תנ״ך · דרשות ודרושים

הקשורים ליעקב ד - פסח גדול

רבי יעקב ב"ר צבי [היעב"ץ] עמדין

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

הקשורים ליעקב ד - פסח גדול

רבי יעקב ב"ר צבי [היעב"ץ] עמדין

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/הקשורים-ליעקב-ד-פסח-גדול/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פתיחה 4
תשובה אודות המציצה 43
דרושים בענין פסח 57

פתיחה

פתיחת הדרוש במ"ר בפרשה שאנו קורין היום:
ויקרא פ' א' רבי יהושיע דסוכנין בשם ר' לוי פתח קרא כי טוב אמור לך עלה מהשפילך לפני נדיב וגו' רחוק ממקומך שתים ושלש מושבות ושב עד שיאמרו לך עלה. ולא יאמור לך רד וכן הלל אומר הגבהתי השפלתי השפלתי היא הגבהתי כו' נראה שהדברים מכוונים עם המאמר בגמרא פסחים ר"פ אלו דברים דף ס"ו:
תנו רבנן הלכה זו נתעלמה מבני בתירה. פעם אחת חל י"ד להיות בשבת שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה שבת אמרו כלום יש אדם שיודע אם פסח דוחה שבת אם לאו אמרו להם אדם אחד יש שעלה מבבל והילל הבבלי שמו ששימש שני גדולי הדור שמעי' ואבטליון ויודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו שלחו וקראו לו אמרו לו כלום אתה יודע אם הפסח דוחה את השבת אם לאו אמר להם וכי פסח אחד יש לנו בשנה שדוחה את השבת והלא הרבה יותר ממאתים פסחים יש לנו בשנה שדוחין את השבת אמרו לו מנין לך אמר להם נאמר מועדו בפסח ונאמר מועדו בתמיד (בפ' פנחס תשמרו וגו' ובפ' בהעלתך ויעשו בנ"י את הפסח במועדו) מה מועדו האמור בתמיד דוחה שבת אף מועדו האמור בפסח דוחה את השבת ועוד ק"ו הוא מה תמיד שאין ענוש כרות דוחה את השבת פסח שענוש כרת אינו דין שדוחה את השבת מיד הושיבוהו בראש ומינוהו נשיא עליהם והיה דורש כל היום כולו בהלכות הפסח התחיל מקנטרן בדברים אמר להם מי גרם לכם שאעלה מבבל ואהי' נשיא עליכם עצלות שהיתה בכם שלא שמשתם עני גדולי הדור שמעי' ואבטליון אמרו לו ר' שכח ולא הביא סכין מע"ש מהו אמר להם הלכה זו שמעתי ושכחתי. אלא הנח להם לישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם. למחר מי שפסחו טלה תוחבו בצמרו. גדי תוחבו בין קרניו. ראה מעשה ונזכר הלכה אמר כך מקובלני מפי שמעי' ואבטליון ע"כ המאמר. והוא פלא כולו מקשה מראשו ועד סופו מאמר זה דתנן אלו דברים בפסח דוחין את ויש לדקדק בו הרבה לא נעלים עין מכל ההערות הראיות לתת לו ויכללו בשלש עשרה מדות מלאות גדושות. שתורת מאמר הלז נדרשת בהן (ותחתיהן דקדוקין רבו כמו רבו עצמו מספר) ונציגם אחת לאחת למצוא חשבון:
א תחלה נאמר הלכה זו נתעלמה מב"ב פירש"י נתעלם מהם שפסח דוחה שבת. יל"ד היכן נזכרה הלכה זו במשנה שלפני השבת והוצרך התנא להשמיענו שאפי' דברים שאינן בגופי' של פסח. הודיענו שיש מהם דוחין ויש שאינם דוחין כגון מכשירין שאפשר לעשותן מע"ש ומשום מחלוקת ר"א ור"ע. אבל בהקרבת קרבן הפסח עצמו לא

הוזקק כלל להשמיענו דפשיטא לי' דדחי זיל קרי בי רב הוא ולא נסתפק בו אדם מעולם. א"כ לא שייך לומר הלכה זו דמשמע (אדסליק מני' קאי) שאין זה מכוונת המשנה ולא בא התנא לכלל זה להודיע הלכה זו. ועוד איך אפשר להשתכח מישראל דבר זה הלא בכל מחזור קטן יש פסח שחל להיות בשבת ואי אפשר ומן הנמנע הוא שלא יהיו זכורין כלל מדבר גדול כזה כהקרבת פסח שנעשה בפומבי גדול בקיבוץ כל ישראל שודאי אינו בכלל שכחה. וקשה מכל זה ודבר זר ותמוה מאד שנשיאי ישראל וגדולי עולם כב"ב יתעלם מהם דבר זה בודאי הוא דבר שאי אפשר להשמע כפשוטו. ומה הודיענו בזה שמבני בתירה נתעלמה הלא מכל הקהל נתעלמה הדבר. בני בתירה פירש"י נשיאים היו יש לתמוה על זה הלא בני בתירה בלשון רבים משמע לפחות מיעוט רבים שנים וכי כמה נשיאים יש לנו והלא אין לנו אלא מלך אחד או נשיא על גבי שבעים סנהדרין דבר א' לדור. ובר"ה פירש"י ב"ב גדולי הדור היו כמש"ל בס"ד:

ב אמרו פעם אחת חל י"ד בשבת. קשה האם פעם אחת בעולם או פעם ביובל בלבד חל כך הלא אין ט"ו שנה בלא ערב פסח שחל בשבת דוק ותשכח (וירושלמי איתא והא אין שתי שמטות שלא יחול י"ד בשבת ולאו דוקא אלא מילתא פסיקתא ועל הרוב הוא דנקט):

ג שכחו ולא ידעו יל"ד אם שכחו מהיכן ידעו ולכאורה כפל לשון שלא לצורך. אבל באמת שכחה הוא דבר אחר ענינו שנשכח הדבר שכבר ידעוהו. ולא ידעו משמעו שלא ידעוהו מעולם. וא"כ צריך לידע מה שכחו ומה לא ידעו:

ד אמרו אדם אחד יש שעלה מבבל והלל שמו ששימש שני גדולי הדור שמעי' ואבטליון. כולי האי למה להודיע מהיכן בא ולמי שימש:

ה שלחו כו' א"ל וכי פסח אחד יש לנו בשנה שדוחה שבת והלא הרבה יותר ממאתים פסחים בשנה פירש"י כלומר ממאתים בשנה לחמישים שבתות בשנה בכל שבת ד' כבשים. ב' לתמידין וב' למוספין מלבד שבת בתוך הפסח ובתוך החג מקריבין בהן מוספי היום שבעה אילים בפסח וי"ד לחג (ולא שת הרב לבו לר"ח שחלין בשבת פעמים ושלש בשנה שמקריבין בהן ר"ח ז' כבשים מלבד ב' פרים ואיל ושעיר למוספין הרי עוד עשרים וא') גם הלו' יש להפליא מאד כי ממשל משלים הוא והלשון סתום כדברי הספר החתום מדוע קרא כל אלו הקרבנות פסחים והלא פסח קדשים קלים ונאכלין. ותמידין ומוספין קדשי קדשים ואינם נאכלים ואינן דומין כלל. ועוד קשה אם הם הרבה יותר ממאתים הי' לו למנותם ג"כ מאחר שהטריח עצמו בחשבון המאתים שדוחין ומה נשתנו אלו מאלו. ועוד מה זה לשון ערוך (הרבה יותר ממאתים) אם לא הקפיד על הפרטים שיתרים על

מאתים די שיאמר והלא יותר ממאתים יש לנו כו' מדקאמר הרבה יותר לישנא יתירא לטפויי אתא מה זה בא לרבות.

וברש"י יל"ד שלא מנה יותר על מאתים כ"א ז' של שבת דפסח, וי"ד דשבת דחג. ואעפ"י שבלי ספק לא נעלם מרש"י ז"ל שיש עוד בפסח פרים שנים ואיל אחד לעולה ושעיר לחטאת מלבד שבעת הכבשים. ובחג זולת הפרים שמתמעטין והולכין. ואי אפשר לידע מספרם. הרי יש ג"כ שני אילים עולות ושעיר לחטאת. מלבד הי"ד כבשים (וכן אתה מוצא בר"ח ג"כ) והנה בפרים ואילים שלא מנאם הרב טעמו ונימוקו עמו שלא חשב אלא מין הקרבנות שגם הפסח בא מהם על כן לא חשב פרים ואילים שאין פסח קרב מהם ולא מנה אלא הכבשים שהם ממין הפסח. מ"מ קשיא אמאי לא קחשיב נמי שעירי חטאת לשל שבת בתוך הרגלים ור"ח שכולם דוחים שבת והם כמו כן ממין הפסח שהרי גם הפסח בא מן הכבשים ומן העזים גדולים וקטנים כמו החטאת ומ"ט לא מנאם רש"י דהא איהו להכי נחית לפרושי כמה הם היתירים ואכפל לאשמעינן כולהו דנפישי מאי שנא דשביק הני ואין לומר מפני שהן חטאת דהא עכ"פ פשיטא דמו טפי לפסח יותר מתמידין ושאר מוספין שהחטאות נאכלות וגם הפסח נאכל והא ודאי טעמא בעי. גם מ"ש מהרש"א בשם רש"י דמוספין דוחין שבת מדכתיב שבעת ימים תקריבו וא"א בלא שבת יקשה דהא לקמן בגמרא מבמועדיכם מייתי לה תלמודא וצ"ע:

ו א"ל מנין לך. לשון זה צריך ביאור שהרי כבר אמר להם ראיה ומנין ואיך לא יבינו זה חכמים גדולים כבני בתירה. ואם רצו לומר מנין שאלו דוחין הלא מקרא מלא הוא על עולת התמיד. א"ל נאמר במועדו. קשה קו' התוס' אמאי לא יליף ממועדו גופא כמ"ש בעז"ה:

ז ועוד ק"ו הוא. בגמרא פריך וכי מאחר דגמר ג"ש ק"ו למה לי ומסיק דק"ו פריכא הוא וק"ו אמר להו ברישא ופרכוהו שכן תדיר שכן כליל והדר אמר להו ג"ש קשיא טובא אי הכי אמאי תני בברייתא איפכא ג"ש ברישא הלא דבר הוא (ובודאי לאו משבשתא היא דא"ה נסמייה ונתני הכי כדאפיך תלמודא אטרוחי בכדי למה לן ואשכחן כי הא לקמן דף ס"ט ע"א אלא הא אמר ליה ברישא וכו' משמע דמשבש ברייתא והכא לא אמר אלא) ועוד האיך נתעלמה מהלל פירכא זו. גם למה הוצרכו לשוב תשובה שכן תדיר שכן כליל תסגי להו בחד. וגם מאיזה טעם לא נזכר דבר זה כלל בברייתא דפרכוהו ובטלוה ק"ו לגמרי משמע דמסקנא הכי סלקא וקיימא דק"ו טוב הוא ועוד קשה קושית התוס' ליליף מבינייא דתמיד ומילה כמש"ל בס"ד:

ח מיד הושיבוהו בראש ומינוהו נשיא עליהם. למה אמר מיד לימא הושיבוהו בראש ועוד למה היו נמהרים כל כך ומאי רבותיה דחזו ביה בהלל מאחר שהק"ו שהוא קצת סברא פרכוהו וכי בשביל קבלה אחת מרבותיו ג"ש שהיתה בידו יקנה מעלת הנשיאות. ועוד כפל לשון יש כאן אם הושיבוהו בראש מהו האריכות ומינוהו נשיא עליהם. ותו מאי נשיא עליהם דקאמר הא נשיא על כל ישראל הוא לא על ב"ב בלבד:

ט והיה יושב ודורש כל היום כולו. בודאי דרש אז ביום ש"ק בשעה שהעם פנוים כמו שאנו עושין וכן הדין פסוק כמו שהוקבע בטור אורח חיים סימן ר"ץ. וקשה האמרינן לקמן דף ס"ח ע"ב בשבת לכ"ע בעינן לכם (אע"ג דבי"ט אפליגו ר"א ור"י דר"א ס"ל או כולו לה' או כולו לכם בשבת מיהת מודה) א"כ הלל למה עשאו כולו לה':

י התחיל מקנטרן בדברים. מההכרח לשום לב מה ראה הלל ששינה את מדתו הפעם שכעס כאן על לא דבר מיד אחרי הטובה שעשו לו ב"ב הזה הגמול הראוי עם שהוא הלל הידוע ומפורסם בענוה שלא הקפיד מעולם אפי' על שבזהו תכלית הבזיון ומה הל' אומרת בדברים ולא די שיאמר התחיל מקנטרן מכלל דאיכא נמי הכא קנטור שלא בדברים:

יא אמר מי גרם לכם שאעלה מבבל ואהי' נשיא עליכם עצלות שהיתה בכם שלא שמשתם שני גדולי הדור שמעי' ואבטליון. יש בלשון זה תמיהות רבות ועצומות איך נתגאה כל כך מה גם תיכף בשעה זו שעלה לגדולה ואף אם אולי הי' לו איזה טעם וסבה לכעוס על ב"ב היה לו להמתין שאין כאן מקומו ולא לערבב השמחה. ולמה ואיך גרמה עצלות מה שלא שמשו לשמו"א שיעלה הוא מבבל דוקא. ומה אם היה בא"י כ"ש שהיה נשיא להם ואומרו ואהיה נשיא עליכם ג"כ מיותר די שיאמר ואהיה נשיא או נשיאכם. או שמא עליהם בלבד היה נשיא. וכנז"ל עצלות שהיתה בכם שלא שמשתם שמעי' ואבטליון. וקשה עליהם מדוע באמת לא שמשו ב"ב את שמוא"ב ואטו ברמות רוחא דנקטינהו אלא ודאי היה להם איזה סבה הכרחית שאין להאשימם על כך כי גם הלום ראינו ענותנותם הגדולה שמחלו כבודם להלל ונמנו משלשה ענותנין שהיו בעולם א"כ מה זה שינו טעמם אצל שמוא"ב רבותיו של הלל ואם באמת לא יפה עשו שלא שמשו לשמוא"ב מפני שהן היו גדולי הדור מה אכפת לן מי היו שמוא"ב או אחרים די קפדה אם נתעצלו מלשמש גדולי הדור שבימיהם. גם מה בכך אם הם שני גדולי הדור אפילו אחד כמו כן מצאה הקפידא מקום:

יב א"ל רבי שכח ולא הביא סכין מע"ש מהו. פ' רש"י דהבאת סכין אינה דוחה שבת דהא אפשר למעבד מאתמול ומה יעשה. פירוש לפירושו דודאי הבאה דסכין דרך רשות

הרבים במלאכה גמורה לא קמבעיא להו דאסורא. כי קמבעיא להו שבות בעלמא דהיינו מחמר כלאחר יד אי שרי במקום מצוה כדמסיק תלמודא דהכי הוא דבעו מניה אי שרי לאתויי לסכין דרך תחיבה או בקרני הב"ח דלאו מלאכה היא משמע דמלאכה גמורה פשיטא להו דלא דחיא ואמאי הא שמעינן לר"א דקסבר מכשירי מצוה דוחין במלאכה גמורה. ואף דאפשר מאתמול וכהבאת אזמל דמילה דמתיר להביאו דרך ר"ה ודכוותה. וכדמסיק תלמודא לקמן (דסט"א) ולר"א נעבריה כו' וקי"ל כל היכא דגברא חזי ס"ל לר"א כל מכשירי מצוה דוחין ולא שני ליה בין אפשר מאתמול ללא אפשר אי הכי דלמא הלל נמי כוותי' ס"ל, ותבעי' להו מלאכה ממש ואם תמצא לומר שכבר היה להם הוכחה מדברי הלל דלעיל דלא שרי כה"ג ולא ס"ל כר"א איכא למידק נמי מאי שנא דבעו מיני' שבות דהבאת סכין דמכשירין דלא מגופיה דפסח הוא מכדי שבות הוא (כדאמרי' דלא קמב"ל אלא במחמר כלאחר יד מ"ט תתסר משום דאפשר מאתמול) ותבעי להו בשאר שבותין אף בדברים שבגופו כהקרב' הפסח והבאת עצמו מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו דכל הני כיון דאפשר למעבדינהו מאתמול אע"ג דאין בהם אלא משום שבות דחי נושא את עצמו וחתיכה בשינים דלאו מלאכה היא. וכדחזינן דפליגו בהו ר"א ור"ע במתני' משום דאפשר מאתמול ומ"ט לא מספקא להו בהו נמי ואי פשיטא להו דהני ודאי דחו כיון דהוו בגופו דפסח אף דאפשר מאתמול אכתי תיבעי להו הזאה דטמא מת שחל שביעי שלו בשבת ע"פ דאע"ג דלא אפשר מאתמול הא ס"ל לר"ע במתניתין דלא דחיא שבת אע"ג דלית בה אלא שבית דמחזי כמתקן גברא או משום גזרה דרבה שמא יעבירנה ד' אמות בר"ה אפ"ה אסירא כיון דלא מגופיה דפסח היא כדפירש"י טעמא דר"ע במתני' ואמאי לא מספקא להו לב"ב כלל בהזאה אע"ג דלא אפשר מאתמול. ומ"ט שינ' רש"י בענין שבות זה ממה שאמרו בגמרא מטעמא דגזרה דרבה. גם צריך לידע כשנסתפקו בהבאה זו דסכין במה היה הספק אם להביאו דרך ר"ה דאורייתא או כרמלית דרבנן וכמ"ש בתו':

יג אמר להם הלכה זו שמעתי ושכחתי כו' קשה אף אם שכח מה ששמע מרבותיו מ"מ גברא רבה דכוותיה איך לא ידע אם מכשירין דוחין אם לא. והלל גופיה היכי ס"ל אי כר"א דמתני' ליפשוט להו כר"א דאפי' מלאכות דאורייתא שרי ואי כר"ע אפילו שבותין אסור ומי נימא דלא הוה ס"ל כחד מנייהו ומאי האי דקמהדר להו וכי נשיא מישראל לא ידע להורות. אלא הנח להם לישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם. הלשון זה כולו שלא לצורך שהיה לו רק לומר הנח להם שהם בני נביאים מ"מ לא היה לו להאריך ולומר אם אינם נביאים דמאי קמ"ל בהא הרי אלו י"ג מדות גדושות חמורות וקשות שבמאמר

הלז צווח ואומר דרשני בהן ומן השמים יעזרוני לבאר כל חמירא בלי הקדמה זרה רק מיניה וביה מענין לענין באותו ענין נעסוק נשאל ונדרוש כענין. מאליו יצא המאמר מלובן ומזורז ומפורש בשום שכל כמין חומר. ואגב יתרצו הרבה קושיות ודקדוקים גם בגמרא רש"י ותוס' ומפרשיהם ויתבארו בהמשך דברינו ענינים נכבדים ודברים יקרים מפז ברמב"ם והחונים עליו. בעזרתו יתברך אומר הטו אזניכם אלי שמעו חכמים מלי ויודעים האזינו לי וראו כי טוב הוא לשון חכמים מתוק מדבש ונופת כל חיך הטועם אומר לי לי. התו' מקשים אהא דאמרינן הכא מה מועדו האמור בתמיד דוחה את השבת דמפרש לקמן בגמרא ותמיד גופיה מנלן יליף מעל עולת התמיד. א"כ מוכח בשמעתין דהכא לא דריש ממשמעות דמועדו וכן הא דפסח דחי טומאה ילפינן לקמן בסיגיין מאיש איש נדחה ואין ציבור נדחין אלא עושין בטומאה וכי היכי דיליף פסח מתמיד לענין שבת יליף תמיד מפסח לענין טומאה ותומה דבפכ"צ משמע דדריש לה ממשמעות דמועדו דאיתא שם תנו רבנן וידבר משה את מועדי ה' מה צ"ל לפי שלא מצינו בכל התורה שנאמר במועדו אלא בפסח ותמיד מועדו אפי' בשבת מועדו אפילו בטומאה. שאר קרבנות ציבור מנין משמע דממשמעותא דמועדו דריש ר"ל שכך הוראת המלה שמצוה שתעשה הקרבן במועדו עכ"פ ולא יעבור זמנו מפני שבת וטומאה כדפרש"י שם ועוד דקאמר התם וצריכי דאי כתב רחמנא תמיד שכן תדיר וכליל ואי כתב פסח שכן כרת ואי מגזרה שוה מאי צריך לצריכותא הא איצטריך מועדו דתמיד משום טומאה ובפסח משום שבת אלא ודאי ממשמעותא דמועדו דריש לכן כתבי תוס' בעל כרחך תנאי היא דאית מאן דנפקא ליה מבמועדו גופיה. ואיכא מאן דמועדו לא משמע ליה וגמר מג"ש והביאו עוד ראיה לזה דבפר"י דרש שתי הלחם דדחו שבת מתקריב תקריב אפילו בשבת אפילו בטומאה ולפי שמעתין מצי למילף בג"ש דמועדו דפסח ותמיד דהא בכולהו כתיב מועד כדאיתא בפכ"צ וידבר משה ויעשו את הפסח במועדו הכתוב קבע מועד אחד לכולם וגמרי מהדדי אי ס"ד כ"ע הך נ"ש גמיר או ממשמעותא דמלה במועדו גופה והוה להו למילף תקריב למה לי אלא ע"כ תנאו היא נמצא לפי שיטת התוס' לשלש שיטות נחלקו הני תנאי במילף דחיית שבת וטומאה בקרבנות צבור חד יליף ממשמעותא דמועדו ואידך יליף מג"ש וצ"ל דאיכא נמי מאן דהך ג"ש לא קיבלה מרביה ולא גמרה ומועדו לא משמע ליה כלל מש"ה איצטריך ליה בשתי הלחם קרא אחרינא והיא תמיהא רבתא. ודברי מהרש"א אינם מספיקים בזה אעפ"י שדחקתי ליישבם כמ"ש בהגה"ה בגליון פה:

הגה"ה: מהרש"א הקשה על קושית התוס' דאי מג"ש דריש מה צריך לצריכותא דילמא לעולם מג"ש גמיר ואימא הכי קאמר למאי איצטרך לי מג"ש ולא סגי בלא ג"ש למילף פסח מתמיד לענין שבת ותמיד מפסח לענין טומאה. ושני משום דאיכא בכל חד חומרא דליתא באידך. לפי דרש"א הללו אפשר לומר לעולם אשמעינן דממועדו לא ילפינן מידי בשום דוכתא דלא אתי אלא לג"ש. והתם אפשר עביד צריכותא דלא תקשי ג"ש למה לי לילף מבנין אב או במה מצינו ויליף חד מחבריה דמדגלי רחמנא בתמיד דדחי שבת דכתיב לעולת התמיד מכלל דתמיד דוחה שבת הוא הדין לפסח. ומדחזינן פסח קרבן צבור דתי טומאה מדכתיב איש איש ה"ה לתמיד ג"ש למאי אלא משום דאיכא חומרא בכל חדא וחדא ואפשר ליישב בזה קושיא ראשונה דתוספות דתלמודא דהכא ספוקי מספקא לי' דאי מועדו לגופי' צריך להכי כתביה בפסח למימר דדחי שבת משום דאינו ענין לטומאה דילפינן מאיש איש ומועדו דתמיד לאתוי' טומאה דהא שבת בהדיא כתיב ביה אתי שפיר כל מאי דקשיא לן לעיל דאיצטרכו תרי ילפותא לכל חד תרי קראי בפסח חד למישרי טומאה. ומועדו נמי איצטריך למשמעותא לאתויי שבת דמדחיא דתרווייהו ממועדו לחוד לא אתא דלא שקולים הם שיביאו שניהם דטומאה דחוי' היא בצבור כדאמרינן לקמן והוי שדינן למועדו אמסתבר וכן תרי קראי בתמיד צריכי חד דכתיב בהדיא למישרי שבת ומועדו למדחי טומאה ועביד תלמודא הצריכותא דלא תקשי לכתוב בחד מנייהו תרי קראי ולילף אידך מיניה ע"כ קעבד צריכותא דחד מחבריה לא אתי אלא צריכי תרי קראי לכל חד ולעולם מבמועדו נפקא ליה דמשמע דדחי מידי אלא דלא ילפינן מיניה תרתי דמהיכא תיתי אלא באם אינו ענין גמרינן מיניה ודקאמר תלמודא התם לפי שלא נאמר במועדו אלא בפסח ותמיד במועדו אפילו בשבת במועדו אפילו בטומאה לאו משום דמועדו כייל הני תרתי שבת וטומאה דהא ליתי כדאמרן אלא ר"ל דבשני אלו פסח ותמיד בכל חד כתיב במועדו חד לשבת וחד לטומאה ודקאמרינן הכא ג"ש מועדו מועדו הכי פירושו אפילו תימא מועדו לא משמע מידי א"כ הו"ל ג"ש מופנה ואין משיבין. מעתה כל האמור בשתי הסוגיות דבר אחד הוא ואין צורך לאוקמי אליבא דתנאי אלא סוגיא דהכא מילתא יתירתא נקטה למימרא ממ"נ גמרינן שפיר ממועדו והכל צריך ביאור:

אבל נ"ל דרך אחר שבררתי לעצמי ליישב קושיות סוגי' הנ"ל בטוב טעם דהני כולהו ילפותא צריכא ולא מייתר אפי' חדא ממשמעות במועדו ילפינן שפיר דדחו שבת וטומאה בין פסח בין תמיד ודוקא הקרבן עצמו אבל מכשירין דאפשר מאתמול מנלן דהא כל אחד יש לו לימוד בפ"ע כולהו ניחא בס"ד. התם בכיצד צולין אייתר ליה

במועדו דהקרבה גופה דחי שבת וטומאה כמשמעות התיבה כדלעיל ושפיר מצריך משום דמועדו משמעותא מיהא שבת וטומאה שבמשמעות במועדו לא יליף מיניה דמיותר לגמרי דהכא כתיב בערב בחד ונילף אידך מיניה משו"ה עבד צריכותא התם והכא דבשמעתין לא משמע ליה היינו לאתויי מכשירין נמי דכיון דלא קבוע להו זימנא לא נפקא מבמועדו והכא כולו סוגיא ממכשירין מיירי כדנימא בס"ד לפום הכי גמרינן להו מג"ש הכא למשרי נמי מכשירין דידהו בשבת וטומאה דשמעינן להו מקרא יתירא דמעל עולת התמיד שמעת מינה שדחו מכשירין שבת דלקרבן עצמו לא צריך דנפיק לן ממועדו אלא ודאי למכשירין היא דאתא והכא נמי איש איש דכתיב גבי פסח לומר שאין צבור נדחין מפני טומאה למכשירין דדחו נמי טומאה קאתי דאל"ה לא פסח שחל בשבת דהי מנייהו מפקת. א"כ ליכתוב צריך דהכתיב ביה במועדו סדר גמרינן להו דליתא בחבריה דהשתא לא מצינן למילף במה מצינו צריך שפיר לג"ש. איברא אכתי קושי' קמייתא דתוס' לא מתרצי בהכי דודאי לקמן משמע דדריש משמעותא דמועדו גופי' וכפירש"י שם דמועדו הכי משתמע שהוקבע לו מועד חק ולא יעבור לא ידחה מפני שבת וטומאה. ועוד קשה על פירוש רש"א דלהכי עביד צריכותא דלא תקשי למאי צריך ג"ש מאי ניחותא בשנוי אי איכא למיפרך אג"ש נמי נפרוך דקיי"ל ג"ש שאינה מופנה למדין ומשיבין ואיכא מ"ד אין למדין ממנה כל עיקר. מיהו י"ל דה"ק דהשתא הוי ג"ש מופנה דהא דמועדו לא משמע מידי ולגופיה לא צריך כתיב בארבעה עשר תעשו אותו בין הערבים במועדו דכתיב ביה למה לי לאו אפנוי מופנה והוי ליה מופנה משני צדדים ואין משיבין אליבא דכ"ע בג"ש מהדדי ליתן את של זה בזה ושל זה בזה דגם מכשירי פסח דוחין שבת ושל תמיד דוחין טומאה ולא קשיא מידי גם הקושיא דשתי הלחם הנ"ל מתקריב למה לי לא קשיא דודאי צריך נמי למכשירין דידהו ואין הכי נמי דהקרבתן ממועדי ה' נפקא דהכתוב קבעו להמועד (ובג"ש לא ילפי' דמועדי ממועדו לא גמרי להכי איצטריך ליחודי להו קרא דתקריב) אלא שעדיין חובת ביאור עלי דאי הכי ג"כ ג"ש דפסח מתמיד לא ילפי' מצד אחד דהא השתא מועדו לגופי' איצטריך בכל חד והרי יש לך להשיב הפרכא דפרכינן אק"ו דמה לתמיד שכן כליל ומה לפסח שכן כרת ואין למדין הימנה לתת את האמור כאן בזה ושל האמור בזה לזה:

איברא הא נמי לא קשיא מידי דאשכחן עוד לימוד אחר לתמיד שדוחה שבת מתיבת תמיד גופה דמשמע הכי תמיד בלי הפסק יהא קרב. וכמ"ש תוס' בפכ"צ בשם ריב"א א"ה אתי שפיר דמועדו גבי תמיד ודאי מופנה ולמדין ואין משיבין נמצאו קושיות תוספות שבכאן מתורצים היטב:

ומיושב ג"כ מה שהניחו בתימה דף ס"ח ע"ב בד"ה מה שחיטה שהקשו ר"א מנליה דמכשירין דחו שבת אי מק"ו דשחיטה פריכא הוא דמכשירין אפשר מאתמול והכי מוכח בפר"א דמילה דלר"א צריכי תרי קראי חד למילה וחד למכשירין דקאמר התם מנליה לר"א דמילה דוחה שבת מביום השמיני אפילו בשבת וקאמר ע"כ ל"פ עליה רבנן אלא במכשירין אבל במילה כ"ע מודו מנלן. וקשה תיפוק ליה מהיכא דנפקא לר"א אלא ודאי דצריך תרי קראי. וא"כ הכא מהיכא יליף ר"א דמהתם ליכא למילף דלכולהו אית להו פרכא והניחו בתימה:

והשתא לפום מאי דפרישנא הא נמי לא קשיא כלל דודאי אית לן קרא יתירא בתמיד ופסח נגמר מיניה בג"ש. אמנם אפשר להשיב בעד התוס' אפ"ה שפיר הקשו אר"א דשמעינן בפר"א דקאמר תלמודא ואכתי מופנה מצד אחד הוא ושמעינן לר"א דאמר מופנה מצד אחד למדין ומשיבין. א"כ אליבא דר"א לא, מצינו למילף ג"ש מתמיד כיון דלא מופנה אלא מצד אחד הוא איכא למיפרך שכן תדיר שכן כליל. ברם לכי מעייניגן ודייקינן משכחינן טעמא רבה דלא תקשי קושית התוס' על ר"א קרא למכשירין דאיכא למימר ר"א לא מג"ש גמרי' אלא אית ליה קרא למכשירין מבמועדו דמייתר לגמרי דהא איכא למילף משאר קרבנות צבור דהיינו מוספין די"ט דדוחין שבת כדילפינן לקמן מבמועדיכם ומדכתיב קבוע מועד לכולם לדחות שבת:

ומה שפרש"י כאן דמוספין דוחה שבת מדכתיב שבעת ימים תקריבו את אלה וא"א בלא שבת תרווייהו אדשבת צריכי נמי חד לגופייהו דמוספין בהקרבה דידהו דחו שבת. ובמועדיכם למכשירין איצטריך לא כדמפרש רש"א (לקמן דע"ז) דמועדיכם לא איצטריך כי אם לחג השבועות דהא משבעת ימים נ"ל פסח וסוכות דליתא אלא ודאי מועדיכם אכולהו מועדים קאי ואיצטריך למכשירין דידהו (ושבועות במה מצינו יליף מנייהו וק"ל):

וכיון דאתינן להכי במועדו מיותר ולא צריך לגמרי דנילף ממוספין וליכא למפרך כדפרכינן אתמיד שכן תדיר שכן כליל דהא מוספין נמי לא תדיר נינהו וכליל נמי ליכא למפרך דהא אית בהו חטאת הנאכלת וכן הקשה גם רש"א:

ואם נפשך לומר כתירוצו דאיכא למפרך שכן באין לכפר אכתי תקשי נגמר מעולות המוספין (דאין באות לכפרה) ולא תדיר נינהו מאי אמרת שכן כליל הא לא חשיבא פירכא לגמרי דמאן יימר כליל עדיף דלמא שתי אכילות עדיפא כדאמרינן פ"ק דחגיגה אליבא דהלל (לענין חגיגה ש"כ וכ"מ במכות דיז"ב) אי נמי כדאשכחן גבי י"ט אליבא דשמאי דחגיגה קריבה ועולת ראיה לא קריבה (ומדחזינן דעולת מוספין מ"מ דוחה

שבת אליבא דכ"ע א"ה נגמר מנייהו לפסח וליכא שום פירכא) ואדרבה משום דכולה כליל מגרע גרעא לענין זה ולא דחיא אפי' י"ט הקל לרבא חומרא דשתי אכילות עדיפא מחומרא דכליל. וכן עוד בפכ"צ דע"ז ע"ב וכיון דאינן באין לכפר (דדווקא שעירי הרגלים מכפרין על טומאת מקדש וקדשיו כדאיתא פ"ק דשבועות ועולה לא מכפרא אמידי) דס"ל לר"א כרבא פ"ק דזבחים דאמר עולה דורון היא כי למה היא באה אם לא עשה תשובה זבח רשעים תועבה. ואי עשה תשובה הא תניא עבר על עשה ושב אינו זז אשם עד שמוחלין לו אלא ע"כ דורון היא ולא לכפר היא באה משו"ה לר"א אפ"ה הא מצי למגמר מבינייא דעולות וחטאות המוספין דמאי פרכת מה לעולה שכן כליל. מחטאת. מה לחטאת שכן מכפרת. מתמיד. הצד השוה שבהן שהם קרבן צבור שקבוע להם זמן ודוחין כו' וליכא למפרך אצד השוה שכן באין לכפר דהא ודאי לא ס"ל דעולה מכפרת אלא דורון היא כדאמרן:

והשתא איכא למידק א"ה במועדו דפסח מיותר לגמרי דלמכשירין נמי לא צריך דילפינן ממוספין וכבר ידענו דמכשיריהן דוחין כאמור ואי מנייהו קגמר ר"א ליגמר לכולה מילתא במועדו מאי עביד ליה. וי"ל ודאי צריך ר"א לקרא יתירא למשרי מכשירין דלא מגופיה דקרבן דאי מהתם הוה אמינא דווקא מכשירין דגופיה דפסח כגון הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום וחתיכ' יבלתו וכל דכוותייהו דרבינהו קרא אע"ג דאפשר למעבדינהו מאתמול משא"כ מכשירין דלאו מגופיה כגון הבאת סכין והזאה מנלן וצ"ל דמהכא יליף לכולהו דמועדו לא איצטריך כלל אלא להני ואיצטריך קרא בפסח ואיצטריך בתמיד דמדהדדי לא ילפי ולמשרי דמכשירין דלא מגופייהו דתמיד ופסח בשבת וטומאה (תמיד אליבא דר"א לא קדריש) התינח לר"א איכא למימר הכי. אבל אליבא דהלל דשמעתין ודאי ליכא למימר הכי דא"כ ל"ל ג"ש תיפוק ליה ממוספין. ואי אהתירא דמכשירין דלא מגופיה דפסח קמהדר הא ממשמעותא דמועדו נפקא ולא צריך לג"ש אלא ע"כ צ"ל אליבא דהלל דממוספין ליכא למילף שכן באין לכפר כדכתב מהרש"א משו"ה איצטרך למילף מג"ש דתמיד ואע"ג דמופנה מצד אחד הוא כנ"ל ס"ל דלמדין ואין משיבין דלא משכחת להלל דבעי מופנה משני צדדים כדס"ל לר"א ומכשירין דלא מגופיה ס"ל באמת דלא דחו דלא אשכח להו קרא יתירא דמה למוספין שכולן באין לכפר דקסבר גם העולות מכפרין מיהא אעשה כמ"ד הכי וכדפרש"י לקמן בפכ"צ וליכא לאקשויא מ"מ גבי תמיד לא צריך למכתב כלל דדחי שבת בין הוא בין מכשיריו דהא ודאי שפיר מצי למגמר מעולות המוספין דדמיין להו וליכא למיפרך שכן כליל שכן באין לכפר ודאי הני לכפרה קאתי הני נמי מכפרי דמאי שנא וק"ו נמי איכא דהני עדיפי שכן

תדיר ומייתר קראי דתמיד לגמרי דלא צריכי ג"ש למה לי (ואע"פ שאין זו קושיא דאיכא למימר מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא והא עכ"פ פסח מהני לא אתי ושפיר איצתרך הלל לג"ש מתמיד) מכל מקום יכילנא לשנויא שנוי' רויחא דלא תקשי מידי משום דבמוספין לא ידעינן דדוחין שבת וטומאה אלא הקרבתן עצמה דנפקא ממועדי ה' דשפיר משמע תרתי כנז"ל מיהא מכשירין דנפקא לן משבעת ימים דלא אפשר בלא שבת שבת שמענו טומאה מניין להכי כתב רחמנא גבי תמיד במועדו ומופנה דלא תימא לגופיה איצטרך ומלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא כי היכי דנגמר ג"ש למכשיריו דדחו טומאה וכי היכי דילפי תמיד ממוספין לענין שבת ילפי נמי מוספין מתמיד לענין טומאה:

ובכן נאמר הלל ודאי לא חשד לגדולי ישראל כב"ב ישאלו שאלת הדיוטות ולא ידעו עדיין שהקרבת פסח עצמו דוחה שבת שבלי ספק יש למודים הרבה על זאת וזיל קרי ביה רב הוא. וגם אי אפשר להשתכח בשנים מועטת כל כך מכל ישראל אכן חשב ודאי לא נסתפקו אלא במכשירין כר"א דס"ל כותיה דדחו רק שלא ידעו ראיה ומנין. דבר כזה כבר אפשר לבוא לידי שכחה. איך נהגו לפנים בישראל במכשירין דהא מילתא דלא רמיא לאדכורי ולא שכיחא כולי האי דישראל קדושים הם וזריזים במצות לעשות בחול המכשירין שאפשר לעשותם מאתמול. ולפי שהם סתמו שאלתם הראשונה ולא בארו על איזה דחיה נתכוונו בשאלתם אף הוא השיב להם מתחלה בלשון חכמה לישנא דמשתמע לתרי אפי ולחדודי להו קבעי לדעת את אשר בלבבם והיינו דקאמר להו ברישא והלא הרבה יותר ממאתים פסחים יש לנו בשנה כו' נתן להם מקום לטעות בדבריו והכי קאמר הלא חכמים גדולים אתם ויודעין לדון ק"ו מעצמכם. אף אם אולי אינכם דורשים ג"ש כאן אפשר שלא קבלתוה הלא יותר ממאתים פסחים יש לנו קרי להו פסחים לעולות דתמידין ומוספין שי"ל שאינם מכפרים כנז"ל והרי הן כפסח שאינו בא לכפרה סבר אלו דורון הם וכדס"ל לר"א כדפרישית ורצה לידע אם הם סוברים כמותו. ולכן בכוונה לא פרט כולן כי שעירי המוספין לא רצה לכלול עמהם לפי שאין ללמוד מהם שכן מכפרים אליבא דכ"ע ועולות המוספין שהן יתר על מאתים לא הביאן בחשבון משום דלא דמי להני דתמידין תדירין הן ואמר דרך כלל הלא הרבה יותר ממאתים שבשתי תיבות הללו נכללו שני מינים שלא באו בחשבון ונכנסין בסוג אחד שהם המוספים שיש בהם עולות וחטאות ויש לכם ללמוד עכ"פ מיותר ממאתים אע"ג דמכולהו לא מציתו למילף דאי משעירים איכא למיפרך שכן באין לכפר מ"מ ישארו בידכם יותר ממאתים דדמיין לפסחים שאינם באים לכפר אי ס"ל דעולות כולן דורון הן וא"כ תפשוט לכו מהני

שאין לכם דבר להשיב עליהם דכליל ודאי לא חשיב פירכא כנז"ל. גם אין לומר שכן באין לכפר שהרי כולן נחשבין כפסחים שאין מכפרין כלום לדבריכם אי פליגיתו עלי (א"כ מכשירין ודאי דאע"ג דבמועדו לחודיה לא משמע לאתוי מכשירין אהני קרא ואהני קל וחומר לרבויי כולהו):

איברא איהו בקושטא לא ס"ל הכי אלא סבר דעולה נמי אכפרא מקבעא ואעשה מיהת כדלעיל כי על כן באמת הוצרך לג"ש וכנז"ל. והם לא הבינו עצתו ושאלו מנין לך מדלא אהדרי ליה לא היא דקאמרת נילף מהני שכולן פסחים היה להם להשיב זה אינו שבאמת אינם דומים לפסחים שפסח אינו בא לכפרה תאמר באלו שבאים לכפר. ובזה היתה תשובה נצחת אחת ומספקת לכולן שאין ללמוד מכל התמידין ומוספין שבכולן יש בהן חומרא זאת. אבל הם לא נחלקו עליו בזה והודו לדבריו מה שבפיו ולא ממה שבלבו שכך הוא דעתם שאינם מכפרים וכמו הפסח וכך אמרו לו מנין לך ודאי הבינו שעל תמידין ומוספין היתה כונתו ופשיטא לא רצו לומר מנין שכל אלו דוחין חלילה להעלות על הדעת שלא ידעו שתמידין ומוספין דוחין שבת שהוא מקרא מלא כתוב בתורה. אלא כוונתם בזה לומר אע"פ שכך אנו סבורים שכל אלו אינם מכפרי' אעפ"כ אין אנו יכולים ללמוד מהם שיש לנו תשובות אחרות ומאחר שסתמת דבריך בתחלה שאמרה שיכולנו ללמוד ק"ו מיותר ממאתים פסחים הן לא ידענו זה עדיין מנין אתה דן אם מן המאתים שעל כן לא פרטת האחרים כמו כן או מן היותר ממאתים אתה אומר לדון קל וחומר שהלשון אין בו הכרע משמע הכי ומשמע הכי. לכן ברר ופרש דבריך אל מה נתכוונת ונשיב לך כהוגן לכל אחד תשובתו בצדו כי שתי תשובות לנו בדבר אחת קלה ואחת חזקה (דבחדא מחדא כל דהו פרכינן) ומה שיש בזה אין בזה לכן שאלוהו מנין כלומר לאיזה מאלו כוונתך שהיה לנו ללמוד מהן כי כל אחת יש לו פרכא מיוחדת ולא יכלו להשיבו בתשובה אחת לפי שרצו להשיב לכל אלו השלשה מינים דמשעירים ליכא למילף שכן באין לכפר ואי מתמידין שכן תדיר ואי מעולת מוספין מ"מ שכן כליל דאע"ג דלדידך לא חשיבא פרכא לדידן הוי פרכא מעליא כדסבירא ליה לשמאי ריש חגיגה ולר"ש ר"פ הלוקין לפיכך הוצרכו לשתי תשובות משום דלא שייכא בכולהו וקמהדר להו מג"ש ועוד מק"ו ר"ל בזה ודאי אני כמוכם אינני לומד מתמידין ועולות דמוספין בק"ו ובמה מצינו דכולהו אית להו פרכא דבאין לכפרה והיינו דקאמינא לכו מעיקרא לישנא דמשתמע לכמה גווני מתחלה לא באתי לידי מדה זו לדרוש בק"ו דלדידי ודאי פריכא הוא אלא משום דלדידכו דילמא לאו פריכא הוי דכי אימא לכו ג"ש גרידא ולא צייציתו לי ודרשיתו ק"ו נמי ומייתיתו לכולהו מכשירין כר"א ותחלוקו עלי לכן הוצרכתי

להוציא מלבכם ולדון ק"ו תחלה לראות אם תשיבוני עליו ובאתי עליכם במה נפשך אם אתם חולקים עלי שהעולות אינן באות לכפרה וכדאיתא התם בחגיגה כשמאי דהא כליל לאו חומרא הוא א"כ הלא דבר קל הוא לדרוש ק"ו מעולות ולמה באתם לשאול לשמי ומאחר ששאלתוני בודאי לא דנתם ק"ו זה דמפריך א"כ שטתי מוכרחת שאין לנו אלא ג"ש כנזכר וכל כוונתי בראשונה כשאמרתי שהיה לכם לדון ק"ו מהרבה יותר ממאתים פסחים לא היה אלא כדי שתשיבוני עליו ולבטלו שבודאי יש בידכם להשיב עליו שאל"כ לא הייתם מסתפקים ושואלים וטעמא דידי דילפינא מג"ש דפשיטא מבמועדו לחוד לא נילף מכשירין וק"ו לית לי באמת אלא ג"ש גמירנא ותו לא מידי וכל עצמי לא כיוונתי מתחלה שיש לדון ק"ו אלא שתשיבו עליו ותבטלוהו לגמרי ותתקיים שטתי בידי וזה לפי שהיה פשוט אצלי שבא לכם הספק מחמת התשובה שיש להשיב על הק"ו ולמפרך שכן באין לכפר ולא מחמת פרכת שכן כליל כי זה לא עלה על דעת לפי שאינו חשוב פרכא כלל הכל כאמור. וזהו שאמרתי בתחלה והלא הרבה יותר ממאתים פסחים יש לנו בשנה שדוחין כלומר שאם יש לדון ק"ו ממאתים משעירי הרגלים שהם הרבה יותר ממאתים גם מהם יש ללמוד ומהכא נפקא לכו ומאי טעמא לא ילפינן מנייהו משום פרכא דבאין לכפרה מכולהו נמי לא שכן באין לכפר ואי הני פסחים נינהו דאע"ג דבאין לכפר לא חשיבא לכו פרכא ומיקריין פסחים משום דמינא דפיסחא הוי הני נמי שעירים נמי מינא דפיסחא והוא קרבן הנאכל כפסח ודמו טפי ואי מנייהו לא גמרינן דק"ו פריכא הוא מטעם שבאין לכפר מעולות נמי לא דיינינן ק"ו שאף הן באין לכפר ואם כך הייתם משיבין לי ואומרים שאינן דומים לפסחים שאלו לכפרה הן באין אז היה הק"ו בטל מעיקרו ומהניא הפרכא ודאי ולא היה נשאר אלא ג"ש כשטתי. אמנם לדבריכם ולדעתיכם עוד היום יש כאן לדון ק"ו כי מאחר שטעיתם בדברי הראשונים ובכוונתי וחשבתם שכך הוא האמת שנשתנו אלו מאלו שאין כל המוספין מכפרין רק השעירים בלבד משא"כ בעולות ומהם אמרתי שיש לדון ק"ו שאין להשיב כלום ולא נחלקתם עלי בזה והודיתם במקצת שהעולות אינן באות לכפרה ומצד זה אין כאן פירכא (ונשאר כק"ו שאין עליו תשובה) אלא ששאלתם מנין מאיזה עולות נלמד שיש כאן שני מיני עולות תמידין דכל השנה ודמוספי הרגלים ולא נודע לכם על מי מהם הכוונה שלשוני מסופק כנזכר ויש להם תשובות אחרות לבטל הק"ו דהיינו שכן תדיר שכן כליל שהיא ודאי פרכא טובה ומתוך דבריכם מבואר הדבר שהק"ו במקומו עומד ולא הורע כחו וחזרה התמיהא עליכם מדוע באתם עתה לשאול את פי ולא הייתם צריכין לי במלתא דתלי בסברא כפי שיוכרח מדברי עצמכם ומה שבדעתיכם:

והשתא קאמר להו מק"ו נמי איכא לדידכו בפרכיתו שכן תדיר וכליל שתי תשובות בדבר שהוצרכו לומר כן. לפי שלא ידעו ק"ו מניין ר"ל מאיזה מין קרבנות כי אם ממאתים של כל השנה או מן היתירים כאמור. וקאמרי הכי אי מתמידי כל השנה איכא למפרך פרכא חזקה וודאי שכן תדיר. ואי מעולות מוספי רגלים שאינן תדיר מיהא איכא למפרך שכן כליל אע"ג דלדידך לא חשיבא פרכא דסבירא לך שתי אכילות עדיפא. לדידן הוא פרכא מעליא דסבירא לן כמאן דפליג בהא וחשיבא חומרא. הכי שמעינהו הלל לב"ב מכללא כדקמהדרי ליה מנין אק"ו ממאתים פסחים כדעיל:

והיינו דקאמר תלמודא ק"ו אמר להו ברישא ופרכוהו דהיינו מה שהשיבם בתחלה והלא מאתים פסחים כו' שיש לדון מהם ק"ו לפסח שבכרת. ופרכוהו שכן תדיר שכן כליל כדמשמע ממה שענו ואמרו מנין לך כדפרישנא לעיל דהכי קאמרי מנין אתה דן ק"ו זה דאית ליה הני פרכא (אע"ג דפרכא דכפרה ליתא הכא התלמוד קיצר) והלל דעביד הכי כי היכי דלפרכוהו לבטל ק"ו (ר"ל שהן לכפר) ואמרו ליה שכן כליל ותדיר ש"מ דכפרה בעולה לית להו. א"כ ודאי אכתי מצו למילף ק"ו. ואי מחדא לא אתיא תיתי מתרתי. ומבינייא דעולות דמוספין שאין בהן כרת. במאי פרכת מה לעולות שכן כליל חטאת תוכיח מה לחטאת שמכפרת עולה תוכיח הצד השוה שבהן שהן קרבנות צבור שקבוע להם זמן ודוחין ק"ו לפסח שבכרת אינו דין שידחה וליכא למפרך מידי מה להה"ש ושפיר קאי ליה ק"ו בדוכתי וא"ה תקשו לכו מאי בעיתו מנאי כי הך מילתא דתליא בסברא אטו למידין ק"ו לא ידעיתו. והא לדידכו ודאי איכא ק"ו גמור וחזק ובהכי סלקינן בברייתא דאייתי להו ק"ו חדא מחדא ופרכו שכן כליל ותדירו מדבריהם הוכיחם שא"כ הק"ו עומד במקומי וכל התשובות אינן מזיזות אותו:

אכן כל זה אליבא דב"ב דהוה ס"ל עולה לאו לכפרה היא באה. וכנלמד מתשובתם שכן כליל ולא אמרו שכן באות לכפר דהוי סגי בעי למפרך אכולהו בחדא מחיתא. ובחד מחטרא להוי. אבל להלל ליתי' לק"ו כלל דס"ל עולה מכפרת. וא"כ איכא לאהדורי מה להה"ש שבהן שכן מכפרין משו"ה אצטריכא ג"ש למכשירין דאפשר מאתמול דלא אייתר ליה קרא למכשירין דלא מגופיה דפסח וכמ"ש ולפ"ז נפשטה שאלתם של ב"ב בוודאי מכשירין נמי דחו. מיהו דווקא מכשירין שבגופו אבל שאר מכשירין דלאו מגופי' פשיטא לי' להלל דלא דחו כיון דלא גמר אלא. מג"ש. ועדיין צריך לדעת אע"ג דהלל לית קרא למכשירין דלאו מגופיה דפסח הני מילי בדאפשר נמי מאתמול דאיכא תרתי לגריעותא כגון הבאת סכין דכיון דלאו מגופי' הוא. וגם אפשר מאתמול אסור אבל בהזא' דטמא מת שחל שביעי שלו בשבת ע"פ קאי ליה הלל בשטת ר"א דאפ"ה דחיא אע"ג דלא

הויא מגופיה דקרבן מ"מ אי אפשר מאתמול ויליף בק"ו בשחיטה שהיא אב מלאכה (שהוא ק"ו מספיק ואפי' למכשירין דאפשר מאתמול מהני לר"א כדאיתא במתניתין כיון שהשחיטה אב מלאכה כ"ש להזאה דלא אפשר מאתמול אע"ג דאינה מגופו) ק"ו להזאה שאינה אלא שבות ואע"ג דלא שרי הלל העברה בר"ה שהיא אב מלאכה דלא ס"ל כר"א במכשירין שאינן מגופו ואפשר לעשותן מע"ש אפ"ה הזאה שאני דלא אפשר ושבות בעלמא היא. מיהא ס"ל דדחי דלית בה אלא משום דמחזי כמתקן גברא כדפרש"י במשנתנו (והוצרך לפרש כן ולא כדאיתא בגמרא בהדיא משום גזרה דרבה שמא יעבירנה ד"א ברשות הרבים משום שרצה ליתן טעם השייך בכ"מ לומר שיש בה משום שבות גם בעיר מוקפת חומה שאין תורת רשות הרבים עליה דלא תקשי לך מאי קמייתי ר"ע מהזאה לאלו השבותין דשרי ר"א דמה להזאה שאסרוה משום גזרה כיון דמצי למיתי לידי אסור כרת בחלול שבת לכן העמידו דבריהם במקום כרת (וכפי' הראב"ד בהשגות) תאמר בהנך בהרכבה דחי נושא את עצמו והבאתו מחוץ לתחום דלא מצי למיתי בהו לאיסור כרת ושפיר קאמר ר"א אלא וודאי ר"ע מהזאה דבעיר שהיא רשות הרבים אותביה דליכא למיגזר משום דרבה אלא במקום פרוץ ומבוי מפולש דשייך למימר אי שרית ליה אתי לאעבורה נמי ד"א בר"ה. אבל בעיר שתורת רה"י עליה ודאי לא גזרינן משום דרבה כיון דבכל העיר אין ר"ה לגזור בעבורו לא שייך למגזר אטו ר"ה דעלמא חוץ לעיר תדע מדאמימר דשרי זילחא במחוזא בהמצניע דצ"ה ע"ש ובתוס' פ' ב"מ וק' להא קמן דאפי' במידי דרשות ליכא למיגזר היכא דלא שייכא הך גזירה ואפ"ה אית בה משום שבות אחר דמחזי כמתקן גברא ואסורה אפי' במקום מצוה זו היתה תשובת ר"ע על כרחנו ויפה פ' רש"י) ואע"ג דבשאר דוכתי אפ"ה אסור משום גזירה דרבה דמצינו שהעמידו חכמים דבריהם אפי' במקום שהוא בכרת כמו באיזמל דמילה (מטעם שיכול לבוא לידי איסור כרת כדפריש רמב"ם וכנז"ל דהלל נמי מודה בה וכדבעינן למימר קמן בס"ד דלא ס"ל באזמל כר"א) אבל בירושלים שהיו ב"ד קבועים בה והיא היתה נקראת מקום ב"ד ודאי לא גזרו גזרה דרבה תדע דהא אמרינן דה"ט דשופר ולולב שאין דוחין משום הא דרבה ואפ"ה אשכחן גבי שופר שהיו תוקעין במקדש אע"ג דעזרה ר"ה היא כדאיתא בפ"ק דפסחים (דף י"ט ב') ולא זו בלבד אלא אפי' אחר החורבן דתיקן ריב"ז שיהיו תוקעין בכל מקום שיש שם ב"ד ויתירה ירושלים על זה כדאיתא פ"ד דר"ה. משמע מינה בירושלים מקום ב"ד ודאי לא שייכא כלל גזרה דרבה למדחי מצוה דאורייתא ולא כל שכן הוא אם בשופר הקל לא חששו פסח שבכרת לא כל שכן (והא דגזרינן בלולב ומבטלינן מצוה דאורייתא כבר פירש הר"ן שהכל טרודין בו איכא למיגזר משו"ה באיזמל דמילה לא

גזרו משום שאין טרוד אלא המל בלבד לא חיישינן דמנשי ואתי לאעבוריה בר"ה הכא נמי הזאה דכוותה גם היא מלתא דלא שכיחא לא גזרו בה. ותדע שאל"כ אף הפסח עצמו לא ידחה שבת שמא ישכח ויעבור סכין בר"ה וכמ"ש בעזה"י בלח"ש פ"ד דסוכה) דלא שייך למיגזר משום דרבה במקום ב"ד (דלא חיישינן שיעביר ד"א בר"ה היכא דקבוע ב"ד דבקיאי) ושריא הזאה דמעכבא מלמעבד פסחא ולא אפשר מאתמול ואי משום שבות דמתקן גברא האיכא נמי ק"ו משחיטה כמו שדן ר"א במשנתינו אלא דאיכא למיפרך כדאמר ליה ר"י י"ט יוכיח שהתירו משום מלאכה ואסרו משום שבות אבל תשובתו בצדו מה ראיה רשות למצוה דשמחת י"ט אינה אלא רשות לר"א ור"י ס"ל שמחת י"ט נמי מצוה כדאיתא בגמרא דמר סבר כתיב לה' וכתיב לכם או כולו לה' או כולו לכם ומ"ס חציו לה' וחציו לכם: בכן נאמר שהלל כבר הקדמנו לא חשב כזאת מעולם (ולא יחשוב כזאת שום אדם) על חכמים כב"ב שיתעלם מהם דין עיקר ק"פ אם דוחה שבת ח"ו לומר כן ולהעלות על הדעת שנעלם דבר זה מקטן שבישראל. וידע בבירור שלא נסתפקו כי אם במכשירין כדלעיל ואף שכבר הוכיח במישור לדון ג"ש. ובירר בזה שיש מכשירין דוחין ויש שאינן דוחין ככל הנזכר מ"מ יודע היה שיש עדיין מקום לסתור דעתו ודבריו מצד אחר ולחלוק על שטתו הנ"ל כמו שאוכיח להלן בס"ד. וכיון שראה שמיד הושיבוהו בראש ומינוהו נשיא עליהם ראה שתי ראיות אחת שלא המתינו מלהושיבו בראש עד שישאלוהו עוד ויברר כל הספקות שיפלו בדבריהם שעדיין נשאר להם להשיבו כמו שיביא בעזה"י וחכמים גדולים היו ב"ב ולפי שעה כבשו חכמתם לפי שעמתנין היו ומיד כיון דחזו להלל דעדיף מנייהו אוקמוהו ברישא ולא היו מתונים בדין זה לברר תחלה קודם שימנוהו לנשיא ולכן גם הלל לפי רוב הענוה שהיתה בו כנודע היה לבו דואג בקרבו אולי לא יוכל להשיבם על כל מה שבידם להקשות על שטתו ורצו שיגלו עוד כל טענותיהם שידע לכל זה לא הוצרכו שבודאי גם הם ידעו היתר מכשירין ג"כ והיה רוצה לעמוד על סוף דעתם מה היה עיקר ספקם כאשר הוכיח סופם על תחלתם והיה ירא שמא אחר שעה יתחרט ויקפחוהו וינצחוהו בדבריהם ויהיו סבה גם להורידו מגדולתו ומוטב שלא יעלה כי טוב א"ל עלה מהשפילך וגו' וכ"ש אחר שראה עוד בעין השכל שהם מינוהו נשיא עליהם. שהכונה בזה על גביהם ועמהם בדבר המשפט שלא הניחו מקומם וכבודם אלא החזיקו בשררה להנהיג הצבור בשותפות עמו שאולי ימשך מזה בטול דעתו והיה צריך להכות על קדקדם ולבטל מה שיורה מענינם של ב"ב סתירת דבריו לפי שהי' להם להשיב שתי תשובות על שטתו הנ"ל דאיכא למימר איפכא מכשירין כולהו דחו והזאה לא דחיא שבאמת יש בזה סברות הפוכות דאדרבא שבות דהזאה חמור

כיון דאכתי גברא לא חזי כדאיתא בגמרא אליבא דר"א ואינה ממכשירי הקרבן דלא קאי עלה במועדו והבאת סכין עדיף דגברא מחזי חזי ורמי חיובא עליה ולעולם גזרה דרבה אין לה היתר אפילו בירושלים משו"ה בהזאה ראו חכמים שיש מקום להעמיד דבריהם אפילו במקום כרת. והבאה דסכין אפשר לומר דשריא אף דרך ר"ה אע"ג דהוי מלאכה גמורה ואפשר מאתמול ולא מגופו דפסח היא שפיר מצינן לאשכוחי לה קרא אליבא דב"ב ולפיכך בא עליהם הלל בחכמה לבטל דעתם ומחשבתם אשר יוכלו להשיב על שטתו כנז"ל ובחדא מחתא מחתינהו בדבר אחד הראה להם שאין האמת עמהם וטעו בתרתי לא הניח להם מקום להתגדר בו כדי לחלוק עליו:

ואפרש שיחתי דבודאי כי דייקינן משכחינן דאיכא למשמע ממלתייהו דב"ב במקום אחר דעל כרחנו פליגי אהלל בהנך תרתי דלעיל דהיינו במה שהוצרך לדון מג"ש ולא מייתר ליה קרא למכשירין שאינן מגופו של קרבן. ואפשר לעשותן מע"ש וגם במה שיסבור דהזאה עכ"פ דחיא במקום ב"ד דלא שייכא התם גזרה דרבה. ונ"ל דב"ב אם האמת כדברי רש"י שנשיאים היו והניחו נשיאותם להלל מ"מ נשארו במעלה שניה שאחר הנשיא ר"ל שהיו אבות ב"ד של הנשיא ומי הראוי לגדולה זו יותר מהם שכבר היו נשיאים וגדולי הדור המה והראיה ג"כ כי מצינו גם אחר הלל בזמן ריב"ז עדיין היו ב"ב גדולי הדור כדפרש"י בר"ה וכמ"ש בס"ד (וא"א להיות שני נשיאים בזמן אחד כמ"ש) ועוד שאם היו נשיאים בודאי לא היו דרים בח"ל ששם היה מקומם כמו שאבאר בעזה"י. ואע"ג דבימי רבי נמי הוה ר"ה ר"נ בח"ל כדאמר ליה ר"ח בהוריות הרי צרתך בבבל. מ"מ ההיא שאני דרבי בזמן החורבן היה והכא איירי בזמן הבית לא היה שום נשיא אלא א' בלבד אבל לענ"ד נראה יותר שלא היה ב"ב נשיאים מעולם שלא נמצא כן בשום מקום גם הלום לא ראינו שאמרה הברייתא שעזבו והניחו נשיאותם אלא שמינוהו נשיא עליהם עם שהם עצמם היו ראוים לאצטלא זו לא בקשו להשתרר הם בעצמם לבדם גם מאחר שרבים הם ב"ב גדולי ישראל בזמן הנשיאים הלל ותלמידיו ואבות ב"ד שלהם כמו שיראה מענינם עם ריב"ז בירושלים. אבל לא היו דרים במקום הנשיאים בקבע כדאיתא ריש מכילתין גבי ההוא עובדא דארמאה דסליק ואכל פסחים בירושלים וכמ"ש תוס' שם שלא עלה ריב"ב לרגל מפני שמקומו היה נציבין בח"ל ומטעם שיבוא לפנינו הרחיקו ממקומם מירושלים כדי להפטר מפסח:

ועם זאת ההצעה נבין מחלוקתם עם ריב"ז בר"ה שח"ל בשבת שהתריסו נגדו ואמרו נדון ואח"כ נתקע וקאמר להו ריב"ז נתקע ואח"כ נדון כדאיתא התם ומה היה להם לדון בזה כיון דסברא היא דבמקום ב"ד לא גזרינן שמחמתו תיקן ריב"ז שיהו תוקעים בכל

מקום שיש בו ב"ד מדוע יחלקו הם על הנשיא בכך ובמאי פליגי אלא היינו טעמייהו משום דאינהו הוי אבות ב"ד וגדולים שבדור ולא היו דרים בירושלים על כן חשבו שאין כדאי להתיר תקיעת שופר בירושלים ויבנה ודכוותה אעפ"י שהנשיא דר שם ואע"ג דס"ל במקום ב"ד לא גזרינן תינח אי הוי מקום ב"ד אבל במקום שהנשיא לבדו דר שם (ואב"ד באים שמה באקראי) עדיין אינו חשוב כמקום ב"ד מאחר שהאב"ד אינם דרים עמו שם (כדאשכחן לריב"ז גופיה לענין קבלת העדים לתקן אע"פ שראש ב"ד בכל מקום לא יהיו עדים הולכין אלא למקום הועד מושב הזקנים ומקום גדולי הדור הוא עיקר מקום ב"ד ורישא בתר גופא גריר) וס"ל לב"ב כה"ג לא מיקרי מקום ב"ד אלא במקום שהנשיא וזקנים שבדור עמו לא בדידיה לחוד תליא מלתא על כן התריסו כנגד ריב"ז בזה. ואמנם ריב"ז בשיטת רבו הלל אזיל כדבעינן למימר קמן בס"ד הילכך לא חשש להם: ובני בתירה שלא היו דרים בירושלים כדאמרן ולא עוד אלא שנתיישבו בח"ל בזמן הבית כנזכר הוא דבר מתמיה מאד וישתומם כל חכם לב על זאת בלי ספק וביותר לפמ"ש התוס' שעי"כ היו פטורים מעשיית הפסח מפני שהיא דרך רחוקה עשי"ע ח"א סקכ"ז ושם ביארתי הדבר היטיב בעזה"י יע"ש כ"ש יש להפליא. אמאי לא אתדר להו בא"י בזמן שישראל יושבין על אדמתן ומ"ט לא סליקו להו למידר בא"י טצדקי למפטר נפשייהו מפסח וחובות הרגלים וכ"ש הדבר קשה הלא גדולי הדור היו ואב"ד עכ"פ כנז"ל היאך לא עלו וקבעו דירתם בא"י. ודאי זה תימה גדול ועצום ונלע"ד שכיוונתי האמת בזה. ומ"ש האיר עיני ה' (ואם אולי שגיתי אתי תלין משוגתי. ונענתי להם ראשי אלפי ישראל כי הכברתי עליהם במלין מ"מ כוונתי לשמים ללמוד זכות עליהם ולהגדיל ולפאר אמרי נועם דברי חז"ל היקרים מפז ונעלמים מקוריהם כאור יקרות וקפאון לנלוז ונחפז) ואמינא בטעמייהו דב"ב בדירת ח"ל הרחק מירושלים דהוה ס"ל כבן דורתאי דלקמן (עע"ב) שפירש מירושלים וישב לו בדרום כדי להפטר מפסח וחגיגה אמר אם יבא אליהו ויאמר לישראל מפני מה לא חגגתם חגיגה בשבת מה הם אומרים לו ותתמהו על שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון שהן חכמים גדולים ודרשנים גדולים ולא אמרו לישראל שחגינה דוחה שבת:

ואגב אורחא נימא ביה מילתא דצריכא לענינינו ונפרש לשון הלז מה ענינו שתלה הדבר באליהו הנביא שאם דין תורה כך הוא שחגיגה דוחה שבת הלא המשפט לאלהים מדוע יתבע אליהו עלבון מצוה זו ביחוד. וגם מה שאמר על שמעי' ואבטליון שהם חכמים ודרשנים גדולים זה התואר לא מצאנו בחכמים ולא שכיח כלל. ועוד מה צורך לדרשן גדול בזה והרי כל עיקר לא שמענו עד כה מהיכא נפקא ליה לבן דורתאי

דחגיגה דוחה שבת אע"ג דאיכא למימר חגיגה נמי קרבן ציבור מיקרא משום דאתיא בכינופיא מ"מ קשה הלא צריך למוד מיוחד לכל אחד מקרבנות ציבור בפ"ע כדאיתא בפכ"צ וכמו שהקשו בתוספות אבן דורתאי וצ"ל כתירוצו של ר"י בתוס' דחגיגה בכלל קרבנות המועדות היא דקרא דוחגותם כתיב בפרשת פנחס דכתיב התם אלה מועדי ה' דילפינן מניה דהכתוב קבע מועד אחד לכולן שידחו שבת וכנז"ל וא"כ איזה דרשה יש בכאן לא גדולה ולא קטנה אלא מקרא מלא דיבר הכתוב ומאי טעמייהו נמי בשמעיה ואבטליון דלא אמרו והזכירו לישראל שיקיימו מקרא ככתבו הא בן דורתאי שפיר קאמר קרא בהדיא כתיב ונ"ל דהיינו טעמייהו דשמעיה ואבטליון שלא אמרו לישראל להקריב חגיגה בשבת משום דתמן תנינן (ספ"א דחגיגה) החגיגות הרי הן כהררים התלוים בשערה ומפרשינן בגמרא משום דקרא וחגותם איכא למימר חוגו חגא קאמר ר"ל שתעשו י"ט. זבחא מנלן ומסקנא דילפינן בג"ש מדבר מדבר דכתיב התם הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר, וכתיב ויחוגו לי במדבר ש"מ דחג זובחא הוא ומשום דמדברי קבלה לא ילפינן להכי קרי להו כהררים התלוים בשערה לפי שאין להם מקרא מן התורה שיקרבו כל עיקר:

ה זכינו לדין דכ"ש שלא נסמוך על זאת הג"ש מדברי הנביאים שנדחה גם שבת בעבורה היינו הוא טעמא דשמעי' ואבטליון ונכון הדבר מאד. אולם בן דורתאי שהקפיד עליהם הוא לא כן ידמה ולבבו יחשוב דדברי קבלה כדברי תורה דמו ושפיר נילף מדברי הנביא אף לדחות שבת תדע מאליהו שהקריב בהר הכרמל בשעת איסור הבמות ושחוטי חוץ הם כמו כן בכרת וצייתינן ליה כמ"ש רז"ל בכל אם יאמר נביא עבור על ד"ת שמע לו חוץ מע"ז וכיון דחזינן דאתו נביאים ועקרו דבר מן התורה, באיסור, כרת שפיר איכא למילף מדברי נביאים אפילו לדחות שבת דג"ש גמורה היא דדברי קבלה ודברי תורה שוים הם בענין זה לזה תמה בן דורתאי וכך היה אומר אם יבוא אליהו ויאמר לישראל מדוע לא חגגתם חגיגה בשבת מה הם אומרים לו דבלא זה יש לומר מדברי קבלה לא ילפינן ולא סמכינן אהררים התלוים בשערה ר"ל לעשות ג"ש מדברי הנביאים לדחות שבת החמורה אבל מאליהו מוכח שפיר דגדול כחם של נביאים לעקור דבר מן התורה אפילו באיסור כרת וצריך על כרחך לומר שאין חילוק ביניהם ובין ד"ת. על כן יש לתמוה על שמעיה ואבטליון שהרי הם דרשנים גדולים ויודעים לדרוש ג"ש מדבר מדבר אע"פ שאין כל אדם יכול לדון נ"ש כזו דלא קרי בי רב הוא ולא כ"ע דינא דהך ג"ש גמירי ללמוד וחגותם מויחוגו ומדבר ממדבר שבדברי הנביאים ומ"מ דרשנין גדולים כמותן ודאי יודעים זה והיה להם לסמוך עליה אף באיסור שבת כדמוכח מאליהו לכן פירש

מהם ושפרת מילתא ודאי. ואמינא דהיינו נמי טעמייהו דב"ב שהלכו לדור בח"ל רחוק מירושלים ופרשו בכונה משמואב"ט דהוי ס"ל נמי כבן דורתאי וקיימי בשטתיה דחגיגה דוחה שבת מטעם האמור דילפי' מדברי קבלה ומה שעלו לרגל בפעם הזאת לעשות הפסח זהו מפני שחל ע"פ בשבת וליכא חגיגה בשבת דהא חגיגה דדחי שבת אליבא דבן דורתאי על כרחך חגיגת ט"ו היא כמו שהוכיחו תוס' שם ועכשיו חל ט"ו בחול וקריבה חגיגה בזמנה במועדה. מעתה נאמר כי על פי הדברים האלה היה הלל חושב שעל כרחו יתבטלו דבריו אם ישתוק להם ותתקיים שטת בני בתירה בידיהם דהשתא ודאי אייתר לן במועדו דלא צריך דאיכא למילף מחגיגה דדחיא שבת אע"ג דהיא אינה תדיר ולא כליל ואינה באה לכפר כלל מק"ו דפסח שבכרת נפיש גבן קרא גם למכשירין דלא מגופיה דקרבן וממילא נמי הזאה לא דחיא שבת משום גזורה דרבה שהיא לעולם במקומה עומדת וכל הימים אשר ב"ב חיים ירושלים אינה קרויה מקים ב"ד על דעתם מאחר שהם אבות ב"ד ואינם יושבים בה וכדרך שעשו לריב"ז כי למודים היו בכך כפי הנראה מאז היותם במעלה זאת לא תכון עמהם מלכות הנשיאות:

ונקשר המאמר כך מיד כשראו להלל שהוא חכם ועדיף מנביא לדעת את אשר בלבבם ולהשיב תשובה נמרצת על שאלתם הסתומה תיכף ומיד מנוהו לנשיא לא המתינו בדבר עם שהיה להם עדיין מקום לחלוק ולסתור דבריו כאשר לבסוף עשו את אשר יזמו לתפסו בדבריו אעפ"כ מיד שראו חכמתו הגדולה הושיבוהו בראש אכן מנוהו נשיא עליהם מאי עליהם פשיטא עליהם ועל כל ישראל נמי ועל כרחנו פירושו כמש"ל שהם מ"מ נשארו בחשובות מעלת אב"ד לישראל ומינוהו נשיא על גביהם וכראות הלל את זאת וידע ענינם ומעשיהם שפרשו מן הנשיאים הקודמים לדור בח"ל (כי על כן לא שמשו את שמעיה ואבטליון) כדי להפטר מחגיגה דדוחה שבת ואעפ"כ היו רוצים להשאר במעלת אב"ד א"כ יש לחוש שיהיו לו לצור מכשול להורידו מגדולתו (ואולי יתחרטו ויאמרו שלא היו מתונים למנות נשיא בלי המלכה ראויה עכ"פ דאג לפחות מהשפלת מעלת הנשיאות שימשך ממנו קלקול בדין עשיית פסח) שע"כ יגרמו בטול דבריו מתוך מעשיהם וענינים ככל הנזכר לכן לא נתפייס בטובה זו ולא רצה בגדולה עד שידע אם באמת ובתמים עשו שמינוהו לנשיא ושלא יסורו מכל הדבר אשר יורם. ולכן כדי לגלות מה שבלבם ולרדת לסוף דעתם ומחשבתם אשר היתה עדיין צפונה וטמונה אצלם מה עשה דרש כל היום כולו הנה הראה בזה חכמה רבה להוכיח במישור בלי קנטור דברים רק מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו שאינו סובר כמותם וחולק עליהם בדבר האמור ויובן היטב בהא דאמרינן הכא אמתניתין דא"ד דמקשה תלמודא שפיר קא"ל ר"א לר"י שהשיבו מי"ט

שאסרו בו שבות מה זו ראיה רשות למצוה ומשני ר"י לטעמיה דס"ל שמחת י"ט נמי מצוה דכתיב לה' וכתיב לכם חלקהו חציו לה' וחציו לכם. ור"א ס"ל או כולו לה' או כולו לכם ומשו"ה רשות הוא. איתא תו בתר הכי בגמרא הכל מודים אף ר"א בשבת בעינן נמי לכם דכתיב וקראת לשבת עונג. הנה כבר אמרנו יודע היה הלל שלא נתחדש לב"ב ספק כל עיקר רק במכשירין דלא מגופו כנזכר. וחשב שנסתפקו בהזאה שנחלקו בה ר"א ור"ע במשנתינו והוא היה סבור שהזאה פשיטא שדוחה כמ"ש לעיל מק"ו דשחיטה שהיא אב מלאכה דלית ליה פרכא דאע"ג דשחיטה מגופיה דקרבן מ"מ הוא ק"ו מספיק מאחר שהיא אב מלאכה והזאה אינה אלא משום שבות כדכתבו תוס' והא נמי לא אפשר מאתמול מאי איכא תו למימר י"ט יוכיח כתשובתו של ר"י איברא הלל בהא כר"א ס"ל דשמחת י"ט נמי רשות וטפי מר"א דאיהו בשבת מיהת מודה והלל בשבת נמי ס"ל דאינה אלא רשות דמוקראת לשבת עונג לא גמר דד"ק הוא ואזדא ליה בשטת שמעיה ואבטליון רבותיו שאין למדין מד"ק לכן ישב ודרש כל היום כולו וביטלן מעונג שבת כי אין ספק שבשבת דרש בזמן שהעם פנויין כהלכה קבוע וכגמרא ערוכה ולפי שהצענו ואף דאיתא בברייתא הכא למחר מי שפסחו וכו' לא תשמע מינה דבע"ש הוי מעשה שאין קובעין מדרש בע"ש ויש בו עונש נמרץ כדאיתא בהשולח אלא יש מחר לאחר זמן ככתוב בתורה והיה כי ישאלך בנך מחר אצל פסח ובהושע מחר יאמרו בניכם לבנינו וכו' ועוד תדע שכן הוא שבאותו ער"פ דרש שהרי מיד אמרו ז"ל ראה מעשה וצוכר הלכה וודאי אין בלשון זה מובן אחר. ואם תרצה לאמור שהקדים לדרוש בשבת שלפני ע"פ כמו שאנו עושים דמסתמא לא המתינו עד היום שבו הפסח קרב ובחול אין פנאי ובאמת בירושלמי משמע בהדיא דהך עובדא דהלל באותו ע"פ שחל בשבת בו ביום היה מעשה וכמו שיפה אמרנו מתחלה מדעת עצמנו (ועוד נוסיף לקח לשטת הירושלמי דהלל עשה בחכמה תפס לב"ב מדעת עצמו דאמרינן בע"פ דף ק"ה ר"ש יתיב בתעניתא כל מעלי פסחא וקבעי תלמודא למימר דס"ל כבן בתירא דמכשיר בפסח ששחטו בשחרית י"ד ע"ש ואע"ג דדאינן לה הייני משום דלא קיי"ל כב"ב לר"ש נמי לאחר חורבן הבית היה ומ"מ שמע מינה דלב"ב צריך למיתב בתעניתא כל היום ע"פ והנה אם חל בשבת דלא ליתי לאמנועי מלמעבד פסחא וש"מ דע"כ מדברי קבלה לא ילפינן אף לב"ב ודוק) והורה בזה דעתו להשיב עוד מי"ט דודאי רשות הוא שהרי אפילו בשבת אינה אלא רשות שעל כן דרש כל היום ולא קיים בו לכם דחד"ק לא גמרי' אף לדידהו בדאיכא למיחש לאמנועי ממצו' דבכרת וכ"ש לשמח' יו"ט ונשאר הק"ו להתיר ההזאה שרור וקים. וממילא נשמע ג"כ שאין ללמוד מדברי קבלה ומוכח נמי דלא שפיר עבדו ב"ב שהרחיקו עצמן מירושלים

להפטר אפילו מחגיגה דודאי חגיגה אינה דוחה שבת ונתקיימה שטתו של הלל שדן ג"ש ולא דן ק"ו מחגיגה ולא תועיל כמו כן הרחקתם מירושלים כדי שלא תקרא מקום ב"ד מאחר שעושין שלא כדין ופרשו מן הנשיא לא כל כמיניהו לאגרועי לאורועי כחו דנשיא ממקומו הראוי לב"ד:

והנה באמת יש כאן חכמה עמוקה ממעשה הקל נלמוד איך נסתר כל ענינם ונפל בנינם של ב"ב שהיו יכולין להשען עליו ולחלוק על דבריו של הלל. והראה פעם אחת שאין להם מקום להשיב טעמו ונימוקו עמו דבריו בנחת נשמעים כדי שמעצמם יחזרו בהם ויודו לו וכיון שראה הלל שלא נכוו ב"ב בפושרים ששתקו ולא גלו דעתם שחזרו בהם התחיל מקנטרן בדברים (תחת אשר בראשונה הוכיח עליהם חרפתם ע"י מעשה שישימו לבם אליו וקול דברים של קנטור לא ישמע על פיו) להורות שלא יפה הם עושים שדרים בח"ל כדי להפטר מחגיגה וכה אמר מי גרם לכם שאעלה מבבל (הרי כאן מדה כנגד מדה הוא פירש ממקום דירתו ומארץ מולדתו (ובבל גם שכנה לנציבי' עקר סיכיה ומשכניה ורהיט ללמוד משמעיה ואבטליון) ואהי' נשיא עליכם ר"ל תדעו שלא יפה עשיתם כי מדה כנגד מדה יש כאן שמפני שפירשתם מא"י לח"ל שלא כדין זה גרם שיעלה אדם נכרי מח"ל לא"י ויהי' נשיא עליכם. ומאי עליכם דקאמר מסתייה דלימא ואהי' נשיא (וכי לאחוז בלשונם הוצרך) אבל רוח אחרת עמו בלשון זה. (הפך מדעתם במלה זו עמש"ל) אלא כך אמר על כרחכם אני נשיא עליכם ועל גביכם. ובדידי לחודא תליא להתיר שבת במקומי שהוא מקום ב"ד ואינני חושש למה שנתישבתם ברחוק מכאן גם מוכח מזה מאחר שכך הוא המדה שישתרר עליכם איש נכרי הבא מח"ל להתיישב בארץ ואע"פ שפסקו לי גדולה מן השמים מטעם זם אעפ"כ הייתי צריך עכ"פ לעלות לשבת בירושלים לשאהי' נשיא ולולי זאת לא נמניתי נשיא מוכרח א"כ לומר שהמקום גורם שלא תלה הגדולה בעצמו לומר שחכמתו גרם לו. אבל הראם מוסר שמן ה' היתה זאת למנותו נשיא מפני שעלה מבבל ולא אבה להשתקע בח"ל. והוכרח להודיעם שלא עשו כשורה במה שפרשו מא"י ולא שמשו לשמוא"ב ואלמלא זה היו הם עולים לגדולה למנות מהם נשיא והוא בלתי ראוי לה. לכן הואיל באר בדבריו מי גרם לכם שאעלה כו' ולא נתמנה אחד מכם עם היותם ראוי לכך יותר ממני זה אינו בסיבת מיעוט חכמתכם ומעלתכם לא כן אין הגורם רק העצלות שהיתה בכם שלא שמשתם שמעי' ואבטליון כלומר ודאי גדולים אתם אך מפני העצלות לא עליתם ולא זכיתם לשמש שמעיה ואבטליון שהאחד נשיא והאחד אב"ד כדאיתא בחגיגה כי אז הייתם יודעים מה ענינם והאיך נוהגים זה עם זה שהאב"ד כפוף לנשיא וכדאמרינן התם בחגיגה אב"ד בפני נשיא מי מורה ולא במרד ולא

במעל הגאוה והזדון עשיתם ככה אלא מפני שאתם הייתם סוברים כבן דורתאי החולק על שמוא"ב שהם אומרים חגיגה אינו דוחה שבת וזה שלא כהלכה שפרשתם עצמכם אף על פי שכוונתכם לטובה הלא באמת לא יפה עשיתם בזה להחזיק ביד הפורשים מן הנשיאים וחולקים על דבריהם לכן לעצלות ולא לזריזות יחשב לכם וממילא ביטל מה שיש להם להשיב כנזכר דמד"ק לא ילפינן ושפיר מיחשי' מקום ב"ד אם אני נשיא עליכם אע"ג שאינכם דרים אצלי דמילתא דפשיטא היא שאין הדבר תלוי בכם ויש להתיר שבות דהזאה כאן בירושלים ותפשוט נמי דשאר מכשירין במלאכה גמורה דלא מגופו דפסח ואפשר מאתמול הבאת סכין דרך ר"ה וכל דכוותי' ודאי אסירי דליכא ק"ו כלל ולא למדנו אלא מג"ש ולית לן קרא יתירא למשרייהו כמ"ל:

ואחרי הודיע אלהים אותנו את כל זאת נסתלק גם קושית התוס' שהקשו אהא דפריך תלמודא אק"ו מתמיד שכן תדיר וכליל כתבו ותימה נילף מבינייא מתמיד ומילה ולא תירצו כלום. ובמה שבארנו לעיל לא קשיא מידי שלפי מה שפירשנו כל הסוגיא דהכא לא מיירי אלא ממכשירין אבל פסח גיפי' דדחי לא מבעיא להו לב"ב ולא מספקא מילתא לגמרי דודאי כ"ע ידעו הא וכי בעי הלל לילף ק"ו למשרי מכשירין קבעי כי היכי דנפשוט נמי מכשירין דלאו מגיפי' והך מילתא ליכא למילף ממילה דס"ל להלל מילה באמת אין מכשיריה דוחין אע"ג דר"א התם נמי פליג וכן בדין משום דלא אשכחן להו קרא יתירה כדאיתא התם דלר"א מילה גופה דדחיא מהלכה איתא ליה והלל נמי לית ליה גם אין דנין ק"ו מהלכה כדאיתא בנזיר:

אמנם לפי דרכנו באמת ס"ל להלל מכשירי פסח דוחין וכל הני קראי מצרך צריכי כדאוקימנא להו בס"ד והא דלא גמר מכשירין דלא מגופיה דפסח ממכשירי מילה אליבא דר"א ה"ט משום דהלל ס"ל כר"א בחדא דהיינו מכשירי פסח דמגופו ופליג עליה בחדא היינו מכשירין דלא מגופו כמו אזמל דמילה דאע"ג דלר"א לא שני ליה בין הני להני להלל שני ושני ואות ברית דורות לא גמר משו"ה במלאכה דאורייתא פשיטא ליה דלא דחו הנך מכשירין דלא מגופו כהבאת סכין דרך ר"ה וכל דכוותה דלא מייתר להו קראי וג"ש גמר וק"ו מתמיד פריכא הוא כנז"ל ולשבות דמצוה במקום ב"ד נמי פשיטא ליה דלא חיישינן דהרי קבל מרבותיו שמעיה ואבטליון דלא גזרינן במקום ב"ד ואין שבות עומד בפני המצוה כל שאין שייך לגזור משום איסור דאורייתא כמו במקום ב"ד והכי פשיטא לי' כדאמרן לעיל דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו ומדבריו שהוכיחום כנז"ל למדנו שסובר כן:

הגה"ה:

ברם תוס' אזדו לשטתייהו דהתם משמע להו דר"א אית ליה קרא למכשירין מ"מ אין בזה תימה לפי שאינו מוכרח שהלל יסבור כר"א דילמא בהא כרבנן דהתם ס"ל דלא ילפי אות ברית דורות ולא שייך לאקשוי ולילף מבנייא ממאי דלא ידעינן בהדיא דהכי ס"ל שאם היה מקום להקשות לילף ממילה לגופיה דפסח דדחי שבת אז היתה קושיא חזקה דבמילה עצמה ודאי כ"ע לא פליגי. משא"כ עכשיו שאנו מפרשים כל הסוגיא במכשירין שלענין גופו של פסח שידחה לא הגיע נפשם לשאול ולא הוצרכו לכך שמצאו לו מקרא מן התורה ובקשו להם לימוד למכשירין איך ילמד סתום מן הסתום יותר ממנו דמילה גופיה מנלן והא פליגי רבנן ואיכא למימר ב"ב והלל תרווייהו בהא כרבנן סברי וזה ברור. וגם התוס' שהניחו הקושיא בתימא י"ל שאינו אלא משום דקשיא להו אהלל מ"ט התם לא משמע ליה להלל קרא כר"א לאתויי מכשירין והכא משמע לאו טעמא בעי (ולקמן נימא בה טעמא בס"ד) ומדסבר כוותיה בחדא סבר נמי באידך משי"ה נמי סלקא להו בתימא (ומ"ש א"א הגאון ז"ל בספרו סקנ"א על התוס' הללו דאו השוה שבהן איכא למיפרך שכן תדיר או שכן מצוי. כבר ישבתי זה בחי"ג בס"ד ולכן לשטתם בפר"א דמילה דמייתי קרא למכשירין שפיר קמתמו מ"מ האמת כמו שכתבתי דהלל לא ס"ל כר"א במכשירין דמילה דבהא ודאי פליג עליה וס"ל דלא דחו. וגם התוס' מודים בזה וכמו שנבאר בסמוך בס"ד:

וע"פ הדברים האלה נבין דבור תוס' הקודם החמור מאד המתחיל תוחבו בצמרו הקשו הא בעינן כלי שרת. ותירצו שהקדישום השתא משמע דירושלים תורת ר"ה עליה. וקשה מפ"ב דעירובין דמשמע שהיה לה דין רה"י. ומתרצים דהכא מיירי אחר שנפרצו בה פרצית ע"כ. והוא פליאה כולו מקשה מחוסר הבנה לכאורה דהקושיא של כלי שרת אין כאן מקומו ותיבת השתא אין לה הכרע אם היא סוף התירוץ הראשון כמו שראיתי הנוסח ביפ"מ אין לו הכרע כלל. ועוד קשה כמ"ש רש"א דהלא אין מקדישין אותו בי"ט דלא קביע ליה זימנא. ואם התחלת קושיא שניה היא כמו שיראה באמת ג"כ היא פליאה עצומה לפום ריהטא דהיכי תליא קושיא זאת השנית בתירוץ הקודם. עוד קשיא גדולה מנא להו דשאלו על הבאת סכין בירושלים דילמא אמחוץ לירושלים אל תוך העיר קיימא שאלה דאיכא ודאי ר"ה לעולם. וכמ"ש ביפ"מ. גם רש"א העיר בזה דממתני' דס"פ תמיד נשחט שמעינן דאסור לטלטל בירושלים אלא דאיכא לאוקמי מדין כרמלית עכ"ל. (וכבר השגתי עליו בספרי לח"ש דאשתמיט מיניה מ"ש הכ"מ דמוכח ע"כ דטלטול בכרמלית הוי שרי להו לעושי פסח ומלבד זה) איכא למידק האיך מוכח מכאן דתורת ר"ה עליה דילמא נמי משום כרמלית הוא דאסור להביאו בידים וכאיזמל דמילה דאסור להביאו

אפי' דרך חצרות שלא עירבו ולא קמבעיא להו אלא במחמר כלאחר יד. ומ"ש רש"א שאין איסור מחמר אלא בר"ה וצ"ע מנליה (ועלח"ש פ"ג דביצה):

ולדרכנו אין צורך לדחוק דבלא"ה אתי שפיר וכולא ניחא בס"ד. דודאי שבות דכרמלית בפסח לא גזור כמ"ש לעיל ממפת"נ וק"ו אם סוף פסח לאחר שהוקרב דוחה שבת תחלתו לא כל שכן. ועוד ירושלים אז מקום ב"ד כדלעיל ואפי' תימא ר"ה גמורה היא מדלא אסרינן לגמרי משום גזירה דרבה במקום ב"ד נשמע דה"ה למחמר כלאחר יד דשבות בעלמא הוא דלא חיישינן ליה במקום ב"ד גם אין שבות במקדש, ולרמב"ם כל ירושלים קרוי מקדש. אמנם תוס' חולקים וס"ל ירושלים קרויה מדינה כמ"ש פ"ד דר"ה. ומ"מ בסכין דכלי שרת וצורך קרבן שבמקדש ודאי לכ"ע לא גזרו עליה דכלי שרת צורך קרבן כקרבן דמי והוי שפיר שבות שבמקדש גם אליבא דתוס' וליכא למגזר נמי אטו הבאת סכין דעלמא דאיידי דבעי כ"ש מדכר דכיר ולא מחלף ליה (דדמי לקשירה דפסיקיא) וכל זה דוקא בירושלים דמקום ב"ד מיהא בעינן הא בעלמא ודאי איתא לגזירה דרבה וחיישינן אי שרית ליה מחמר כלאחר יד אתי לאתויי בהדיא לאעבוריה ד"א בר"ה בידים עד כאן הגהה:

אבל מ"מ לא אמר כך בפירוש כ"א לחכימא ברמיזא משום דאכתי ספוקי מספקא מילתא בקבלת רבותיו לפי ששמע דלא גזרינן במקום ב"ד. ושכח אם זה מועיל להתיר כל השבותין שיש סברות לכאן ולכאן ואפשר שמטעם זה לא הותרה כי אם הזאה דלא אפשר מאתמול ולא הבאה דסכין דאפשר לה מאתמול ואיכא למימר נמי איפכא הבאה קילא משום דצורך קרבן הוא וגברי חזי מש"כ בהזאה דלא מצרכי קרבן היא וגם גברא לא חזי ואיכא תו למימר תרווייהו שרו ואיהו הכי ס"ל באמת דכל שאין לחוש שיבא לעבור על איסור כרת. תו לא חיישינן לשבות כלל ולא מפלגינן בין אפשר ללא אפשר ובין היכא דגברא חזי או לא חזו לעולם לא דחינן מצוה מפני שבות ומ"מ בפירוש לא אמר להם מפני ששכח ולא ידע בבירור איך אמרו רבותיו כמו שהוכיח סופו והוא לא רצה לומר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם וכמו שנהגו בזה תלמידיו אחריו:

הגה"ה:

סוף דבר נשמע מכל הנ"ל דבירושלים ודאי אין מקום לאסור מדין כרמלית כלל שאינו אלא שבות בעלמא וכיון שסכין זה כלי שרת הוא מצרכי הקרבן ובמקדש לא גזרו על שבותין הללו. לכן הוצרכו מתחלה לפרש דעל כרחך בעינן הכא כלי שרת וצ"ל דהקדישום לסכינים מעי"ט. השתא ודאי משמע דירושלים תורת ר"ה עליה בל"ז הוה אמינא הא דלא שרי הכא אלא במחמר כלאחר יד. והבאה ממש בידים אסורה אינו אלא

מחמת איסור כרמלית אע"ג דאינו אלא שבות אפ"ה לא התירו שבות אלא במקדש עצמו דוקא דהתוס' אזדו לשטתם בזה כנזכר דירושלים אינה קרויה מקדש והטלטול שהותר בכרמלית חוץ לסורג דלעיל ספת"נ אין ראיה מטעם זה דבהר הבית מיירי בקרבן עצמו משו"ה שרינן לשבות דכרמלית מש"כ בסכין דעלמא אסור אפי' בכרמלית ולא מוכח מידי דירושלים ר"ה היא. ותדע שיש להחמיר בסכין דהא מה"ט אמרינן באיזמל דמילה דלא מייתינן ליה אפי' דרך כרמלית והלל גופי' מודה ביה דאי לא תימא הכי מ"ט לא יליף מכשירין ממילה אלא ודאי ס"ל דמכשירין כה"ג לא דחו אפי' שבות גרידא א"כ אין להוכיח שהיא ר"ה. ברם השתא דידעינן דבעינן כלי שרת בודאי דין הסכין כקרבן עצמו דמקרי שפיר שבות דמקדש ולא גזרו עליו. והשתא דאתית להכי לא דמי כלל לאיזמל דמילה דלא קפדינן אכלי קודש וכשר בסכין של חול ואית ביה משום שבות משום דבגבולין הוא ושאני סכין דכלי שרת וצורך קרבן דמקדש א"כ אמאי לא שרי אלא כלאחר יד אפילו לאתויי להדיא נמי נשרי אם איתא דלא הוי ירושלים אלא כרמלית דאפילו בהבאה בידים ממש אין כאן אלא שבות לא שייך לאסור בצורך קרבן כה"ג אלא על כרחנו צריכין לומר דמשום דירושלים רשות יחיד היא הבאתו אב מלאכה היא ואין לה היתר כיון דאפשר מאתמול ולא מגופי' דקרבן מעתה חלה קושיתם מעירובין דמוכח דירושלים רשות היחיד והוכרחו לתרץ דהכא מיירי לאחר שנפרצו בה פרצות:

ותו לא קשיא נמי קושית היפ"מ דילמא אמחוץ לירושלים קאי דהתם הוא דאתסרא הבאה גמורה בידים ובירושלים אין הכי נמי אפי' בידים שריא דהא נמי לא קמבעיא דאסור אפי' במחמר כלאחר יד כיון דאיכא משום גזירה דרבה דאי שרית ליה כלאחר יד אתי לאמטויה בהדיא. ודוקא בירושלים לא גזרו הך גזירה משא"כ במדינה ובגבולין שאין שם מושב הב"ד הגדול כבר ביררנו שלא התירו גזירה דרבה אולם בני בתורה בא להם הספק עוד ממקום אחר ורוח אחרת אתם להוכיח דלעולם הזאה אסורה מן התורה והבאת סכין הוא דקמבעיא להו דאיכא למימר אע"ג דמלאכה גמורה היא שריא ולכן לא שאלוהו על ההזאה ורצו להוכיחו בזה שעכ"פ טעה. ולא ידע שיש מקום להתיר בהבאה והעברה מן התורה ואת"ל הבאה גמורה במלאכה של תורה אסורה אכתי הבאה דשבות (דהיינו מחמר כלאחר יד או אפילו ביד ובכרמלית) תיבעי לך אבל הזאה לית דין ולית דיין שאסורה לפי שמצאו להם סמך מן התורה דעל כן לא שאלוהו עלי' רק על ההבאה לבדי בה יש להסתפק ואבאר דברי בס"ד כי הנה יש עוד לאלהי מלין ראי' מפורשת מן התורה שפסח דוחה שבת חוץ מן המקראו' הנזכרים שהרי פסח שעשו ישראל במדבר בשנה השנית דחה שבת בלי ספק לפום מאי דגמרינן בברייתא דש"ט (ואיתא בפרק

הניזקין) עשר עטרות נטל אותו יום שמיני למילואים שהיה ר"ח ניסן ראשון למעשה בראשית ובי"ד בו עשו פסח ושחל אז בשבת והשתא הדר מייתרי לן קראי למכשירין דלאו מגופי' ואע"ג שאפשר לעשותם מע"ש דלגופה דפסח לא צריך קרא דנגמר מפסח מדבר ללמוד ממנו היתר (דמלבד דל"ל למימר הכי דאכפל קרא ואצטריך למשרי שבות בלאו הכי נמי לא מצית אמרת) דאדרבה משם ראי' לאסור ההזאה בהחלט שיש ללמדך מאותו פסח מדבר מפרשת ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא דדייקינן בגמרא ביום ההוא הוא דלא יכלו לעשות הא למחר יכולין לעשות לפי שאותם אנשים חל שביעי שלהם בע"פ (כך איתא בהישן ובפרק האשה) ונדחו לפסח שני מפני הטומאה ולא הותר להם להזות ולטבול בו ביום הא על כרחך הזאה ודאי אינו דוחה שבת. ואע"ג דבהבאה אכתי איכא לספוקי שאין משם כ"כ ה ג ה " ה והעמידו דבריהם אף במקום מצוה ולא מהני ליה לסכין עדיפותיה דכלי שרת אלא בירושלים (דאע"ג דלא הוי מקדש מקים ב"ד מיהא הוי. גם לתי' אחר שנפרצו בה פרצות דוק). אבל חוץ לירושלים פשיטא להו דלא עדיף סכין מאיזמל שאסור להביאו אף דרך כרמלית כל שכן דרך ר"ה שיכול לבוא לידי איסור כרת ולא היה מועיל להביאו כלאחר יד וזה הכריח לתוס' דלא איירי הכא אלא בירושלים דמשו"ה אשתרי כלאחר יד ולא גזרינן גזירה דרבה משום דהוי לה מקום ב"ד וכיון דהוי כלי שרת מהני למשרי נמי אינך שבותין דהיינו מחמר דאסור מדרבנן אפי' כלאחר יד ותשמיש בב"ח דכיון דצורך קרבן הוא כשבות דמקדש חשבינן ליה דלא גזרו עליו. נמצא לפי' זה שלשה דבורי תוס' הנ"ל דבר אחד הם דאפשר התוס' נמי אסקי אדעתייהו שיש לומר שצריכין שני לימודים לפסח ולתמיד חד לגופייהו וחד למכשירין. אלא שהיה קשה להם מיד אי איתא דסוגיא דהכא מתפרש דמכשירין בעו מניה קפשיט להו להתירא דדחו א"כ אמאי מסיק דק"ו פריכא הוא נילף מבנייהו דתמיד ומילה שמכשיריהן דוחין. אלא ע"כ הלל לא ס"ל דמכשירין דוחין ולא משמע ליה קראי יתירא למכשירין ולא בפסח ולא במילה משו"ה מכשירי פסח ממילה מק"ו לא אתו דהתם גופיה לית ליה וכיון דחזינן דהתם לא דריש קראי למכשירין ש"מ ס"ל להלל דליכא למשרי מכשירין מיתורא דקרא וה"ה הכא נמי דכוותה על כרחין לא למכשירין אייתי קרא דבמועדו לכן הקשו קושיתם בדבור ראשון דא"כ משמע דמשמעות מועדו לא יליף כו'. והוכרחו לומר תנאי נינהו מר יליף מהכא ומר ילוף מהכא ומשמעות דורשין איכא בינייהו. ולפי"ז אי אמרינן דהלל ס"ל במכשירי מילה דאין דוחין הדר קשיא להו מאי תיבעי להו לב"ב הבאת סכין בכלאחר יד לגמור ממילה דלא דחו דהא הבאת סכין דאיזמל נמי לא דחיא אפי' בשבות דכרמלית:

ראיה (אע"ג דבמחנה ישראל שהוא י"ב מיל הוי ר"ה דאורייתא ואיכא בהעברה איסור הבאה) דאיכא למימר מפסח מדבר לא גמרינן דהוראת שעה היתה. תדע שהרי פירש"י ז"ל בפרשת בא. והיה כי תבואו אל הארץ מלמד שלא נתחייבו במצוה זו אלא בביאתם לארץ וגם היו להם בנים ערלים שלא יכלו למולם במדבר משום דלא נשיב רוח צפונית ועם כל זה עשו פסח אע"פ שמילת זכרים מעכבת בפסח דורות (אף שאין כל זה מוכרח שכבר השבתי על דברי הרא"ס הללו בס"ד) אלא ע"כ ע"פ הדבור עשו אותו. וליכא למילף מניה לפסח דורות וממועדו יתירה דכתיב ביה נמי לגופיה אצטריך לטומאה ודוק א"כ שוב מצא הספק מקום לחול דאע"ג דליכא למגמר מניה למדחי איסור כרת דאורייתא בהבאה דסכין אכתי שבות גרידא דהבאה אימא דשרי מיהת. וספוקי מספק' לן ושיילינן לה אבל הזאה האלהים לא צריכא רבה דהא זיל קרי בי רב הוא ודאי איכא למשמע לה מהתם דאי גמרת מפסח מדבר שפיר דדחיא שבת וגמרינן נמי הזאה דלא דחיא ואי תימא דורות משעה לא גמרינן כ"ש הוא שתאסר ההזאה לדורות שהרי אפילו בהוראת שעה נאסרה זאת היתה שאלת החכמים ב"ב והוא חצי תשובה מספקת לדעתם להוציא מלבו של הלל מסברתו ושטתו שהרי לפ"ד תשובתם עשתה המחצה עכ"פ שאם יונח שלא טעה במה שלא למד מפסח מדבר והוצרך לג"ש ולא התיר מכשירין אלא מגופי' מ"מ טעה בחצי האחר בחלק השבות שסובר שהותרה ההזאה במקום ב"ד. אמנם שהוא טעות בדבר תורה על דעתם שהרי ודאי נאסרה על פי ה' ביד משה. ואע"ג דמעשה כי הוה במקום מלך וב"ד דמרע"ה הוה וכל זה הורו ורמזו לו ב"ב להלל בשאלה עמוקה בחכמה וסייג של שתיקה. אבל הלל ידע וחשב כל זה ולא טעה:

הגה"ה:

ע"כ ליישב זה. הקשו עוד בדבור השני הנמשך והא בעינן כלי שרת ומתרצים שהקדישום. א"כ השתא ניחא נמי דליכא למילף מאיזמל דשאני סכין דהוא כלי שרת והוי ליה שבות דמקדש מש"כ באיזמל דמילה שהוא כלי חול ובגבולין דמשו"ה לאיסורא נמי ליכא למיגמר ממילה דאע"ג דמכשירין אינם דוחים אעפ"כ יש ספק אם מכשיר כזה דוחה מטעמי' הנ"ל ולכן באמת מנהגן של ישראל כך היה לעשותו כלאחר יד דישראל בני נביאים הם ויש להם לידע ממנהג אבותיהם להתיר כה"ג העברה ממש אלא צ"ל דתורת ר"ה עליה לאחר שנפרצו בה פרצות דאיכא בהעברה איסור כרת דאורייתא דלעולם מכשירין דלא מגופיה במלאכה דאורייתא לא שרי כמו דלא שרי במילה והלל נמי הכי ס"ל כדלעיל. ועל זה הקשו תימא קיימת דסוף סוף מ"ט לא נגמר ממילה דהא איכא תרי קראי דאזדו לטעמייהו דבפר"א כנזכר ואמאי לא גמר הלל ולייתי מבינייהו

ולא ק"ו פריכא הוא. וכיוונו בזה שאם לא היתה קושיא האחרונה עומדת בפנינו כחומה לא היה הכרח לכל מש"כ בדבורים הקודמים שהיה מקום לתרץ הקושיא הראשונה בד"א דצריכין שני מיני למודים משום מכשירין כמש"ל ולא היה מחויב כלל המשך הנ"ל. אמנם באו לכך משום דחזינן להלל דלית ליה מכשירין דוחין דמשו"ה לא יליף ממילה דאי ס"ד אית ליה ומכשירין פשיט להו מכשירין נמי לילף מהתם. וע"כ קושיא זו כחומה במקומה עומדת בתימא ולא ידעינן טעמא וזהו שיטת התוס' וכל זה אמנם מפני שהתוס' אינם מחלקים בין מכשירין למכשירין דסברי אי איתא דהלל כר"א ס"ל בודאי קאי ליה בשטתיה לגמרי וכמו דר"א לא מפליג במכשירין ושרי בכולהו על כרחך ס"ל להלל נמי כוותיה ואי לא ס"ל כוותיה בחדא באידך נמי לא ס"ל משו"ה לא אשכחו טעמא והצרכו לדחוק בתירוץ קושיא ראשונה מפכ"צ ולהניח בתימה:

וכדי להבין מה היה הלל סבור בזה נבאר מתחלה מחלוקת רמב"ם וראב"ד בפ"ו מהל' ק"פ שדעת הרמב"ם שם שאין שוחטין וזורקין על טמא מת שחל שביעי שלו בע"פ אע"פ שהוזה וטבל והרי הוא טהור וראוי לאכול בקדשים לערב אלא נדחה לפסח שני. ולמד זה ממה שכתוב ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא מפי השמועה למדו ששביעי שלהם היה ופירש להם שאין שוחטין עליהם והשיגו הראב"ד משום דהכי איתא בגמרא (פרק האשה דצא"ב) אמר רב אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ אע"פ שיכול לטביל ולאכול לערב. ורב למד זה מכאן ממעשה הטמאים שנדחו לפסח שני אע"פ שהיו יכולים להזות ולטבול ולאכול לערב רחמנא דחי' כל זמן שלא טבל. ורב ס"ל דשוחטין על טבול יום שאם כבר טבל מטומאתו שוחטין עליו (דשמשא ממילא ערבא) אבל כל שלא טבל מדאורייתא אין שוחטין עליו אע"פ שיכול לטבול ולטהר עצמו הואיל ואי בעי לא אמרינן שזה נלמד מהאנשים שנדחו לפסח שני כאמור וא"כ טמא מת בשביעי נמי כשטבל והוזה זהו טבול יום. ואי נימא דרחמנא דחי' א"כ היה לו לרב לאסור גם בטבול יום אלו דברי ראב"ד והיא השגה חזקה ופירש ראב"ד וז"ל אלא מעשה דהטמאים כי הוה הכי הוה ששחטו וזרקו עליהם קודם טבילה והזי' סברו שיעלה להם ולא שאלו אלא לאחר זמן שחיטה (לכן נדחו לפסח שני לפי שלא יכלו לתקן) והכתוב מעיד כן שאמרו אנחנו טמאים לנפש אדם ואם לאחר טבילה והזיה מאי טומאה הוי בהו עכ"ל הראב"ד ז"ל:

והכ"מ השיב על טענת הראב"ד (וכבר קדמו המזרחי בפצ"ו) תשובות חבילות שאין בהן ממש לע"ד. אחר בקשת המחילה הראויה נטילת רשות אשא ואדון לקיים שטת המאור הגדול הראב"ד המחוורת ונכונה בלי ספק ואין דבריו צריכין חיזוק כי מ"ש הכ"מ לאו

לכל מילי מדמי להו אלא הא כדאיתא (ר"ל מ"ש כ"ז שלא טבל) והא כדאיתא (פ"ו טמא מת אפילו אחר טהרה לא משום דחמירא) אין צורך כל עיקר להשיב על זאת דמהיכא גמר לה רב למלתיה דטמא שרץ אסור מדאורייתא מטמא מת דילמא שאני טומאה מת דחמירא אלא ודאי ליכי לפלוגי בינייהו ובהדיא אמר רב דהיינו טמא שרץ דמשו"ה ס"ל דאורייתא אסור טמא שרץ א"כ אי אחר שהוזה וטבל נמי רחמנא דחייה אמאי לא נילף מיניה לטמא שרץ נמי דלא תהני ליה טהרה דאין היקש למחצה ומאין הרגלים מנין לו לרמב"ם להמציא בלבו חילוק זה מאן פלג לי' בהכי כיון דלא אדכר בתלמודן והא כל עקר לא למדה רב אלא מטמא מת איך אפשר א"כ לקבל דבר זה שחשב בכסף משנה להתנצל בו בעד הר"מ חס ליה להציל את הרואה בוקר אור העולם הר"מ ז"ל מיד הארי' דבי עילאה הר"א ז"ל בדברים כאלו:

גם מ"ש הרב בכ"מ למה שאלו קודם מעשה במ"כ ויכוח ניצחי הוא זה ומה בכך אם שאלו אחר כך והלא כמה דרכים וסבות יוכל החכם למצוא שלא יכלו לשאול קודם מעשה ואין אחריות דבר זה עלינו לדעת מה היה מונעם אטו אהאי ינוקי נסמוך. איך שיהא על כרחך שבקיה לקרא דדחיק ומוקי נפשיה (לפי דהך ההלכה) שממנו למדנו דבר זה דקיימא לן שוחטין על ט"י ואין שוחטין על טמא שרץ הא ודאי צריך לומר כפירושו של ראב"ד. ומש"כ הרב מליצו של הר"מ הוי ליה למימר שיזו ויטבלו וישחטו להם פסח אחר אין זו תשובה של כלום שכבר נשמר ראב"ד מזה באמרו שלא שאלו עד אחר זמן שחיטה. שכבר עברה שעת הקרבת הפסח ולא היה אפשר עוד לתקן ולשחוט אחר אי נמי כמ"ש תוס' שכך אמר להם באמת אם לא יזו ויטבלו ידחו. ואין צורך לומר דוקא בלשון הר"א. ואיהו נמי לאו דוקא קאמר אלא אב"א אחר שחיטה הוי שאלה ולא הוי להו תקנה לכן נדחו. ואב"א כלשון תוס' קודם שחיטה לשאול הגיעו ולא נדחו בהחלט אלא על תנאי אם לא יטהרו ידחו. לפי"ז קושיא קמייתא למה לא שאלו קודם מעשה נמי לק"מ ומן המקרא אין הכרע דמשמע הכי ומשמע הכי מיהו מ"מ שפיר קאמר ראב"ד דשיטת רמב"ם אינה הולכת על דרך ההלכה והגמרא הנזכרת. ומש"כ בכ"מ לסייעו לר"מ מן הספרי. אף היא לא תברא ולא ידעתי מה זה תשובה ותיובתא מהיכא אם מפני שאמרו יזרוק הדם על הטמאים משמע ליה לרב כ"מ מהא דקודם זריקה הוה מעשה אדרבה דוק לאידך גיסא מדלא אמרו ישחט ויזרוק הדם הא על כרחך אחר שחיטה הוה מעשה א"כ אפילו אם תמצא לומר קודם זריקה שאלו משו"ה אדחו משום דהוי טמאין בשעת שחיטה. ושוב לא היה מועל להם אף אם היו מזין וטובלין בין שחיטה לזריקה לא מהני להו מידי דבעינן טהור משעת שחיטה וליכא לכן נדחו ולא הועיל להם הפסח ששחטו בעודם בטומאתם.

אבל אם היה בידם לתקן את עצמם לעלות מטומאתם ולעשות פסח אחר אז ודאי לא היו נדחים כדעת ראב"ד ותוס'. ודקאמר ראב"ד מעשה כי הוה אחר שחיטה וזריקה נמי לאו דוקא אלא סרכיה דתלמודא נקטיה ואשגרת לישנא הוא דהא ודאי אין שוחטין על טמא שרץ אפילו שיטהר קודם זריקה (ויכילנא לשנוי דהא דקאמר הספרי שיזרק הדם לשעבר משמע. ר"ל תעלה הזריקה לשם חובה ואורחא דקראה ודמתני' למשתעי הכי ואשכחן טובא כה"ג אלא שאינו מהצורך כלל שינוי דחיקא לא משנינא והא ברירנא דלק"מ) ואדרבא נסתייעה סברת ראב"ד גם מן הספרי הלז:

וכן יש להוכיח עוד שכך הוא דעת הספרי מדקאמר והבשר יאכל לטהורים הא ודאי משמע דלאו בדידהו מירי דאי הכי. הכי הוי להו למימר יזרוק הדם והבשר נאכל בטהרה. אמאי תלו האכילה בטהורים אחרים זולתם דילמא אינהו גופייהו נמי מצו למיכליה לאורתא בטהרה כיון דמספקא להו מילתא. אלא ע"כ דהכי הוי מעשה שלא יכלו להטהר עוד ביום ההוא מכל מקום אסתפקא להו אי לחטאת מדמינן ליה שנשחטת על הטמא והבשר נאכל לטהורים. והשתא ניחא דאיידי דסיפא לאו בדידהו נקטיה נמי ברישא כי האי לישנא ודוק: ומש"כ הרב הנ"ל על הראב"ד פה קדוש יאמר דבר זה שכל זמן שלא העריב שמשו אכתי לאו טהורים נינהו. אומר אני ודאי פה קדוש כהראב"ד לו נאה לומר דבר כזה שאפילו נודה שאינם נקראים טהורים גמורים מיהו טמאים ודאי לא מקרי דהא תנן בהדיא פ"ג דט"י אין טבול יום טמא אדרבה כטהור חשבינן ליה. הא מיהת קלישא טומאתיה ואינו קרוי טמא סתם. הרי ע"כ אין לך לומר אלא כלשון הראב"ד:

מש"כ א"כ דברי בורות דיברו שהם טמאים והיו יכולים לטהר פליאה דעת הרב כ"מ ממני הלא דברים ברורים ונקיים כבורית הם. לפי מה שבארנו שהם בתחלה דנו ק"ו מחטא' כ"ש איסור כרת שלא תדחי ולא דחקו עצמם להטהר ביום ההוא מחמת איזה סבה ונתעצלו בשאלה עד אחר זמן שלא היו יכולים להטהר עוד באותו יום:

מש"כ היכי קאמר תלמודא ביום ההוא אינם יכולים הא למחר יכולים לעשות ואם לא יטבלו גם למחר אין יכולין לעשות. במ"כ לא דק בפשט הגמרא לענ"ד דודאי לא אכפל תלמודא ואיצטריך למעוטי שמיני דבהא ליכא נפקותא שאפילו היו עומדים בשמיני כך הוא דינם שאם נתעצלו ולא טבלו והטהרו אין יכולין ואלמלא טבלו גם בשביעי יכולין לעשות ולא דחיק תלמודא לאוקמיה לקרא בשביעי דוקא ולא בשמיני דאפילו תימא שחל שמיני או תשיעי (ומהם ולמעלה) שלהם בע"פ בזה הכל שוה דמוכח עכ"פ דאין שוחטין על טמא שרץ כל זמן שלא נטהר אע"פ שיכול להטהר לא קאתי אלא למעוטי

ששי וממנו ולמטה ודיוקא הכי הוא דלא תימא דילמא טמאי מת גמורים היו שעדיין היו עומדים תוך ימי הטומאה שאי אפשר להטהר בשום פנים ולכן נדחו מפני שעכבו עליהם ימי הטומאה ולא יכלו לטהר עצמם שלא הגיעה זמן ביום ההוא אבל בחל שביעי בע"פ לעולם אפשר לומר דשוחטין על ט"מ כיון דבידו לתקן כמתוקן דמי. ולהכי איצטרך לן למידק מביום ההוא לישנא יתירא לאורויי דלמחר היו יכולין לעשות. ומי לא עסקינן נמי דחל שביעי שלהם בע"פ דלמחר יכולין לעשות אם יטהרו והיום כמחר שגם בשביעי יכולין להטהר ואינו מועיל אם לא נטהר ביום ההוא לאיזו סבה ולאפוקי דלא תאמר משום שהיו טמאין מוחלטין עדיין בתוך שבעת ימי טומאתן היו עומדין שלא היה אפשר להם להטהר לכן נדחו דא"כ ליכא נפקותא במאי דיכולין להטהר למחר שאפי' את"ל בששי היה הא דנדחו מפני שהן טמאין שאי אפשר להם להטהר. ומאי קמ"ל בהא שלמחר יכולין וכי יעלה על הדעת שתועיל טהרת המחרת ליום ההוא. אלא הכין פירושא דמילתא. משו"ה אשמעינן קרא שלמחר יכולין היו כי היכי דתשמע מינה דבימים הראוים לטהרה היו עומדים שהפחות הוא שביעי שלהם שראוים היו להטהר בו ביום וקרינן בהו למחר יכולין להטהר ג"כ שאע"פ שלא הי' יכול לטהר עצמו ביומו הראוי לאיזה סבה יכול להטהר למחר וקמ"ל דימים אינם גורמים דאע"ג דהיום כמחר שהיה בידו לתקן אעפ"כ נדחה מאחר שלא מיהר ויעשה בטהרה בפועל דוקא דהואיל לא אמרינן ואי לאו הכי מאי אשמעינן ודוק היטב:

ואם כהבנת בעל כסף משנה דמשמע ליה קרא הכי קאמר ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא בהחלט שאפילו היה להם שהות לא יכלו לתקן בשום אופן אע"פ שביום של אחריו היו יכולין א"כ מנלי' לתלמודא למידק דשביעי חל בע"פ דילמא ששי הוא דחל בערב פסח דהכי קאמר ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא בשום פנים אע"ג דלמחר יכולין לתקן דהשתא תשמע מינה איפכא דאם היה חל שביעי בע"פ לא היו נדחין (אע"פ שלא נעלם ממני שיש לדחות זה דוק (הא על כרחנו קרא לא במחלט משמע שלא יכלו לעשות ביום ההוא לגמרי אפילו בדאיכא שהות ואפשר לתקוני ובלי ספק שכך צריך לפרש הכתוב הלז לשטת התוספות והראב"ד ונכון הדבר מאוד:

גם מש"כ בכ"מ מן הכתוב לבלתי, הקריב אם כבר שחטו עליהם כדברי ראב"ד אין ראי' כלל דמאחר שלא עלה להם לצאת ידי חובתם בו ליתיה לקרבן לגמרי. ונפלאתי על חכמת הרב כ"מ ז"ל שכמדומה היה שהיא ראי' שאין עליה תשובה וכי מה זו ראי' שצריכים תשובה והא כיון דלא יצאו י"ח בפסח ששחטו כדלא אקריב דמי (ואם ר"ל היאך החליטו הדבר שלא הקריבו וסבורים היו שיעלה להם גם זה אינו כלום דודאי

משהוזקקו לשאול כבר נודע להם שלא יפה עשו ולא הוצרכו אלא לטעמו של דבר יליידע אם יש להם תקנה וק"ל) ואב"א הכי קאמרו למה נגרע מהקריב מהיכן היה לנו ללמוד שלא להקריב קרבן ה' במועדו בזמן שחיטה אע"פ שלא טבלנו וטהרנו ומדוע לא יפה עשינו בזה שאע"פ שלא יכולנו לטהר עצמנו כסבורים היינו שאין אנו צריכין לכך אין הטומאה מעכבת כמו בחייבי חטאת ולא היה לנו למנוע מלהקריב והרי זה מדוקדק בלשון הכתוב בלי שום דוחק. ועוד לפי מה שכתבתי לעיל שנשאלין היו בין שחיטה לזריקה נמי אתי שפיר ולק"מ דזריקה היא עיקר הקרבן ודברי ראב"ד ברורים מכל צד ונתבאר שאין בדברי הכסף משנה כדי להעלות ארוכה למבוכה זו ליישב דעת הרמב"ם דפשיטא דהך סוגיא ודאי משמעה כשטת ראב"ד ותוספות:

ואני מוסיף להקשות על שטתו של רמב"ם ממקום אחר שמוכרח אליבא דכ"ע שאי אפשר לפרש אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ כדעת הר"מ שאפילו לאחר טבילה רחמנא דחייא אלא דוקא כי לא טביל וככל האמור. ומני אמינא לה מהא דאמר ר"ע הזאה דטמא מת שחל שביעי שלו בשבת ע"פ תוכיח שהיא מצוה ומשום שבות ואינה דוחה שבח ור"א נמי הכי אגמרי' (אלא דאתעקר ליה גמריה) ומסקינן טעמיה דר"א משום דקסבר שוחטין על טמא שרץ. הזאה למאי אכילה לא מעכבה ואי הוי אמרינן אין שוחטין על ט"ש ה"נ דדחיא הזאה שבת כיון דמעכבתו מעשיית הפסח הא קמן בהדיא דאי אמרינן אין שוחטין היינו דוקא כל כמה דקאי בטומאתו ולא נטהר בהזייה וטבילה להכי מדינן עליה ודחינן שבת בשבות מיהא ור"ע נמי ע"כ הכי ס"ל מדאותביה לר"א מינה:

ובהכי מתריצנא מאי דהקשו תוס' ריש פרק מש"ט דאיתא התם ר"ע ס"ל אין שוחטין וזורקין על ט"ש וקשיא להו לתוס' מנליה לתלמודא הא דהא ר"ע לא ס"ל כרי"צ דאמר טמאים שחל שביעי שלהם בע"פ היו. ונ"ל דבר ברור בעזה"י. דמהכא שמעינן ליה לר"ע דהכי ז"ל דהא לא סבר לי' טעמא דהזאה לא דחיא כר"א רביה משום דשוחטין על ט"ש ואכילה לא מעכבא דא"כ במה היתה תשובתו של ר"ע מהזאה דלא דחיא אע"פ שהיא מצוה ותמה על עצמך מה מצוה יש כאן מאחר ששוחטין על הטמא בלא הזאה ואכילה לא מעכבא (ולמה נדחה שבות בחנם משא"כ לשבותין דמכשירין הצריכין לגוף קרבן פסח לעולם נדחו) אלא ע"כ צריך לומר טעמא דר"ע משום דס"ל אין שוחטין על טמא שרץ אע"ג דהעכבה מהקרבה לא דחיא ואי אמרת אין שוחטין עליו אפילו כשנטהר בו ביום כשיטת רמב"ם מאי מוכיח מהזאה דלא דחיא הא לא דמי כלל ומשום דהזאה לא מהניא ביה ולא מידי לאכשוריה לט"ש בפסח מגזרת הכתוב ומשו"ה לא דחיא כיון דלאו

במקום מצוה הוא דין הוא שלא תדחה אפילו שבות וליכא למימר לעולם ר"ע בשטת ר"א רבו קאי דשוחטין וזורקין על טמא שרץ ואכילה מעכבא ס"ל דהוי א"כ במקום מצוה אפילו הכי אינו דוחה שבת היינו תיובתיה הא ודאי בורכא דאי הכי הא גלי קרא בהדיא דאכילה לא מעכבא כיון דשרי ליה למעבד פסח ובטומאה ע"י שליח וכטהור חשיב מטעם הואיל הא על כרחך לומר דהא בהא תליא דא"כ פשיטא דלא מעכבא אכילה ואם תמצא לומר בעינן ראוי לאכילה עכ"פ שיטהר אח"כ ובשבת גזרו והעמידו דבריהם במקום כרת. א"כ קשה באמת מאי טעמא לא תדחה הזאה שבות בעלמא את השבת הא טהור מעליא הוא אחר טבילה (טבילה בשבת שריא לגמרי דאדם נראה כמיקר) והזאה. וגברא בר חיובא הוא ולא אפשר מאתמול ומאי טעמיה דר"ע דפליג בהא ואת"ל מכל מקום אינה דוחה. על כרחך היינו טעמא לפי שאין חיוב האכילה בארבעה עשר אלא בליל חמשה עשר דההיא שעתא דמדחי שבת ולא רמי חיובא עליה משו"ה לא מדחי דשבות רחוקה לא התירו כענין בשתי הלחם וא"כ מה השיב ר"ע הזאה תוכיח שהיא מצוה הלא תשובתי בצדו אם לא דחתה הזאה לפי שאין חיוב המצובה עתה ביום לא ידחו מכשירי פסח שזמן הקרבתו עכשיו בו ביום וכ"ש שיקשה לרמב"ם שיסבור כל עיקר הטעם שאין הזאה דוחה שבת הוא זה משום שביום השבת בי"ג אין זמן עשיית הפסח לכן העמידו דבריהם במקום כרת הא לאו הכי לא מה זו תשובה שהשיב ר"ע מהזאה שאין זמן המצוה ביום השבת:

אלא ע"כ מאי אית לך למימר ר"ע ס"ל אין שוחטין על טמא שרץ ופירושו בעודו טמא עם שאחרי טהרתו ראוי הוא שא"כ המצוה של עשיית הפסח שזמנה עכשיו ביום י"ד נדחית מחמת ההזאה שאינה אלא שבות ובהכי פליג ר"ע אר"א רביה דסבר אי אמרינן אין שוחטין על טמא מת הוה דחינן שבת מקמי מצות חובת היום דבכרת ור"א טעמא דנפשיה קאמר בהא דמה שאין הזאה דוחה שבת משום דשוחטין עליו ואכילה לא מעכבא ור"ע קיבלה מיניה דהזאה אינה דוחה שבת ולא מטעמיה אלא משום דקושטא הכי דאין שוחטין קיי"ל ומשום דהשתא כל כמה דלא אדי וטבל האידנא לא רמי חיובא עליה כל כמה דגברי לא חזי אע"ג דמצי לתקוני ביומיה לא דחינן עליה אפילו שבות דמצו רבנן למעקר דבר מן התורה בשב ואל תעשה כה"ג דאכתי גברא לא חזי ולא רמי עליה חיובא (וכטעם שנתן רמב"ם בערל גר שהעמידו דבריהם במקום כרת משום דהוי ליה שלא לטבול ולא יתחייב בפסח הכי נמי יש לו להטהר ולא בר חיובא הוא משו"ה לא דחיא, הזאה אפילו במקום מצוה דיומא) ושפיר קאמר ר"ע דש"מ מיהת דאשכחן שבות שאינו נדחה אפילו מפני מצות היום שהיום זמן הקרבת הפסח ואם היה טובל

היה יכול לעשות הפסח במועדו שאין עומד בפניו אלא דבר של שבות בחול כה"ג אם יכול לטהר עצמו ולא טיהר בכרת קאי אפ"ה קאי רבנן במלתייהו לעקור עשה שבכרת ולא לדחות שבות ואמרו דלדחי גברא לפסח שני ה"ה למכשירי פסח דאפשר מאתמול שאע"פ שאינן אלא שבות שלא ידחו ולא כל שכן הוא דהא הזאה לא אפשר מאתמול נמצינו למדין מזה שהדבר מוכרח כמו שאמרנו דר"ע סבר ודאי אין שוחטין על מ"ש ונסתלק' תמיהת תוס' הנ"ל וחזרה התמיה על שיטת רמב"ם:

ועוד יש להשיב על דעת רמב"ם בפירוש דאין שוחטין על טמא שרץ מהא דאיתא בהישן (דכ"ה ע"ב) דגמרינן לעוסק במצוה שפטור ממצוה מהאנשים אשר היו טמאים לנפש אדם שחל שביעי שלהם בע"פ ונדחו דעל כרחנו צריכין אנו לומר כפירש"י דס"ל אין שוחטין על טמא שרץ דאל"ה אמאי נדחו לפסח שני ואי סלקא דעתך אין שוחטין עליו לגמרי אפילו הוזה וטבל רחמנא דחיא מאי מייתי ראיה מינה לעוסק במצוה שיפטר ממצוה אחרת אימא שאני התם דלא היו יכולין לעשות פסח אפילו לא היו מטמאין למת מצוה אלא למת דרשות או דפתע פתאום נמי לא מצי עבדי פסח כלל אלא על כרחך אע"ג דהיו יכולין להטהר ולעשות הפסח אפטרו להו משום שהיו עוסקים במצוה שמע מיניה על כרחך אע"ג דאין שוחטין על טמא שרץ מ"מ אם נטהר בערב פסח הפסח נשחט עליו שלא כדברי רמב"ם ולמה א"כ נדחה. מ"מ הא ע"כ משום עסק מצוה נפטרו:

וא"ת מנליה לר"ע הא דהזאה לא תדחה שבת אע"פ שאינה אלא שבות ולא אפשר מאתמול למה ידחה האי מפסח כיון שיכול להתקן ואין עומד בפניו כי אם שבות מאין הרגלים לומר דלא הוי בר חיובא כדי להעמיד דבריהם במקום כרת וכיון דקיבלה מר"א רביה אמאי לא סבר כוותיה דודאי הוא ועמא משו"ה דשוחטין על טמא שרץ ולא לותביה מידי יש להשיבך מכאן למד לפי שאותם אנשים שנדחו לפסח שני חל שביעי שלהם בערב פסח כדאית ליה לר"ע בהדיא כפי גרסת ספרים שלנו (כמו שאכתוב בסמוך בס"ד) ושבת היה כדכתבינן לעיל ומאי טעמא נדחו אלא ודאי משים דמקמי טהרה לא הוי חזי לא בני חיובא מקרא ולא רמי עלייהו משו"ה לא דחי אפילו שבות הקל דאל"ה הוה ליה למשה למימר להנך טמאין שיטהרו ויעשו פסחיהן ור"א מאי טעמיה בהא ודאי פליגי ר"ע סבר מעשה כי הוה בצפרא שהיה להם שהות הרבה להטהר בו ביום ואעפ"כ נדחו מחמת שבות דהזאה ומר סבר אב"א לא נדחו כלל אי איתא דחל שביעי שלהם בערב פסח בין בשבת בין בחול כ"ש שהיו יכולין להטהר וכמ"ש התוס' אי נמי דרשה דביום ההוא לא משמע ליה (וכהנך תנאי דפליגי אר' יצחק) אלא קסבר טמאים גמורים היו אי איתא דנדחו מכל מקום ניחא. ואתיא שפיר שיטת התוס' וראב"ד אליבא דר"ע דכוותיה

קיי"ל אלא דראב"ד לא אסיק אדעתיה דמעשה דהיה בשבת היה משו"ה דחיק לאוקמיה דאחר זמן שחיטה באו לשאול:

איברא לפום מאי דכתיבנא דבשבת היה מעשה אין צורך לדחוק ואפילו היה שהות לא קשה קושית התוס' יטבלו ויזו וא"צ לומר כתירוץ תוס' בדוחק דאין הכי נמי הכי קאמר להו אם לא יטהרו ידחו אלא אף שהי' להם שהות רב לתקן ולטהר לא הותר להם אז מפני שבות דהזאה שהיה עומד בפניהם שאינו דוחה שבת מאחר שאין שוחטין על טמא שרץ ולא רמי חיובא עליה מקרי כה"ג ועל כן ידחה לפסח שני ודווקא כשחל י"ד בשבת אבל פסח אחר שהוזה וטבל שידחה עליו ובזה תשובה נוספת לטענותיו של בעל כסף משנה הנזכרות:

אמנם כדי להפך בזכות הר"מ שכחו יפה מצאנו תרופה למען הציל אותו ממכאוב השגת הר"א ויש להליץ בעדו דהוא ז"ל ס"ל ר"ע לא מפסח מדבר גמר דהזאה לא דחיא ותדע דהא לפום מאי דגרסי' בהישן ובת"כ אית לי' לר"ע דמישאל ואלצפן היו אותם טמאים שחל שביעי שלהם בע"פ דלפ"ז על כרחנו צ"ל דר"ע לית ליה ההיא ברייתא דעשר עטרות אלא שמיני בחודש היה שבו נשרפו נדב ואביהו וכמ"ש במזרחי פ' פקודי וברמב"ן עה"ת וכדעת אב"ע דמלואים בר"ח התחילו ובשמיני לחודש אירע מעשה דנדב ואביהו לכן חל שביעי של טומאה מישאל ואלצפן בע"פ ולא שבת היה (אע"פ שהתוס' משבשי' הגירס' דפ' הישן אינו מוכרח והם עצמם העידו שכך היא הגרסא בפסחים ובחנם מחקוה ועזבוה מדפיסי הש"ס חדש שם לא שפיר עבדי) א"כ לא מפני שבות דהזאה נדחו וכן הסברא נותנת שלא גזרו אז על השבותין. ואטו אכפל קרא למיסר שבות דהזאה ואי הכי מאי טעמא נדחו לטבלו ולזו עלייהו דהא הוה להו שהות ביום ולהקריב פסחם דאלת"ה היכי מוכח מינה דהעוסק במצוה פטור ממצוה (דר"ע נמי אית ליה עסוקים במצות היו מישאל ואלצפן ע"פ הדבור עשו ולא פליגי ר"ע וריי"צ אלא במ"ש בברייתא דעשר עטרות ובפירוש ויהי ביום השמיני אי הוי שמיני למילואים ור"ח או שמיני בחודש וק"ל) מאחר שהיה שהות ביום ואפשר היו להם להטהר ולעשות פסח אלא משום דאין שוחטין על ט"ש כלל אפ"ה מוכח שפיר דהעוסק במצוה פטור ממצוה אחרת מדנצטוו מתחלה להטמא למת ואתי עשה קל (לטמא למת זר אע"ג דהוה אפשר בקרובים דמצווים נינהו) ודחי עשה דכרת לגמרי ודאי טעמא ודאי משום דעוסק במצוה פטור בכל גוונא ממצוה אחריתא ודוק. ור"ע אותביה לר"א משבות דהזאה שהיא מצוה (אע"ג דלדידיה אינה מצוה דלאו בר חיובא היו כמש"ל) משום דהכי שמיע ליה מר"א רביה ולדבריו קאמר דהא את הוא דאמרת הזאה לא דחיא אע"ג דסבירא לך שהיא מצוה

שיכול לתקן ולטהר ואפ"ה ס"ל דאינו דוחה ש"מ דשבות אינו עומד במקום מצוה מיהא לדידי לא צריכנא להא דלא במקום מצוה הוי לפי שאין שוחטין על טמא שרץ אפילו נטהר וכדמוכח בהישן כאמור ונסתעייה שטת הר"מ בסיוע שיש בו ממש דוק ותשכח מרגניתא והני תנאי כהני תנאי דנמצינו למידים שר"א ור"ע כבר נחלקו בזה דלר"ע אין שוחטין אט"ש כלל אף לאחר טהרתו בערב פסח. ורמב"ם ס"ל כוותיה ולר"א אפילו תימא אין שוחטין מ"מ כשנטהר מיהת שוחטין עליו וראב"ד קם ליה בשטתיה:

נקוט מיהת דאיכא פלוגתא בהא דעשר עטרות נטל אותו יום לאו דכ"ע הוא דהא פליגי בה תנאי ועמו"ק א"ח סת"ל נגעתי ג"כ בזה דאליבא דברייתא דס"ע שפיר גמרינן מינה דפסח דחי שבת ואייתר לן קרא למכשירין אחריני כדלעיל ושמעינן נמי דהזאה לא דחיא שבת ואפילו במקום ב"ד כמרע"ה ברם לאידך ברייתא, דר"ע שמישאל ואלצפן היו הטמאים לנפש אדם מוכרח לומר שלא היה ר"ח יום השמיני ולא חל ג"כ בשבת וליכא ראיה מהתם ולית לן קרא יתירא והזאה איכא למימר דשריא במקום ב"ד וככל האמור והא דנדחו אי משום דלאחר זמן שחיטה היה מעשה שאלתם ולעולם הזאה מצוה היא ודחיא שבת דלאחר טבילה והזאה מצו מעבד פסחא אי נמי באמת לא נדחו וכדעת התוס':

וב"ב והלל הוו מפלגי בהכי ב"ב פשיטא להו כברייתא דעשר עטרות ולשאר מכשירין לא קמבעיא להו דאית להו קרא והבאה לחודה הוא דקמבעיא להו משום דאכתי ספוקי הוו מספקא לה אי גמרינן מפסח מדבר דהוראת שעה הוא ומייתינן לכולהו מכשירין אפילו דלאו מגופיה ואפשר מאתמול דנפקי לן מיתורא דקראי דפשו להו או דילמא דורות משעה לא ילפינן כדלעיל דהשתא אע"ג דמלאכה דאורייתא דחינן במכשירין כי הני מכל מקום שבות דהבאה תיבעי כיון דקיל כמ"ש תוס' ומצרכי הפסח בגופו היא אע"ג דאפשר מאתמול. אבל הזאה לא קמבעיא להו כלל דאפילו תימא מפסח שעה לא נילף וקולא תפשוט דאסירא מקל וחומר וכנז"ל והלל פשיטא ליה כאידך ברייתא דאין ראיה כלל מפסח מדבר שלא היה בשבת כדאמרן אליבא דר"ע ואם נדחו הטמאים לפסח שני לא נדחו אלא מפני שכבר עבר זמן שחיטה וכשטת ראב"ד וכפירושו במה שאמרו אין שוחטין על טמא שרץ דטהרה ודאי מהני בהו ושבות דהבאה אי בירושלים איירי לא גרע באמת משבות דהזאה והיה יכול להשיב אלא לפי שמדה אחרת היתה בו שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם כדרך שנהג תלמידו ריב"ז ורבי אליעזר אחריו כדאיתא במסכת סוכה. ולכן לא אמר לא ידעתי כי אע"פ שהיה יודע להורות לא רצה לומר דבר

מדעתו מאחר ששמע ושכח ולא אמר דבר מה שלא שמע מפי רבו אדרבה ענוה גדולה הראה בזה שלא אמר דבר מדעת עצמו אף ששכח דעת רבותיו. והיא ענוה מופלגת:
ותדע שלא נתגאה לא מחמת כעס בא לכלל טעות שהרי לא סלקוהו מגדולתו ואם איתא דנתייהר הא אמרינן לקמן בשמעתין כל המתייהר אפילו פוסקין לו גדולה מן השמים מורידין אותו מגדולתו אלא ודאי זו היתה ענותנותו ולא הקפידו עליו אלא מפני שהיה מקנטרן בדברים ר"ל להוכיחם בדברי קנטור (שלא עשה כן אלא משום קנאת סופרים תרבה חכמה ולחדודי להו הוא דקבעי) עם שבדין היה לו מקום לכעוס לפי מה שבארנו ולא נענש אלא בשכחת מה ששמע מרבותיו מדה כנגד מדה על שבישם ברבים ותפשם לב"ב על שלא שמשו לרבותיו אבל אף חכמתו עמדה לו לא נסתלקה ממנו ואם אמת היה הדבר שכעס שלא כדין כבר אמרו (להלל) אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו והיינו חכמת עצמו (דחכמתו דייקא ל"א חכמה מסתלקת ממנו) אלא לומר שלא בלבד הכעס גורם שכחה בדברי חכמה שקבל ושמע מאחרים אלא שגם חכמתו להבין ולהורות מדעתו שהיא שלו מסתלקת ממנו לגמרי משא"כ בהלל לא נסתלקה ממנו חכמתו העצמית רק קבלת רבותיו נתעלמה מאתו לפי שעה מטעם האמור ושיכל את דבריו בחכמה להוכיח להם שלא מפני כעסו וגאוה ויהירות נתעלמה ממנו הלכה ושכח מה ששמע מרבותיו דאמרינן נמי אפי' נביא נבואתו מסתלקת ותחשבו שמזאת היתה לי השכחה וההעלמה ולזה רמז באומרו שפת יתר אלא כו' כלומר בזאת תדעו שאינו כן ויכולני להשיב על שאלתכם מדעתי אם לא מטעם הנ"ל שהרי אפילו נודה בכך שמסתלקת חכמתו ונבואתו אפי' היה נשיא מיהו לא גרע איהו משאר אינשי כל המון עם ישראל שאע"פ שאינם נביאים יודעים הם מעצמם מנהגם של ישראל לפי שהם בני נביאים ולא נופל אנכי מהם לדעת מה יעשה ישראל בתורת מנהג אלא שמועה ששמעתי מרבותי להלכה זה בלבד שכחתי וזהו כונתו באריכות הלשון הנח להם לישראל אם אינם נביאים כו' כלומר אין לכם להתפאר עלי על שנתעלמה ממני קבלת רבותי ולתלות בכעס וגאות ולומר שאפי' הייתי נביא היתה הנבואה מסתלקת ממני שהרי אף אם אינני נביא ולא חכם ידעתי גם ידעתי ככל יתר העם שעל כל פנים בני נביאים המה כהם ידעתי גם אני לדעת מה יעשו ואיך ינהגו בזה (כ"ש חכם דעדיף מנביא) אלא שאין רצוני לומר להלכה דבר שלא ידעתי מפי רבותי כנז"ל. מעתה נבוא להשלים ביאור המאמר מראשיתו. הכל הולך אחר החיתום ולתחלתו הוא נגלל להבין אמרי בינה דברי חכמים וחידותם. שכבר הכל נשמע מכלל דברינו אלה שכל עיקר ספקתם של ב"ב לא בא להם כי אם מחמת פסח מדבר שחל בשבת ליי דעתם וכסתמא דברייתא דעשר עטרות ואמרינן

בפר"ע לרבנן דס"ל בתרי בשבא אקבע ירחא צריך לומר דברייתא זו דההיא שתא שמונה חסרין עבוד דאקלע סיון בתרי בשבא וזהו דבר שאינו מצוי כלל שיותר מזה אין עושים בשום פנים כאותה ששנינו בערכין אין פוחתין מארבעה חדשים מעוברים לא אירע כי אם לעתים רחוקים לצורך גדול בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראייה ואנו אין לנו שנה משמונה חסרים שקביעות שנותינו בהם שלמה חסרה כסדרה לא זולת והחסרה היא רק מן שבעה חסרים אבל שמונה חסרים כלל וכלל לא עכשיו הכל מבואר יפה יפה והתחיל בעל המאמר הלכה זו כמורה באצבע על ענין המשנה שלפניו הסמוכה ור"ל שנתעלם מהם אם מכשירין שאפשר מאתמול דוחין שנחלקו בהן ר"א ור"ע במשנתנו. אותה הלכה נתעלמה מבני בתירה דוקא שהיו נבוכים בזה מאין יצא הלימוד שפסח דוחה את השבת אם מגופיה דקרא או מג"ש או מק"ו דחגיגה שהיא דוחה שבת לפי דעתם כנז"ל ונמשך הספק במכשירין ככל הנזכר לפיכך נתעלמה מהם ונתחזק להם הספק, מפני שפעת אחת (ואפשר לא אירע עוד כזאת מעולם) חל י"ד בשבת ר"ל פעם אחת ממש כשהיו ישראל במדבר אז חל כך ולא יחול כן פעמים רבות שלא חל כך אלא מפני שעשו שמונה חסרין באותה שנה והיא ודאי מילתא דלא שכיחא לגמרי שבאותו אופן שחל בו בשבת הוא דבר פלא פ"א בלבד ולא נודע שאירע עוד ככה זה גרם להם ההעלמה והספק כמו שנתבאר וזהו שאמר עוד בדיוק נפלא שכחו ולא ידעו הכונה שמחמת הבלבול והמבוכה הנזכרים בכמה מיני לימודים בדחיית שבת כנז"ל שכחו מהיכן למדנו לעיקר הפסח שדוחה שבת שדבר זה היה בידם ושכחוהו ונסתפקו מאין יצא הלימוד ואם יש ללמוד מפסח מדבר ככל הנ"ל. וע"כ מזה נמשך ולא ידעו כלל לעשות. אם פסח וכל מכשירין דוחה שבת מיתור הפסוקים ומהטעמי' הנזכרים ולא על הקרב' הקרבן עצמו בלבד יצא דבר הספק אדא פסח וכל הצריך לו שארית המאמר עד תכליתו כבר נתבאר הדק היטב בהמשך דברינו הנ"ל א"צ לכפול הדברים. והם מבוארים בעזה"י תכלית הביאור ונתיישבו כל הדקדוקים בלי שום שיור. איש לא נעדר באופן יפה אף נעים מעשה צעצועים מקושר ומסודר. ואקוה בעזה"י שהם קרובים לאמת ואם לא אוכל לקבל עלי אחריות מפורש של כל מ"ש בזה נתכוין בעל המאמר באמת דייני שקרבתי דברים זרים להיות המים קרים על נפש עיפה עריבים לשומעיהם נחמדים להשכיל וכל זה בלי הקדמה נכריה רק מיניה וביה מעצם המאמר. וממה שנאמר עליו בגמרא והנתלה בענינו נפשטו כל הקמטים והוא כבוד הדר לדברי חז"ל שלא יהיו קלים בעיני הסומים הסכלים כחובה עלינו לסלק כל קושי וזרות ממאמריהם הנעימים ליודעי בינה אכן בזה ודאי אני ערב בדבר שהמילוי שבמולייתא זו טוב למאכל ונחמד העץ על

הדעת טוב ורע בלימוד להשכיל פלפולים ישרים זכים וברים בלי תבן ומספוא לחמורים כדרכי בעלי חילוק ובילוק שאין בהם אלא תבן וקש כמוץ תדפנו רוח וסופתה יקצורו לא כאלה חלק יעקב. חלילה לעקב הישרה. בתורת ה' תמימה ברה. יהנו בה' המעייני' המבינים המשכילים שכל טוב מיוחדים שבאדם ואתן שבח הוד והדר לבקודש נאדר בעל החכמה והתבונה והדעת אשר כל ידיעה ושום שכל מאתו נשפעת והוא יתברך יאצל עלינו רוח מבינתו ויחכמנו ויאיר עינינו בתורתו. ואל יצל מפינו דבר אמת בלי מגרעת ונפרה ונרבה בתורת אמת לעשות ענף לשאת פרי עץ חיים לטעת כחשק שה תמים. צעיר לימים. חותם בשנת והיה תמים הדורש טוב לעמו יעקב ישראל מכונה יעב"ץ. הוא לא נכבד מאחיו ולא ער בחכמים:

סליק:

תשובה אודות המציצה

העתק תשובת הגאון אמיתי וכו' המפורסים מ' בני מין זאב וואלף זצלל"ה בעהמח"ס הנחמד ויקר שערי תורה אב"ד דק' וועריבוי במדינת הגר: בעזה"י תשובה לכבוד הרב המופלג החסיד המפורסים שר וגדול בישראל מ' צבי הירש לעהרין נ"י מק' אמשטרדאם מדינות האללאנד יע"א:

שאלה בזה"ל יש לי ויכוח בענין המציצה בברית מילה עם רב אחד במדינה אחרת ת"ח ויראת ה' הוא אוצרו והוא מוהל ובעירו יצאה הגזירה ממושל לבל יעשו מציצה כי הוגד לו שהמציצה אינה מגוף המצוה כ"א משום סכנה והרופאים דשם אמרו שאין שום סכנה כעת במנעותה. ומלומד גדול מהם כ' שבמקום אוקלים החם יש מקום לכך אך לא כלל במדינות אלו ובכן גזר המושל אומר שלא ימצצו. והרב הנזכר מערים ועושה ומוצץ באופן שלא ירגישו בו. אולם גולה לאחרים חוקה שבשבת ויו"ט מונע מלעשותה אחרי שיש בעירו כמה ילדים אחרים נימולו ולא נמצצו ולא נשמע שום מקרה רע בזה לכן גם הוא מאמין שאין סכנה במנעותה. אך חושש מחטאת חילול שבת באיסור סקילה וכן חילול יו"ט לכן מונע א"ע מלעשותה בשבת ויו"ט. ואני הגבר תמהתי משמוע זאת מגברא דכוותי' והתווכחתי עמו להראות שהגמרא הק' הוא נצחיות והם סתמו ואמרו במס' שבת דף קל"ג מוהלין ופורעין ומוצצין בשבת ועוד הוסיפו שם האי אומנא דלא מייץ עבריין לי' כו' ובודאי שהוא סכנה תמידית ואין תלוי במקום וזמן כלל.

דא"כ ח"ו הי' מכשילין אותנו ההולכים בעקבות אבותינו בחילול שבת. גם אני מוהל ומוצץ בחילול שבת ויו"ט בלי שום חשש כלל. והרב הנ"ל השיב לי דזהו דוקא בדיני

מצוה או דיני או"ה אבל בטבעי' גם רבותינו הראשונים נ"ע מודים שנשתנו הדורות כמו שמצינו ברחיצות מילה גופי' שנזכר בגמרא שבת ולא נהגו עכשיו ככתוב בש"ע בדברי הרב המחבר. וכן במים אחרונים כתבו תוס' דאין מלח סדומיות מצוי אצלינו וכן בגולוי מים וכן בהקזה. והשבתי לו מתוך דברי הרב הגאון אב"ד ור"מ דק' טוקטין וגם מדברי הגאון החסיד מוהרי"א זצלל"ה (היינו בעהמ"ח שו"ת מוהרי"א נקרא ג"כ יהודא יעלה) שכ' אלינו דדברי חכמז"ל קיימים גם אם נתבטל הטעם שאמרו. והשיב לי הרב הנ"ל כך יש לומר בענין שיהי' נזהר בו עדיין גם אם בטל הטעם אבל בנ"ד שאם בטל הטעם יש בו איסור דאורייתא אין מקום לכך וכל זמן שלא אוכל להוכיח בצדק שגם אם אין בו סכנה אין חילול שבת ויו"ט במציצה זו לא ישמע לעצתי לכנוס באיסור סקילה לכן ילמדני רבינו מה להשיב על דבריו בטוב טעם עכ"ל כבוד הרב החסיד מ' צבי הירש הנ"ל נ"י:
תשובה לפי דברי כבוד הרב הנ"ל אזי המנהג שנהגו בכל תפוצת ישראל כעת למצוץ אף בשבת ויו"ט המה נכשלים ח"ו באיסור גמור. ע"כ מצוה רבה לעיין בדבר זה שלא להוציא לעז ובאמת מצינו בכ"מ בש"ס שאפי' בדינים סמכו על המנהג כדאיתא במס' ברכות דף מ"ד ע"ב הלכתא מאי א"ל פוק חזי מאי עמא דבר וכן איתא בכמה דוכתא. וראיתי בשו"ת מוהרי"ק שורש ט' שכ' וז"ל ועוד נ"ל להביא ראי' דאפי' נגד הלכה אזלינן בתר המנהג ואפי' לענין איסור כדאיתא במס' מנחות דף ל"ב אמר רב אם יבא אליהו ויאמר אין חולצין בסנדל אין שומעין לו שכבר נהגו העם בסנדל ומוכח שם אפי' נגד הלכה. דאל"כ מה פריך שם לרב דאמר הלכה כרשב"א דאמר דעושה פרשיותי' פתוחות מהא דאמר רב דהולכין אחר מנהגא דלמא שאני הכא אע"ג דנהג עלמא בסתומות מ"מ רב לא ס"ל כהך מנהג מכח הלכה שקבל מרבותיו דהלכה כרשב"א דעושה פתוחות. אלא ודאי אפי' נגד הלכה אזלינן בתר המנהג ולאו דוקא מנהג שנהגו כ"ע ואפי' מנהג מדינה אחת עוקר, הלכה שהרי כ' הערוך מהא דאמר רב אם יבא אליהו וכו' כדאיתא בירושלמי מנהג מבטל הלכה ואתמר כן במס' ב"מ דפ"ג ע"א והתם הוא רק מנהג מדינה אחת ייע"ש. וכ"כ עוד המוהרי"ק בשורש נ"ד א"כ ראינו הרב מהורי"ק סובר בהדיא שמנהג עוקר הלכה אפי' בדבר איסור. וראיתי בספר פרי חדש באו"ח סי' תצ"ו בדיני מנהגים תמה עליו והוכיח מהרבה סוגיות הש"ס דאין הלכה כרב במס' מנחות הנ"ל ואין מנהג עוקר הלכה והיכא דהלכה עפ"י דין כחד מהחולקים לא מהני מנהג לעקור הלכה בדבר איסור (ושאני ממון דאתייהב למחילה) ובעלמא אם הלכה רופפות באיסורא פוק חזי מאי עמא דבר אבל היכא שאין הלכה רופפות אלא ברורה לא משגחינן במנהג דעמא דבר מיהו היכא שהוא מחלוקת שקול ולא מוכרע כמאן הלכה דלא אתמר בש"ס הלכה

בכה"ג מהני מנהג ייע"ש שהאריך בזה, ומשמע להמעיין שם בדבריו אפי' אם הלכה רופפות באיסור דאורייתא אזלינן בתר המנהג אף להקל כיון שהוא מחלוקת שקול:
ולפע"ד דברי מוהרי"ק נכונים דהנה גם לדברי הפ"ח קשה אמאי במחלוקת השקול היכא דלא אתמר בש"ס הלכה כמאן מ"מ באיסור דאורייתא הי' לנו להחמיר מטעם ההלכה דקיי"ל בכ"מ ספיקא דאורייתא לחומרא כדאיתא במס' ע"ז דף ז' ע"א בהא דהיו שנים שנים אחד מטהר וא' מטמא א' אוסר וא' מתיר אם הי' אחד מהם גדול מחבירו בחכמה ובמנין הלך אחריו ובשקול הלך אחר המחמיר ר' יהושיע ב"ק אומר בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המקיל וקיי"ל כריב"ק ייע"ש. (וע' בהג"א שם סי' רמ"ב בהנהגות או"ה ובס' מנחת יעקב בקה"א במחודשיו דין א') וא"כ האיך מהני מנהג להקל לעקור הלכה פסוקה ספק איסור דאורייתא לחומרא ודוחק לומר דפר"ח כיון דסובר ביו"ד סי' ק"י דהלכה כהרמב"ם דספק דאורייתא מה"ת לקולא ורק מדרבנן לחומרא לכך כ' דמהני המנהג להקל באיסור דרבנן דז"א דכבר הוכיח הפר"ח שם מש"ס בדוכתא טובא דבמקום איסורא אפי' דרבנן ל"מ המנהג לבטל הלכה ייע"ש שהשיג על ספר באר שבע. א) לכן נלפענ"ד דהנה הגה"ה:ה מהרב הגדול המובהק תלמידו של המחבר מ' ישעי' אב"ד דק"ק פאטיק ז"ל א) ובלא זה אין לומר כן דאי אפשר דהטעם הוא משום ספק דאורייתא מן התורה לקולא, דהיכי דאחד אוסר ואחד מתיר הוי כמו חתיכה אחת משני חתיכות ואתחזק איסורא אף הרמב"ם סבירא לי' דמן התורה לחומרא עיין בשיטה המקובצת בסוגיא דתרי ותרי דכתב דהוי כמו המוהרי"ק ז"ל הביא דברי המרדכי במס' ב"מ בתחלת פ' השוכר את הפועלים דף פ"ג שכ' וז"ל שנינו עלה דמתניתין בירושלמי מנהג מבטל הלכה כ' בס' א"ז כגון שהוא מנהג קבוע עפ"י חכמי המקום כדאמרינן במס' סופרים שאין הלכה נקבעת אלא עד שיהי' מנהג וזהו שאמרו מנהג מבטל הלכה פי' מנהג ותיקין אבל מנהג שאין לו ראי' מה"ת אינו אלא כטועה בשיקול הדעת וכמה מנהגים גרועים דלא אזלינן בתרייהו כדמפרש ר"ת בב"ב גבי הכל כמנהג מדינה גבי גויל וגזית עכ"ל. וא"כ איך אפשר לומר דמוהרי"ק סובר כמו שהבין הפ"ח אפי' היכא דמנהג עוקר הלכה בדבר איסור דהיינו שעפ"י ד"ת אזלינן לחומרא והמנהג להקל דניזל בתר המנהג הא לא הוי מנהג ותיקין כיון שאין לו ראי' מה"ת ועפ"י ד"ת הי' ליזל לחומרא לכן נלפע"ד כוונת מוהרי"ק הנ"ל שי"ל כיון שבעינן שמנהג הקבע מחכמים עפ"י חכמי העיר או חכמי המדינה היכא שמנהג בכל המדינה לכן כיון שידעינן שמנהג הקבע מחכמים איכא חזקה ברורה שבודאי כתורה עשו ולא נעשה המנהג שלא כהלכה ולכן אף לפי ראות עינינו כעת שהוא שלא כהלכה והיינו במקום שהוא מחלוקת שקול

באיסור דאורייתא דעפ"י דין ספק דאורייתא מהראוי שניזל לחומרא והמנהג הוא להקל. או במקום שנחלקו יחיד עם רבים דקיי"ל הלכה כרבים והמנהג כיחיד מ"מ לא מבטלינן המנהג. כיון דאיכא חזקה ברורה שמסתמא הקבע מימי קדם מהחכמים וחכמי הדור כתורה עשו והנהגו מנהג הזה. דמצינו בכמה דוכתא בש"ס דל"ח לב"ד טועין ע' במס' יבמות דף ק"ו ובש"ך חו"מ סי' ל"ט ס"ק ל"ג ואיתא נמי בכמה דוכתא בי דינא בתר בי' דינא לא דייקי. ובודאי אין חילוק בין ב"ד של שלשה לחכם אחד מובהק דל"ח דטעה ולא ידע דבר הפשוט לכל דספק דאורייתא לחומרא או יחיד ורבים הלכה כרבים. ואולם נראה לפענ"ד הטעם להסביר יותר דהנה איתא במס' עדיות בפ"א משנה ה' וז"ל ולמה מזכירין דברי יחיד בין המרובין הואיל ואין הלכה כדברי היחיד שאם יראו לב"ד את דברי היחיד ויסמוך עליו שאין ב"ד יכולין לבטל דברי ב"ד חבירו עד שיהי' גדול ממנו בחכמה ובמנין וכ' שם הראב"ד ז"ל פי' שאם יראו לב"ד האחרון שהלכה כדברי היחיד הראשון יסמוך עליו כלומר יקבע הלכה כמותו כמו שמצינו באמורא מן האחרונים שהן קובעין הלכה כיחידים הראשונים בכ"מ ואע"פ שמרובין חולקים עליהם ואם לא שמצאו דברי היחיד הראשון לא הי' אחרונים יכולים לדחות דברי הראשונים מדעת עצמן לפי שאין ב"ד יכולין לבטל אא"כ כו' אלא כיון שמצאנו היחידים הראשונים שהי' חולקים עמהם יש להם במה לתלות ולהכריע זהו טעם משנתינו עכ"ל הראב"ד. והמעיין שם יראה דס"ל להראב"ד שבע"כ צ"ל הא דאמרה תורה לילך בתר רוב היינו כשהדיינים יושבים במשפט ונחלקו בדינם והבעלי דינם עומדים לפניהם אזי כפי שיאמרו הרוב מחויבים הצדדין לשמוע כיון שהם בעצמם דנין על המעשה הבא לפניהם. וכן אפי' היכא שאין בעצמם דנין על המעשה כעת רק שקבעו הלכה לדורות ובאותו זמן הי' יחיד חולק עליהם כשבא אח"כ דין זה לפני מורה הוראה אשר יהי' בימים ההם ואין יודע מדעתו להכריע מחויב להורות הגה"ה:ה אקבע איסורא. ואפשר לחלק בין תרי ותרי ובין חד לגבי חד דהוי כמאן דליתא. ועל עיקור קושיות הגאון על הפ"ח ז"ל י"ל כיון דהמנהג כהך דמקיל הוי החכם הזה שמקיל גדול מחבירו בחכמה ובמנין כיון דמנהג כוותי' יש לו רוב מנין ודו"ק:

כרבים. אבל אם המורה אח"כ יכול להכריע בראיות ברורות שהדין כיחיד אזי יכול להורות הלכה למעשה אפי' כיחיד לכן מצאנו בש"ס בכמה דוכתא דהכריעו אמוראים אפי' כיחיד רק היכא דלא הי' להם הכרעה כיחיד מן הסתם הלכה כרבים וכן ראיתי בתומים בקיצור ת"כ סי' קכ"ד שהבין כן בדברי הראב"ד כמ"ש. ולפי"ז צ"ל הא דאיתא במס' ע"ז הנ"ל כשנחלקו לילך בתר הגדול בחכמה ובמנין ובשקול בדאוריי' אזלינן בתר

המחמיר כריב"ק הנ"ל. היינו כשהם בעצמם דנין על המעשה שבא לפניהם ונחלקו בהוראה זו מחויב השואל לשמוע לגדול בחכמה ובמנין ולהרבה פוסקים הפי' מי שיש לו רוב תלמידים שאומרים כמותו ובשקול בדאורייתא בכה"ג אזלינן לחומרא.

ואפי' במה שאין דנין רק לקבוע לדורות הלכה והנדון בא אח"כ לפני חכם אחד בזמן שהוא בדעתו מסופק ואין יכול להכריע מחויב להורות כרבים או בשקול בדאוריי' לחומרא. אבל אם יכול להכריע המורה אח"כ בזמן מדעתי' כיחיד הראשון הרשות בידו ומכש"כ במחלוקת השקול אף דמדינא בדאורייתא ניזול לחומרא מ"מ אם יכול להכריע כמאן שמורה להקל הרשות בידו. ולפי"ז לק"מ קו' הפ"ח הנ"ל ודברי המוהרי"ק נכונים ושפיר כ' דמנהג עוקר הלכה אפי' בדבר איסור ר"ל יחיד עם רבים דקיי"ל כרבים והמנהג הקבע להקל כיחיד או היכא שהוא מחלוקת שקול בדאורייתא דקיי"ל ספק דאורייתא לחומרא והמנהג הקבע להקל. מ"מ השתא אזלינן בתר המנהג מטעם כיון דבעינן שהקבע המנהג מחכמים מובהקים היודעים להורות עפ"י כללים הנאמרים ונמסרים לנו מסתמא עשו כתורה ולא הרשיעו ח"ו להורות שלא כהלכה להכשיל רבים. ומסתמא הי' להם ראיות ברורות דהלכה כיחיד או שהוא מחלוקת השקול בטח הי' להם ראיות כמאן דמקיל ולא הי' להם ספק כלל וע"כ נתייסד המנהג כן כדת וכתורה וא"כ אין המנהג נגד הלכה דכן הוא שורת הדין היכי שחכם יכול לברר בראיות איך הדין הרשות בידו ולק"מ ודוק. הארכנו בזה לברר כמה גדול כח המנהג ומחויבים אנחנו להפך בזכות הרבים אשר לא נכשלים ח"ו באיסור חמור:

ועתה נפנה ראש דגם דבר ד' אמת בפי' דהגאונים נ"י הנ"ל אב"ד ור"מ דטוקטין ומהרי"א שהביא במכתבו דדברי חכמז"ל קיימים אף אם נתבטל הטעם דהאיך יעלה על הדעת לומר שרבינו הק' יהי' סותם במתניתין במסכת שבת דף קל"ג דעושין כל צרכי מילה בשבת מוהלין ופורעין ומוצצין ומתיר לנו לחלל שבת באיסור דאורייתא אשר תלוי בחילוק הזמן ומקומות. וגם מדתניא במתניתין בחדא מחתא עם מוהלין ופורעין משמע דומיא דהני דהן בכ"מ ובכל זמן ה"ה במציצה וכיו"ב דייק הש"ס שם דומיא דאספליות וגם רבותינו קמאי הרי"ף והרא"ש והרמב"ם בפ"ב ממילה וטוש"ע יו"ד סי' רס"ד ס"ג ובסי' רס"ו ס"ב ובטוש"ע או"ח סי' של"א ס"א שסתמו הדין הלן מזה ראי' גדולה שנוהג בכל מקום כי הם היו לנו למאורות וביארו לנו אפי' מנהג קל מכש"כ איסור חמור כזה ח"ו לפגום בכבודם. ונלפענ"ד ברור משני טעמים שדין הלז נוהג בכ"מ ובכל זמן חדא מ"ש הרב ת"ח הנ"ל החילוק כיון דליכא סכנה בזה"ז איכא איסורא דאורייתא במציצה בשבת. לפענ"ד זה אינו דהנה נודע מחלוקת ר' יהודא ור"ש לר"ש מקלקל בחבורה בשבת

חייב משום שבת ולר"י פטור עיין במס' ב"ק ד' ל"ד ע"ב ובתוס' ד"ה חובל ובמס' סנהדרין דף פ"ד ותוס' ד"ה מאן. והנה הרמב"ם פוסק בפ"א מה' שבת הי"ז דמקלקל בחבורה פטור ע' בלח"מ ה"י. ולפמ"ש בשו"ת תרומת הדשן סי' רס"ה דעת התוס' במס' שבת נראה דס"ל דחייב כר"ש. ובהג"א במסכת כתובות דף ה' ע"ב נראה דמסתפק כמ"ש בתה"ד הנ"ל עיין במג"א סי' רע"ח ס"ק א'.

והנה במס' שבת דף ק"ו ע"א איתא לר"ש דסובר דחייב היינו מדאצטריך קרא למישרי מילה בשבת מכלל דשאר מקלקלין בחבורה חייב ור"י סובר דמתקן הוא במילה דמה לי לתקן כלי ומה לי לתקן מילה. וכ' בתה"ד לשיטת רש"י טעם התיקון במילה משום דע"י כך נעשה התינוק ישראל שלם והוי כמו הממעט ענבים של הדס ולולב דחשוב תיקון מנא משום שע"י כך מתכשר הלולב אע"פ שאין מועט זה מוריד ומעלה להדס גופי'. אולם להתוס' התיקון במילה משום מצות מילה כמו משום תיקון המצוה דמיתות ב"ד חשוב תיקון ולא מקלקל ה"ה משום מצות מילה ולכאורה יש להבין איך קאמר הש"ס במס' שבת קל"ג ע"ב במציצה כיון דחבורי מחבר עובר על איסור דאורייתא (ע' תוספות כתובות דף ה' ע"ב ד"ה דם ובמג"א בסי' שכ"א ס"ק נ"ג בסופו) הא המציצה אינו לצורך המצוה ולא הוי תיקון א"כ הוי מקלקל בחבורה ואיך פסקו ותנו לכ"ע הוי איסור דאורייתא משמע אפי' לר"י והא ליתא. מיהו הא טעותא דזהו גופי' חשוב תיקון גברא כיון דאם לא הי' מוצץ איכא סכנה לילד והמציצה מתקן גברא דנשאר הילד חי. וא"כ אם נימא דבזה"ז נשתנה טבע בני אדם וליכא סכנה אף אם לא מייץ פשוט דבמציצה ליכא איסור דאורייתא כלל. לא הגהות מוהר"י הנ"ל מבעי' להרמב"ם ז"ל דסובר דהלכה כר' יהודא דמקלקל בחבורה פטור בודאי ליכא איסור דאורייתא במציצה ואפי' לשיטת התוס' דהלכה דחייב כר"ש כנ"ל מ"מ כבר כתבו התוס' במס' שבת שם דף ק"ו ע"א ד"ה חוץ דר' יוחנן סובר דר"ש נמי לא מחייב אא"כ דאיכא קצת תיקון כגון דצריך לכלבו ולאפרו דמילה והבערה איכא נמי קצת תיקון שהוא צורך מצוה ייע"ש ומסתמא הלכה כר' יוחנן נגד תלמודו ר' אבוהו. וא"כ הכא במציצה דליכא שום תיקן כלל דמצוה וליכא סכנה במנעותה פשיטא דליכא איסור דאורייתא כלל רק איסור דרבנן דכל המקלקלין שלא ע"מ לתקן פטורין אבל אסורין מדרבנן (ודע דלכאורה קשה לדברי הרמב"ם שכ' בפ"ח מה' שבת ה"ז דחובל חייב משום מפרק והוא שיהי' צריך לדם שיצא מן החבורה. אבל אם נתכוין להזיק בלבד פטור מפני שהוא מקלקל ואינו חייב עד שיהי' בדם שהוציא כגרוגרת וע' שם בראב"ד והה"מ והכ"מ. וא"כ האיך פסיקא לי' להש"ס במציצה זו דאיכא איסור דאורייתא אטו ברור שיוציא דם כשיעור הלז וע' בהגמ"י בפ"א מה' שבת מובא

במג"א סי' שכ"ח ס"ק נ"ג דהמניח דבר המושך דם וליחה הוי מפרק וא"כ ה"ה במציצה זו הוי מפרק ולפי דברי הרמב"ם בעינן כשיעור כנ"ל וצ"ל כיון דסותם מוצץ ולא ביאור משמע שיכול למצוץ הרבה ג"כ). (ב):

הגהות מוהר"י הנ"ל:

ב) הנה לכאורה יש להעיר על קו' הגאון המחבר עפ"י דברי רש"י ז"ל פרק כלל גדול דף ע"ד ע"א דבמלאכת שבת נמי הוי ח"ש אסור מן התורה ייע"ש. וכן משמע לכאורה משטיחת לשון הה"מ בפ"א מהלכות גניבה דין ב' שעל מ"ש הרמב"ם אסור לגנוב כ"ש מה"ת כ' הה"מ וז"ל ודין פחות משוה פרוטה כדין ח"ש באיסורין. א"כ הרמב"ם נמי ס"ל כרש"י הנ"ל דלאו דוקא באכילה ק"ש מה"ת ולק"מ קושיות המחבר ז"ל. אולם עיין בקהלת יעקב אות ח' דהוכיח מדברי הרמב"ם פי"ח מהל' שבת דין כ"ג שכ' המוציא חצי שיעור פטור וכן כל העושה מלאכה מן המלאכת חצי שיעור פטור ומדסתם הרמב"ם סתם פטור משמע כמו בכל פטורין גבי שבת דליכא רק איסור דרבנן ייע"ש ומפרש כוונת הה"מ דהרמב"ם ס"ל דהלאו דלא תגזול ולא תגנוב שייך אפי' בח"ש רק העשה דהשבה ליכא רק בשיעור ומעתה שנתברר, דעכ"פ ליכא איסור קיימין גם אם בטל הטעם דבריהם אמת וכיו"ב דאורייתא א"כ מנהג של ישראל מוכח בכמה דוכתא בש"ס ופוסקים וכדאיתא תורה אפי' נימא כדברי הרופאים. דהנה מ"ש בש"ע אהע"ז סי' י"ג דגזרו בהבחנה כדי להבחין כ"ת שכ' הגאון מטוקטין וכ"נ מדברי הגאון בין זרע ראשון לשני ומשום לא פלוג חכמים אמיתי החסיד מוהרי"א זצ"ל דדברי חכמז"ל בתקנתן גזרו ותקנו אפי' באשה שאינה ראוי' הגהות מוהר"י הג"ה פרוטה והביא כך בשם הרב כנה"ג וכיונת הה"מ שכ' ודין פחות משו"פ כדין חצי שיעור באיסורין לר"י. היינו אליבא דהרא"מ דסתם אכילה בכ"ש ה"ה לענין גניבה כן הלאו הוא אף בח"ש ייע"ש. אמת שיש להעיר על דבריו ועל הכנה"ג הנ"ל דאי נימא דהרמב"ם סובר דאף בפמש"פ איכא לאו דלא תגזול א"כ איך כ' הרמב"ם פ"א מהל' גזילה דאין לוקין על לאו דלא תגזול שהרי הכתוב ניתקו לעשה דכתיב והשיב כמבואר בכ"מ. הא לשיטת הרמב"ם בתמורה דהיכא דלאו כולל יותר מעשה כגון לענין תמורה דהלאו בין ביחיד ובין בציבור והעשה דהי' הוא ותמורתו יהי' קודש ל"ש בציבור דאין ציבור עושין תמורה בכה"ג לא הוי ניתוק לעשה. א"כ לדברי כה"ג הנ"ל גם הלאו דלא תגזול לא יהי' ניתוק לעשה כמובן וצ"ע [דברי אליהו המו"ל וכאשר הראה לי חכם א' מש"כ הפרמ"ג בפתיחה לה' פסח אות ה' בזה"ל התם אין נוהג כלל דציבור ושותפין אין תמורתן תמורה כלל משא"כ העשה דתשביתו נהי דאין נשים מצוין מ"מ יכולין לקיים העשה ולהשבית ייע"ש א"כ ה"נ לק"מ

דהרי בפחות משו"פ נמי יכול לקיים העשה ולהשיב והא דא"צ להשיב משום דמסתמא מחיל דהוי כהשבה. וראיתי בס' ישויע"ק חלק אהע"ז סי' כ"ח ס"ק ג' הקשה נמי מגזל עכו"ם דאסור והעשה דוהשיב אינו בעכו"ם והלאו כולל יותר מהעשה.

וע"כ רוצה להוכיח מזה דגזל עכו"ם אינו באיסור לאו כלל ועפי' אלה הדברים ליכא הוכחה דהרי אם ירצה יוכל לקיים ג"כ העשה בעכו"ם להשיב לו הגזילה כמובן ודוק).

עכ"פ לשיטת הרמב"ם במלאכת שבת ח"ש מותר מה"ת וקו' המחבר הנ"ל קמה גם נצבה מנא ידעינן דמוצצין כשיעור גרוגרות. ונלפענ"ד לתרץ קו' זו דלכאורה יש להקשות מהכנה"ג הנ"ל והוא ג"כ שיטות הרמב"ם דבשאר איסורין באמת חצי שיעור מותר מה"ת ורק מדרבנן אסור. א"כ יש להקשות מש"ס בכורות ד' כ"ד דאיתא שם דתולש היינו גוזז. ופריך הש"ס וסבר ר' יוסי בן המשולם דבר שאין מתכוון אסור והתניא שתי שערות עיקרן מאדים וראשן משחיר ריבה"מ אומר גוזז במספרים ואינו חושש. ומסיק הש"ס אלא שאני פרה דקדשי בדק הבית היא ואסורין בגיזה רק מדרבנן ובפרה דלא שכיחא לא גזרו רבנן. ויש להקשות הא גם אם נימא דקדושת ב"ה אסורין בגיזה מה"ת הרי מבואר ברמב"ם פ"א מה' מעילה ה"ז וז"ל ויראה לי שאינו לוקה עד שיגזוז כדי רוחב הסוט כפול לא יהי' זה חמור משבת. א"כ לפי"ז שתי שערות הוי רק ח"ש לענין גיזה וליכא רק איסורא דרבנן ומדוע לא מתרץ הש"ס בפשיטות דשתי שערות הוי רק חצי שיעור וליכא אלא איסור דרבנן. ונלפע"ד לתרץ עפי"מ שמבואר במס' שבת דף ק"ד ע"ב דבהגיה אות אחת בשבת חייב כ' אות אחת והשלימה לספר חייב וע' ברמב"ם פי"א מהל' שבת ה' ט"ו. א"כ ה"ה הכא גבי פרה כיון דבזה הגוזז השתי שערות שחורות מתקן הפרה שתהי' כשרה הוי כגוזז שיעור שלם מלא הסיט כפול וע"כ הוכרח הש"ס לתרץ משום דעיקר האיסור בקדושת ב"ה כזו אינו אלא דרבנן ונכון הוא. ולפי"ז אפשר לומר ג"כ הכא נמי בישוב קו' המחבר הנ"ל דאפי' נימא דהרמב"ם ס"ל דבאיסור שבת ח"ש מותר מה"ת אולם הכא במציצה אפי' פחות מגרוגרות עכ"פ בזה מתקן להולד שלא ימות כנ"ל ע"כ הוי פחות משיעור כשיעור שלם ודוק:

לילד או כשהי' בעלה במדינות הים וכיו"ב דברור דל"ש הטעם הנ"ל. וע' בתוס' כתובות דף א' סד"ה שאם שכ' ר"ת משום אשת כהן ופחותה מבת ג' שנים תקנו כן בכל הנשים שינשאו ביום ד' דלא פלוג רבנן בתקנתם. וע' משנה למלך בפ' י"ב מה' גירושין שכ' דלא מצינו בשום מקום משום לא פלוג יגדרו על הרוב אטו מיעוט. ולכאורה מוכח מהנ"ל דגם משום מיעוט תקנו על הרוב משום לא פליג. ובמס' ביצה דף ה' ע"א כ' הרא"ש דבר שנגזר במנין ואירע הדבר שהוא ידוע שהגזירה יכולה להיות בטילה כגון שידוע מאיזה

טעם נגזרה והי' ראוי שיבטל גם הגזירה ממילא. אפ"ה אינה בטילה עד שנמנו חכמים עלי' והתירוהו היכא שנגזרה גזירה בלא זמן ייע"ש. והא דכ' התוס' במס' ביצה דף ה' ע"א ד"ה והאידנא דמוכח דהיכא שעברה החשש נתבטל האיסור ממילא כמו בגילוי דאסרו שמא נחש שתה מהן ועכשיו שאין מצוין בינינו אנחנו שותין מהן אפי' לכתחלה אף שהי' גזרה בלא זמן וכ"כ הרא"ש שם בכה"ג לא הוי דבר שבמנין ולא כ' שום טעם. אולם כבר מבואר טעם בר"ן ע"ז דף ס"ה ע"א בשם תוס' דכי אמרי' צריך מנין אחר להתירו ה"מ להתיר אותן שהי' בהן טעם לאסור בתחלה אע"פ שבטל עכשיו אבל אותן שלא הי' בהן טעם איסור מעולם שרי בלא מנין אחר יע"ש. וכבר האריך בזה הפ"ח ביו"ד סי' קי"ו ס"ק ב' וישב המקומות ותוכן דבריו היכא דהי' תקנה כוללת התקנה נאמרה אף דבטל הטעם. אבל בגלוי מים ובמים אחרונים אפי' בשעה שגזרו הי' דוכתא דלא שכיחי נחשים וגם מקומות רחוקות אשר מלח סדומית לא מצוי שם. א"כ אותן מקומות לא נכנסו בכלל גזירה מעולם ולא נאסרו אלה הדברים ועי' בספ' ברכי יוסף חלק או"ח סי' רל"ב ס"ק ד' וע' בשו"ת עבודת הגרשוני סי' מ"ז שהשיב על תשובות מוהר"ם מינץ סי' י"ד בענין ע"א ביבמה מחמת סברא הנ"ל: אמנם לענין תקנות חכמים שנדון ונאמר דעשאו לא פלוג והעמידו דבריהם אפי' במקום איסור יש לעיין דהנה התוספות כתבו במס' בבא מציעא דף ב' ע"א ד"ה שיברר וז"ל ונראה שתקנת חכמים הוא שזוכה משעת חתימה אע"פ שלא נמסר לו עד ימים רבים אחרי כן שאל"כ לעולם לא יכלו העדים לחתום אלא יראו המסירה משום חששא דכ' ללות בניסן ולא נתן עד תשרי ומנבי' בינו ובינו. ולענין איסור אם עבד בא על בת ישראל קודם שבא לידו גט שחרור שפסלה. ושמא גם לגבי איסור זכין לי' משעת חתימה אע"ג דלא שייך טעם דפרישית מ"מ לא פלוג רבנן ויש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת עכ"ל. הנה רבותינו בעלי התוס' זו לא נסתפקו רק באיסורא דאורייתא אבל באיסור דרבנן משמע דמודו דמשום לא פלוג תקנו אף היכא דל"ש הטעם שתקנו ע"י זה אף היכא דאיכא איסור דרבנן כיון דגוף איסור הוא דרבנן הם אמרו והם אמרו להתיר כיון שראו שתקנה מוכרחת לתקן או לגדור וכ"ז פשיט וברור. שוב האיר ה' את עיני וראיתי במל"מ בפי"ט מהלכ' זכי' ומתנה ה"י שהביא דברי תשו' הר"ן סי' מ"ו שכ' במקום איסורא לא תקנו חכמים והביא דברי תוס' במס' ב"מ הנ"ל והנאני לי. וא"כ לדברי התוס' כיון דנתבאר אפי' אם נימא בזה"ז ליכא סכנה היכא דלא מיץ מ"מ כשמוצץ בשבת איכא רק איסור דרבנן כנ"ל. וא"כ המנהג נתייסד כדין וכהלכה דרבותינו ז"ל כשאמרו שמוהל מחויב למצוץ וגזרו ואמרו תקנה כוללת כיון שהי' אז סכנה ואף אם נשתנה כעת בכל המקומות כמו שאמרו הרופאים הטבע ולא

יהי' סכנה מ"מ נשארה תקנתם ולא פלוג בתקנתם כיון דגוף איסור הוא דרבנן הם אמרו והם אמרו. ועוד קאמינא לצדד בזכות המנהג ומקודם נברר אם לא נתברר בנסיון שאין בו סכנה אם יש לסמוך על דברי הרופאים הנה זה פשוט דברים שנתאמת לחכמז"ל בעוצם בינותם עפ"י דעת התורה שכן הוא אפי' יבואו אלף עדים ויאמרו שידעו שאינו כן אינם נאמנים אף דעדים נאמנים אפי' בדיני נפשות וראי' לזה ממה דאיתא במס' כתובות דף ט"ז ע"א אי כל הנשאות בתולה יש לה קול כי אתו ואמרו העדים מאי הוי. וכתב רש"י ז"ל כיון שחזקה דיש לה קול הרבה הי' יודעים ואף דהוא רק חזקה בעלמא. מ"מ חכמז"ל כיון דחקרו ודרשו עפ"י דעת תורה ושכלם הקדוש שכן הוא הוי בגדר אנן סהדי דהנך בשקר העידו. וכיו"ב איתא במס' בכורות דף כ"ח וכבר האריך בזה בשו"ת חכם צבי סי' ע"ז בסופו. ונאמנות הרופאים בארתי במקום אחר שיש לעיין טובא אם נאמנים בתורת ודאי או מחמת ספק נקטינן דבריהם כדי להחמיר באיסור דאורייתא ולהקל בפ"נ דספק נפשות להקל וכן להקל באיסור דרבנן מטעם ספיקו דרבנן לקולא ועיקר הספק היינו מחמת דנימא דחיישינן דהרופאים עכו"ם משקרים. זה ודאי לא חיישינן מטעם דלא מרעי אומנתן וכמו דס"ל לדעת הרבה פוסקים ביו"ד סי' צ"ח דסמכינן אקפילא באיסור והיתר אפי' באיסור דאורייתא למ"ד טעכ"ע דאורייתא משום דלא מרעי אומנתו וכן קיי"ל במס' מנחות דף מ"ג בלוקח טלית מצויצת מן העכו"ם תגר כשרה. ועיין באו"ח סי' כ' סעיף א' ובמג"א ס"ק א'. ולפי כוונה פשוטה הטעם משום דלא מרעי נפשי' הוא משום כיון דאיכא למיקם עלה דמלתא. ואולם הר"ן במס' ע"ז דף ל"ב כתב וז"ל במקומינו נהגו ליקח יין הרמונים מן העכו"ם נ"ל דשרי דכיון דיין של רמונים לרפואה מוכרין אותו ואיכא למימר בי' קפידא אם נתערב בו חומץ. הלכך ללקחו מן התגר עכו"ם שרי דכל היכא דאיכא למימר קפידא עלה דמלתא תגר לא מרעי נפשי' ואע"ג דליכא למיקם עלה דמלתא. וראי' מדאי' במס' מנחות דף מ"ג הלוקח טלית מצויצת מן השוק מן העכו"ם מן התגר כשרה וכו'. וטעמא דמלתא תגר לא מרעי נפשי' וצע"ג דליכא למיקם עלה דמלתא כדאיתא שם דתכלת אין לה בדיקה ייע"ש וע' ביו"ד סי' קנ"ד סעיף ה'.

ואולם טעם הספק בזה די"ל דהרופאים גופיהו אמרו כך מתוך אומד דעתם והוי רק ספק כמו שאכתוב לקמן בס"ד. והנה במס' נדה דף ק"ב ע"ב במעשה שסמכו חכמז"ל על הרופאים אפי' להקל נחלקו הפוסקים רבינו ב"י ז"ל ביו"ד סי' קצ"א בסופו הבין שסמכו על הרופאים לחוד אפי' להקל. ואולם הרמ"א בד"מ שם ס"ק ד' תמה ע"ז והעלה דלא סמכו על דברי הרופאים לחוד אלא בעינן בדיקה בפושרין וכבר האריכו בזה בשו"ת הריב"ש כלל ב' ח"י ובתשו' מהר"ם מלובלין סי' קי"א ותשו' עבודת הגרשוני סימן ק"ב

ושו"ת שבות יעקב ושו"ת חכם צבי סימן מ"ו. ומהא דאיתא בש"ע או"ח סי' שכ"ת סעי' יו"ד דסמכינן על הרופאים לחלל שבת היכא שאומרים שחולה מסוכן. לא מוכח מידי דאפי' נתפס דבריהם לספק ג"כ אזלינן לקולא דספק נפשות להקל וכיו"ב בהא דאיתא באו"ח סי' תרי"ח ס"א. והנה ביו"ד סי' קפ"ז ס"ח מבו' היכא דנתחזקה ורואה דם מ"ת הוא יש מסתפקים אם מותר לסמוך על הרופאים לשמש אח"כ אף דאיסור רואה דם מ"ת הוא מטעם ווסת וקיי"ל ווסתות דרבנן כמ"ש בב"י בשם תשוב' רשב"א ובשו"ת נו"ב הלכות נדה סי' מ"א מהוד"ק משמע [וע' בחלקת מחוקק סי' ק"כ פ"ק כ' ובס' בית מאיר וצ"ע ואכ"מ להאריך] אפי' באיסור דרבנן לא תפסינן דבריהם בכל מקום לודאי. ואפי' המתיר שם ביו"ד הנ"ל אם אמר לו רופא ישראל י"ל הטעם כיון דווסת דרבנן וע' בתשובות מיימוני דשנים ל"ה איסור ובשו"ת מוהרי"ק שורש קנ"ט משמע קצת שיש לסמוך על דברי הרופאים להקל אפי' בחשש איסור דאורייתא ועי' ברמ"א יו"ד סי' קצ"ט ס"ב ועי' בתשובות רדב"ז ח"א סי' א' וק"ס וקס"ט מרמז עליו וע' בשו"ת כנסת יחזקאל סי' ט"ז כ' וז"ל אך צריך תלמוד אם יש לסמוך על רופאים דבר חדש זה לומר שדעתו רחבה להכיר האיסור והא דגבי חילול שבת סמכינן עליו בזה הדבר שכיחי שסמכינן בלי רפואות הרופאים וגם זהו חכמתם ובינותם. ובשו"ת שב יעקב ח"א סי' מ"א הובא תשובות הגאון רופא מומחה מוהר"ל זצ"ל אב"ד דק"ק ממגנצא (הנקרא מיינץ) שכ' שאין להחזיק דבריהם לדבר ברור כי יסודתם בלתי מוכרחת במופת חותך כשאר חכמות אלא אומדנא. קצתן לוקחת מסברא דנפשי' וקצתן מנסיון יע"ש שהאריך וכן האריך בענין זה בשו"ת הנ"ל ובכ"מ מתשובות הגאונים ז"ל ולענין דינא צ"ע אם לסמוך על דבריהם באיסור תורה ואכ"מ. אמנם פשיטא אפי' נחזיק דבריהם לודאי היינו היכי שאין דבריהם סותרין לדברי חמז"ל מה שקבעו הלכה לדורות בעניני הוראה או"ה. אבל אם דבריהם סותרין לדברי חכמז"ל חלילה לחשוב דבריהם אפי' לספק. הן אמת שנשתנה טבע הדורות וכמ"ש מוהרש"ל ביש"ש מס' חולין פ' כל הבשר סי' י"ב וז"ל שיש חרם הקדמונים שלא לסמוך על רפואות התלמוד כדי שלא להוציא לעז על חכמים קדמונים ולא ידעו שיש שינוי במקומות. וכש"כ בזמנים שהדורות פוחתין והולכין ואם הראשונים כענקים אנן כיתושין. גם מה שהזהרו משום רוחות כולן ל"ש האידנא כמו זוגות ודומיהן ע"ש ועי' בב"י אהע"ז סי' קנ"ו כ' בשם תשובות רשב"ש וז"ל ואע"פ שאמרו במס' נדה פ' יוצא דופן ד' ל"ח ע"ב יולדות לט' אינה יולדת אלא שלמים כבר תמהו ע"ז רבים שהחוש מכזיב זה והתוס' כתבו שעתה נשתנו הענינים כמו שאמרו בבכורות בפ"ג פרה וחמורה אינה יולדות אלא לג' שנים ועתה יולדות לב' שנים וכן תמצא בהרבה דבריהם יעו"ש.

וע' בב"ש סי' ד' ס"ק י"ט ובפסקי מוהרא"י סי' ק"ל וביו"ד סי' שי"ו ס"ג ברמ"א. מ"מ מה שקבעו חכמז"ל הנוגעים לאו"ה קבעו לדורות ובכל הזמנים ובכל המקומות כיון שלא פירשו וכמו שיבואר לקמן. וראיתי בשו"ת הרא"ש החדשים סי' רמ"ה וז"ל ובענין דבר של סכנה ודאי דסמכינן ארופא אפי' עכו"ם לחלל את השבת ואפי' במה דמשמע מלשון התלמוד שאין בחולה זה סכנה שעיננו רואות השתנות הדומי' בכל ענינים אלה וכמה דברים נמצאים שאין אנו יודעים לכוונם כלל ולא רצו רבותינו להניח לבני אדם לסמוך בענינים החולאים והרפואות הנמצאים בתלמוד כי אמרו שהדורות נשתנו. אבל לענין טריפות החזיקו הכל כמלפנים והסירכא טריפה והביעה כשרה אע"פ שהרופא אומר ההיפך. ואנו סומכים ארופאים שכל אדם בחליו ימסור נפשו לרופא ולא יחשדוהו באינו בקי ולא ראיתי מפקפק ועיני ראו אדם אחד בימי ילדותי נשבר רגלו למעלה סמוך לגוף ונחתך כל השבור ממנו ועשו לו סמוכין מן העץ והי' חי אח"כ זמן רב ואין בכל זה כלום כי נשתנה כל העולם כעולם חדש בכל ענינים עכ"ל. ונוטה דבריו לדברי מוהרש"ל הנ"ל. מ"מ מבואר בענינים הנוגעים להוראות או"ה להורות קולא אין לסמוך עליהם. וכ"כ הש"ך ביו"ד סי' נ"ז ס"ק מ"ה ובסי' קצ"ט ס"ק ד' דכל מה שאמרו חכמים שהוא טריפה ואינה חי אפי' אם שהוא חי טריפה הוא דאין להכחיש בשום אופן דברי חכמז"ל ייע"ש וכ"ז פשוט וברור. אמנם בנ"ד אין אנו צריכין לכ"ז דאפי' נתפס דברי הרופאים שאינה סכנה אם אינו מוצץ ובשגם שכבוד הרב המובהק נ"י הנזכר במכתבו העיד שאפי' הנימולים בלא מציצה המה בריאים וחזקים. מ"מ דברי חכמים קיימין וחלילה לפרוץ גדר ואפי' בשבת ויו"ט היתר גמור הוא למצוץ כמ"ש מעכתה"ר נ"י. דהנה אית' בש"ס יומא ד' פ"ה ע"א דאין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב וכ' התוספות ד"ה ופיקוח וז"ל ואומר ר"י דהיינו טעמא משום דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם שלא נוכל לבוא בשום ענין לידי מיתת ישראל עכ"ל:

דברי אליהו המוציא והמביא לאור ביה"ד עד כה לשון התשובה שמצאתי בפרעסבורג בין כת"י קודש הגאון אמיתי בעהמח"ס שערי תורה ז"ל וכנראה לכל מעיין בסיום התשובה חסר איזה אומר ודברים אשר יורו למטרת כוונת המחבר להבין דברי חכמים וחידותם. ע"כ אמרתי לעשות כונים למלאכת שמים כאשר לפענ"ד אתבונן להיות מפורש ושום שכל בדברי המחבר ז"ל ובלי תפונה רבות מחשבותיו עפ"י אלה הדברים הנ"ל דכל יסודי הרופאים הם מיוסדים על החיפוש והחקירה והנסיון בדבר שכבר היו ונעשו בעולם. וא"כ דברי הרופאים בזה"ז שאומרים שאין סכנה בחסרון המציצה רק על הרוב יאמרו שאלפי אלפים תינוקת לא יבאו לידי סכנה ואף אם נאמר שהם גמרו בדעתם

ובשכלם בהחלט בתורת ודאי שלא יהי' סכנה לשום ילד בעולם אשר יבצר ממנו המציצה בכ"ז הלא עיננו ראות בכל דור ודור נמצאים כמה גדולי פראפעסארין מומחים אשר יעמדו מנגד בקרב הויכוח והראו לדעת שהמציצה טובה ואולי יקרה מקרה רע לאיזה ילד א' מני אלף שיבא לידי חולי וסכנה בחסרון המציצה. ועכ"פ הצד שכנגדם נחשבים כמו רוב בעלמא. וא"כ בצדק נאמר שלא לבטל המציצה אשר הוא לנו למורשה אף בשבת ויו"ט כאשר דברי התוס' הנ"ל הם לנו לעינים דאין הולכין בפקוח נפש אחר הרוב משום דכתיב וחי בהם שלא נוכל לבא בשום ענין לידי מיתת ישראל ואנחנו צריכין לחוש אף למעוטא דמעוטא אף למעט מזעיר חשש סכנא וז"ב באמרי בינה של הגאון הנ"ל. ואנכי הרואה בס' שו"ת מהר"ם שיק שנדפס מחדש חיו"ד סי' רמ"ד שהאריך ג"כ בענין המציצה ומתנבא בסיגנן ודברים אחדים עם כבוד הרה"ג ע"ד שבארתי ייע"ש וכשעיינתי שמה בספר הנ"ל הלום מצאתי שהגאון המחבר ז"ל לבש חביון עוזו ורוב גאונו להביא להקת הרופאים אשר נבאו במחנה בתועלת המציצה מצד הרפואה וע"כ אמרתי אל לבי להציע מכתב עוז ידבר בו נכבדות בענין זה אשר זה כארבעה שנים יד שלוחה אלי מאת הרה"ח מופלא בתוי"ר מפורסים בתשבחות מ' נפתלי נ"י בן הרב הגדול מעוז ומגדול האבד"ק קאלמער ז"ל מכונה דר' קליין מפאריז והוא חובר חיבור בה' מילה ואלה קצת אמרותיו דברי מישרים אשר קורא אלי במכתב לאמר בזה"ל. הן על מדוכה זו ישבו גאוני ארץ קדמוננו ז"ל מעת קמו מפירי חוק ומבטלי מנהג זו תורה למצוץ דמי המילה. גם חכמי עם מעמי התבל כבר שפטו משפט צדק אודות המציצה ותועלתה מלבד הראיות מתורתנו מצותי' המראים לכל נחיצת כל מצוה לחזק את מוסדי השלם ולקיום. הלא ראי' פשוטה וברורה להמצוה הזאת וזה כאשר נוקב איש אצבעו עוז נטף דמיו ואם ילקח את אצבעו בפיו וימצוץ את הנטף הראשון מאוד מאוד אז יתרפא כאבו ולא יהי' לו נגע או מכה טרי' כן משנת 1848 למספרם כתובים ומסורים המה תועלת המציצה או הפוכה בידי חכמי' ומומחים. וכה מצא אז הד"ר נכרי מעמי התבל בשכלו ועמד עוז בלשון מדברת גדולות מנגד לתועלתה. באמרו המציצה מזיק עוד לבריאת הילד. וע"ז השיבו לו שאר הרופאים מאמרם כי לא כן בדיו ואין בו אף קורטב של אמת והביאו גם הראי' הנ"ל מאצבעו של אדם ועוד ועוד. אך זאת אני מזהיר שעל המוהל מוטל להחזיק דבר לח כמו יין וכדומה בפיו בשעת המציצה כי לפעמים יקרה מקרה רע לא טהור להמוהל כמו כאב שינים ושפתיים או ריח פה נודף אשר זאת תוכל להזיק לבריאת הילד ועוד האריך הר"ן הנ"ל בשפת אמת אשר תכון לעד בענין הזה. אך לדאבון נפשי יתר המכתב נאבד ממני כעת ואשר מצאה ידי הנשאר לפלטה הצבתי ציונים למען יהי' אלה

אמרי שפר ושמו וזכרו לזכרון תמיד בספר. וזה כשלשה שנים אשר בהשתדלותי נדפס בווארשא הס' מלבושי יו"ט וגם שם שמתי מקום בחתימת הספר ח"ש אשר ירמזון מליו קצת בעט ברזל ועופרת. ומדי דברי ארשום מה שכ' בשו"ת מהר"ם שיק שם סי' הנ"ל וז"ל, וראיתי בשו"ן מכתב ל"ה שכ' בשם הרב הגאון בעל שערי תורה זצלל"ה דאם ליתא מצוה במציצה שוב אין כאן חילול שבת מה"ת דהוי מקלקל בחבורה. ולפענ"ד זה אינו דכבר הבאתי לעיל בשם הרופאים דאפי' אי ליכא סכנה בזה"ז מ"מ הוא מועיל וטוב לפעמים להמכה וא"כ שוב אינו מקלקל ואי לא בעי למצוץ ועביד כן בשבת כיון דאמרי חכמז"ל חבורי מחבר הו"ל חילול שבת דאורייתא ומדשרי לעשות כן בשבת ע"כ דיש מצוה דאוריית' לפקח על עסקיו ייע"ש. ולפענ"ד יען לפני הגאון הנ"ל אז הי' סגור השער תורה מתשובה זו הנ"ל כי אור שמשה לא זרחה עוד בבית הדפוס ומתוך ששפט עפ"י אשר הבריק לנגד עיניו דבריו של שו"ץ יצא ללחום נגדו בהערה זו לסתור בנינו. אבל אנכי הרואה שדברי הגאון בעל שערי תורה ז"ל בצדק נאמרים כאשר אבאר בס"ד. הלא כה דבריו באמצע התשובה הנ"ל בזה"ל הא המציצה אינו לצורך המצוה ולא הוי תיקון וכו'. וא"כ אם נימא דבזה"ז נשתנה טבע בני אדם וליכא סכנה אף אם לא מייץ פשוט דבמציצה ליכא איסור דאורייתא בשבת. לא מבעי' להרמב"ם ז"ל דסובר דהלכה כר"י דמקלקל בחבורה פטור בודאי ליכא איסור דאורייתא ואפי' לשיטת התוס' דהלכה דחייב כר"ש. מ"מ כבר כתבו התוס' במסכת שבת שם דף ק"ו דר' יוחנן אשר הלכה כמותו סובר דר"ש נמי לא מחייב אא"כ דאיכא קצת תיקין עכ"פ כגון דצריך לכלבו ולאפרו דמילה והבערה בת כהן נמי איכא קצת תיקון שהוא צורך מצוה. וא"כ במציצה דליכא שום תיקון כלל פשיטא דליכא איסור דאורייתא עכ"ל. א"כ הרי מבואר לכל מעיין דמשמע מדברי התוס' להדיא דלר"ש נמי צריך שיהי' גלוי וברור התיקון קצת כמו צורך מצוה דמילה והבערה וכן בצריך לכלבו ולאפרו אף דלר"י חשוב מקלקל ופטור משום דאין זה חשוב תיקון דאין דרך לחבול כדי ליתן לכלבו מ"מ ר"ש חשוב לי' תיקון קצת דהרי סוף סוף ברור הוא לעין כל אדם התיקין. אבל לומר שהמציצה יהי' נחשב תיקין בשביל שאומרים קצת רופאים שהמציצה הוא תועלת להמכה מי יבוא בנעלמים ובסודם ולא גלוי לעין כל זה לא נחשוב תיקון כלל אליבא דכ"ע ושפיר כתב הגאון בעל שערי תורה דחשוב מקלקל ואין כאן אלא איסור דרבנן וז"נ להצדיק בעל שערי תורה אשר דבריו תורה שלימה:

דרושים בענין פסח

ב"ה אמר המלבר"ד כעת מחדש יען שאני מברך על מוגמר הספר הנוכחי לפני חג הפסח וגם הספר הוא מלא על כל גדותיו פלפולים נחמדים במסכת פסחים ע"כ נתעוררתי להסתפח בנחלת המחבר ולהוציא לאור דברי אגדה הנוגעים בענין דפסח מה שמצאתי באמתחתי עוד מימי ילדותי:

הנה התוס' במס' מגילה כ"ה הקשו על מה שיסד ר"א הקליר בפיוט של יו"ט שני דפסח צאן לפסח משכו ושחטו צדקו אותו ואת בנו ביום אחד בל תשחטו דהא משמע שחס על או"ב והא האומר על קן צפור יגיעו רחמיך משתקין אותו והוא אינו אלא גזירה והניחו בקושי'. וזה רבות בשנים השיב לי הרב הגאון מופה"ד מ' י ו ס ף ש א ו ל נ"ז האבד"ק לבוב בעהמ"ח שו"ת שו"מ זצלל"ה ובאמצע תשובתו הרמתה כ' לי לתרץ קו' התוס' דהו"א דעשה דפסח שיש בו כרת ידחה הל"ת ועשה של או"ב כדברי התוס' פסחים נ"ט וזבחים ל"ג מ"מ אינו דוחה כדאיתא בחולין דף ע"ח כיון דגלי קרא וא"כ הפי' של צדקי אין הכונה שבצדקה היא רק שיצדקו הדין דמ"מ או"ב בל תשחטו לקרבן פסח וכבר אמור עם הספר שו"ת שו"מ מהד"ק ח"ש סי' קע"ה נדפס ובא אלה אמרות נחמדות. ואח"כ מצאתי בס' שו"ת תשובה מאהבה ח"ר סי' א' מביא שם בשם ספר ברכי יוסף חיו"ד סימן ע"ז אות א' ובשם עוד איזה אחרון שהתנבאו בסגנון הזה לפרש כן דברי הפייט וא"כ איפא ע"ד זה גם אני אענה חלקי בדרך פשוט. דהנה הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות כ' דלכך משתקין אותו ואין הדבר כן שאלו הי' מדרך רחמנות לא צוה לשחוט חי' או עוף כלל אבל היא מצוה מקובלת אין לה טעם. וכ"כ הר"ן פ"ד דמגילה דף מ"ט ואינו אלא גזירות שאין רחמים שהרי התיר הכתוב שחיטתה ואכילתה ועיין עוד בתוס' יו"ט סדר משניות ברכות פ"ה מ"ג. והנה יש להעיר ממה דאיתא בש"ס חולין י"א לר"מ דחייש למיעוטא ה"נ דלא אכיל בישרא וכי תימא ה"נ פסח וקדשים מאי איכא למימר וכו'. והנה הר"ן והרשב"א בחידושם הקשו דמה נעשה בבשר תאוה דהתירה התורה בהדיא בכל אות נפשך תאכל בשר ותרצו דר"מ אמר לך דלא התירה התורה אלא נגד יצר הרע כמו דאמרינן המס' קידושין לענין יפת תואר ייע"ש וא"כ לכאורה מבשר תאוה אין ראי' כלל שאינו אלא גזירות דלעולם קן צפור ואו"ב וכדומה היא מדרך רחמנות שחס הקב"ה על בריאיו ומה שצוה לשחוט חי' ועוף ולאכול לא התירה אלא נגד יצה"ר כנ"ל, אך עיקר הראי' הוא מפסח וקדשים שצוה לשחוט ולהקריב והפייט קאי על פסח מצרים שהי' מצוה ראשונה ואף נגאלו בזכות זה ומה מדויק לשון הפייט צאן לפסח משכו ושחטו דכן לשון הקרא שמות י"ב ויאמר אליהם משכו צאן ושחטו הפסח וזה הוא כוונת הפייט

מפסח מצרים מזה צדקו דאו"ב וכדומה אינו מצד רחמנות אלא גזירת המלך ותפס או"ב משום דכתיב בעניני דקדשים ויקרא כ"ב. ואפשר לרמז עוד בזה דלכך נקרא שבת הגדול משום דאז הי' מקחו לפסח בעשר בשבת כדאיתא בטור ריש ה' פסח והי' קושרין את הפסח בכרעי המטה והמצרים היו שואלים את בנ"י מה זאת והם אמרו שאלקינו צוה אותנו לשחוט לפסח בי"ד לחודש הזה. וע"ז השיבו להם המצרים בלעגי שפה ראו איך אלקיכם צוה אתכם לעשות דבר שאין לו שחר ואינו חס על יציריו ובכל זאת אנחנו בנ"י עם קדוש זרע ברך לא הטו אזנם משמוע ההבל אשר פערו ויפצו בפיהם ולא הרהרו כלל אחרי מדותיו של הקב"ה ולכך נקרא שבת הגדול ע"ש הכתוב גדלו לד' וכו' ועפ"י הדברים האלה יתרץ נמי קצת קו' המחבר בפנים מפני מה אמר הילל ר"פ אלו דברים לב"ב בלשון והלא הרבה פסחים וכו' וקרא כל אלו הקרבנות ייע"ש משום דפסח הוא ראשית הקרבן שצוה להקריב הקב"ה עוד במצרים וגם היא בכרת לכך קרא שם הכולל לקרבנות ע"ש פסח וכעין זה איתא בתוי"ט סדר זרעים דמאי פ"ד דשם מעשר הושאל לכלל כל המתנות ודו"ק:

ומדי דברי בסוגיא דחולין הנ"ל והבאתי דברי הר"ן והרשב"א בחידושם שם אמרתי לרשום עוד מה שישבתי עפ"י אלה הדברים דברי התוס'. הנה התוס' שם בחולין הקשו נמי כקושיתם מבשר תאוה לא פריך וכו'. ותירצו משום דנראה דמדאורייתא לא חייש ר"מ למיעוטא רק מדרבנן ולהכי פריך כיון דמחמיר ע"ע הי' מ"מ בפסח וקדשים א"י להחמיר וכו' עכ"ל התוס'. ויש להקשות על מה שכתבו התוס' במס' בכורות דף כ' בד"ה חלב להוכיח דאנן לא קיי"ל כר"מ מסוגיא דחולין דאמאי לא פריך לר"מ היכי אכילנן בשרא ופריך אך ר"מ היכי אכל בשרא ויותר טוב לפרוך היכי אכלינן בשרא וע"כ משום דלא קי"ל כותי' דר"מ ייע"ש. והרי הם בעצמם כתבו במס' בבא מציעא פרק איזה נשך דף ס"ד ודף ע' דדבר המפורש בתורה להיתר אין כח ביד חכמים לאסור והם דברים אחדים עם שיטת הט"ז ביו"ד סי' קי"ז ובחו"מ סי' א' ובאו"ח סי' תקפ"ח וראיתי מובא בשם הרא"ש בשהמ"ק סנהדרין מכונה חומרי וחיי שהסכים ג"כ לשיטה זו. ולפי"ז י"ל דמש"ה לא פריך לר"מ היכי אכלינן בשרא משום כיון דמפורש בתורה להיתר אין כח ביד חכמים לאסור בשרא ולחוש בזה למיעוטא ולכך פריך רק דר"מ עכ"פ הי' מהראוי לחוש לעצמו ולא לאכול בשר ומה הוכחה יש דבשאר דוכתא לא קי"ל כר"מ דחייש למיעוטא וכבר ראיתי לאחרון אחד שעמד בזה אמאי לא פריך הש"ס לר"מ היכי אכלינן בשרא ומתרץ בדרך הנ"ל עפ"י הכלל של הטו"ז ופוסקים הנ"ל ובמחכ"ת נעלם ממנו דברי התוס' במס' בכורות הנ"ל. אולם נלפע"ד עפ"י מה שכ' לי בתשובתו הרמתה הרב

הגאון שר התורה רשכבה"ג המפורסים במאות חבוריו מ' שלמה קליגר זצ"ל להסביר סברת התוס' והטו"ז דכוונתם משום כבוד התורה דהוי גנאי לתורה להיות מפורש בו להיתר מה שהם אסרוהו ותשובה זו כבר נדפס בחיבורו הגדול ח"ש נדרי זרוזין בסופו ייע"ש. וסברתו מוכרחת מאד ויש לי להביא ראי' ממה שמבואר בט"ז או"ח תקפ"ח דהיכא דחכמים נותנין שייר לתורה ואין עוקרין לגמרי את הדברי תורה כמו לענין שופר בר"ה שחל בשבת בכה"ג יש להם לחכמים כח לאסור מקצת וכעין זה כתבו אחרונים ממה דאסרו רבית לעכו"ם אע"ג דמפורש בתורה לנכרי תשיך דכיון דהתירו משום כדי חייו וכן לתלמיד חכם בכה"ג ל"ש הכלל. והיינו מטעם הנ"ל כיון דחכמים נותנין שיור לתורה ואפשר לומר דמה שהתורה התירה היא רק באופן זה ובאופן כזה באמת חכמז"ל לא העמידו דבריהם ולא גזרו ליכא גנאי לתורה כלל כמובן. ולפי"ז ה"נ י"ל בבשר תאוה יש כח ביד חכמים לחוש למיעוטא ולאסור משום דלא הוי גנאי לתורה דאפשר לומר דהתורה הוכרחה להתיר נגד יצה"ר כסברת הר"ן והרשב"א הנ"ל. ואף דהתוס' בחולין תירצו קושיתם כדרך שתירצו הר"ן והרשב"א. היינו משום דס"ל להתוס' עפ"י האמת רק מדרבנן חייש ר"מ למיעוטא ולכך ממילא בפשיטות מתורץ קושיתם והר"ן והרשב"א ס"ל דר"מ אף מדאורייתא חייש למיעוטא [וכן ראיתי לאחרונים שכ"כ לשיטתם] לכך הוכרחו לתרץ די"ל דלא התירה התורה אלא נגד יצה"ר. אבל בכ"ז לענין שלא נחשוב בשר תאוה מפורש בתורה להיתר גם התוס' סברו סברא זו דלא הוי גנאי לתורה במה שחכמים אסרו בישרא משום שיכולין לומר דלא התירה אלא נגד יצה"ר לכך שפיר הקשו התוס' בבכורות אמאי לא פרכינן בחולין לר"מ היכי אכלינן בישרא והוכיחו משום דלא קי"ל כר"מ דחושש למיעוטא וז"נ. ובזה יש לתרץ נמי מה שראיתי לא' מאחרונים שהקשה למאן דדרש ובשכבך ה"ז זמן שכיבה ואיך עבדו חכמים הרחקה עד חצות. י"ל נמי כיון דאפשר לפרש נמי כב"ש דבערב כל אדם יטו ויקראו ל"ח מפירש בתורה כ"ז שכיבה ולא הוי גנאי לתורה אם גזרו חכמים עד חצות כנ"ל ועוד אתי קונטרם מיוחד בענין הזה וכעת לקצר אני צריך ודוק:

ולמען שלא להניח הגלוין חלק אמרתי לחקוק עוד בדפוס איזה אמרים השייכים לענין דלעיל:

הנה במה שבארתי לעיל בפנים הסברא של הט"ז והפוסקים דדבר המפורש בתורה להיתר אין כח ביד חכמים לאסור יש ליישב נמי בזה מה שיש להקשות מדברי התוס' חגיגה דף י"ז דאיתא שם בש"ס אלא מעתה חג האסיף אימת אי לימא ביו"ט וכו' אלא בחולו של מועד בחש"מ מי שרי במלאכה, וכתבו התוס' בד"ה חולו של מועד וז"ל

ודקאמר הכא חש"מ מי שרי א"כ משמע דאסור מה"ת, י"ל לאו דלא משתרי מדאורייתא אלא כיון דאקרא סמכינן לי' למיתסר לא מסתבר לי' לאוקמי קרא דשרי בהדיא בהכי עכ"ל, א"כ משמע מדברי התוס' דדוקא משום דאקרא סמכינן ע"כ לא מסתבר לומר הקרא שרי בהדיא בהכי אבל באם לא היו להם לחכמים אסמכתא למיתסר היו מוקמינן הקרא דחג, האסיף דבאמת שרי התורה מלאכה בחש"מ ובכ"ז חכמים היו אוסרין ונראה לכאורה מדברי התוס' אלו להיפוך מהכלל הנ"ל וכבר כ' לי חכם אחד הערה זו. אמנם לפי דברינו הנ"ל א"ש כיון דלא מפורש בקרא בהדיא ההיתר רק כתוב חג האסיף ונוכל לפרש בשני אופנים או הפי' הוא חג הבא בזמן אסיפה כמו שמפרש הש"ס באמת לפי המסקנא ולא התירה התורה מלאכה בחש"מ או דהפי' הוא דההתורה התירה מלאכה, וא"כ בכה"ג שוב יש להם לחכמים כח לאסור אף דאנו מפרשים הקרא להיתר אין זאת גנאי נגד כבוד התורה במה שחכמים אסרוהו דהרי אין ההיתר גלוי וברור בקרא ויש לפרש כך ויש לפרש נמי המשמעות חג הבא בזמן אסיפה, וע"כ שפיר מפרשים התוס' דברי הש"ס הנ"ל דכוונת הש"ס לומר משום דיש להם אסמכתא לאסור לא מסתבר לומר דקרא שרי בהכי ולולי זאת באמת יש לפרש דההתורה התירה מלאכה כפשוטו ואעפ"כ חכמים אסרוהו ולק"מ, וע"ד זה יש לתרץ נמי מה שהקשה בשו"ת חות יאיר סי' קמ"ב ממה דאיתא בש"ס כתובות דף ל"ד למ"ד מעשה שבת דרבנן וכותי' קיי"ל והרי התורה התירה בהדיא בקרא כי קודש הוא ודרשינן ואין מעשיה קודש, ולפענ"ד ניחא דהרי למ"ד מעשה שבת דאורייתא הוא מפרש הקרא בהיפוך מה קודש אסור באכילה וכו' א"כ כיון דנוכל לפרש הקרא בשני אופנים לא מקרי מפורש בתורה להיתר ואף למ"ד דרבנן מעשה שבת לא הוי גנאי לתורה במה שהם אסרוהו כמובן ודוק: